

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Bakalářská diplomová práce

**Význam Okresní národopisné a průmyslové výstavy
v Hlinsku pro hospodářský a kulturní rozvoj regionu
na konci 19. století**

Martina Pospíšilová

Vedoucí práce: PhDr. Karel Podolský

Olomouc 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Obsah

Úvod.....	6
1. Místní a dobový kontext přípravných prací na Národopisnou výstavu československou v Praze.....	13
1. 1. Město Hlinsko ve 2. polovině 19. století a založení hlineckého muzejního spolku.....	13
1. 2. Otec a syn Adámkovi.....	17
1. 3. Původ myšlenky uspořádat Národopisnou výstavu československou a kontext jejího vzniku.....	19
1. 4. Organizace přípravných prací na Národopisnou výstavu československou.....	24
2. Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku.....	33
2. 1. Zřízení okresního odboru a přípravné práce na krajskou výstavu.....	33
2. 2. Průběh okresní národopisné a průmyslové výstavy v Hlinsku.....	45
3. Zhodnocení úspěšnosti výstavy a období bezprostředně po ní.....	54
3. 1. Popis expozic s ohledem na jejich pestrost a regionální záběr.....	54
3. 2. Zhodnocení úspěchu výstavy na základě jejího ohlasu u návštěvníků	62
3. 3. Význam výstavy pro okres z pohledu jejích pořadatelů	65
Závěr.....	71
Prameny a literatura.....	76
Resumé.....	79
Přílohy.....	82

Úvod

Druhá polovina 19. století se v českých zemích nesla ve znamení postupného rozvoje moderní občanské a industriální společnosti. Vzhledem k řadě překážek nebyl tento vývoj ani zdaleka plynulý a přímočarý. Ekonomický boom vyústil na konci 70. let v průmyslovou a o deset let později i v agrární krizi. Přesto však řada menších českých měst prožívala po celé půlstoletí nebývalý kulturní a průmyslový rozkvět, k čemuž velkou měrou přispěl i bohatý spolkový život. Navzdory dalekosáhlým změnám v celé společnosti nebylo nijak výjimečné, že za přerodem nevelké obce v centrum průmyslu, politického i společenského života stálo pouze několik málo místních rodin, v některých případech šlo dokonce o více generací rodiny jedině.

Nejinak tomu bylo i v případě Hlinska. V porovnání s jinými českými městy podobné velikosti nevybočovalo toto malé východočeské město na pomezí Žďárských vrchů a Železných hor z obvyklých vývojových trendů. Zhruba od poloviny 19. století do 30. let století následujícího nicméně prožívalo na tu dobu neobvyklý rozkvět, na němž se nemalou měrou podílely mj. tři generace rodiny Adámků. Zvláště aktivity říšského poslance a regionálního politika Karla Adámka (1840–1918), jeho chotě Terezie (1842–1926) a jejich syna, advokáta a člena několika muzejních či vlastivědných institucí Karla Václava (1868–1944) mnohdy přesahovaly rámeček samotného města a jeho bezprostředního okolí. Některé z přelomových okamžiků v historii Hlinska pak zůstávají dodnes nerozlučně spjaty s jejich jmény. Přesto však prozatím nebyla publikována ucelená monografie, která by mapovala osudy této rodiny a její význam pro město a širší region.

Takový úkol samozřejmě přesahuje rozsah jedné diplomové práce. Přesto se však ke zpracování nabízí jistá dílčí témata, neboť pole působnosti Adámkových bylo vskutku široké. Zabývat se Okresní národopisnou a průmyslovou výstavou v Hlinsku a obdobím přípravných prací na Národopisnou výstavu československou v Praze (dále NVČ) jsem se rozhodla během shromažďování podkladů pro seminární práci o hlineckém Městském muzeu. Teprve při jejím zpracování jsem měla poprvé možnost poodhalit, jak dlouhou a plodnou historii má za sebou tento malý vlastivědný

ústav, založený z podnětu hlineckého okresního starosty Karla Adámka.¹ Ačkoliv muzeum zaznamenalo zvláště v prvních desetiletích své činnosti nesporné úspěchy, a to jak v oblasti výstavní, tak i publikační, nebyla zatím ani této tématice věnována žádná rozsáhlejší práce.

K podobným zjištěním jsem dospěla, i pokud jde o samotnou krajinou výstavu. S přihlédnutím k tomu, že podle „jednohlasého úsudku znalců“ se hlinecká okresní výstava řadila „mezi nejlepší [...] odborné výstavy krajinové“² konané v letech před pořádáním NVČ a že byla pražským výstavním výborem činnost okresního odboru opakovaně kladena za vzor,³ bylo pro mě jistým překvapením, že ani regionální muzejní pracovníci doposud nevěnovali této události větší pozornost. Pomineme-li dobový spisek hodnotící průběh výstavy a obsáhlost jejích expozic, studie kriticky hodnotící i období příprav na okresní výstavu a její přínos pro celý region zatím stále čeká na své zpracování. V diplomových pracích sice výstava zcela opomenuta nebyla, nicméně jejich všeobecné zaměření (v závislosti na zvoleném širším kontextu) mne jen dále utvrdilo v tom, že právě toto téma by bylo hodno podrobnějšího výzkumu a zpracování.

Dosavadní práce dotýkající se alespoň okrajově příprav na NVČ na Hlinecku byly většinou sepsány posluchači muzeologie a tudíž se více zaměřují na osobnost Karla Václava Adámka a jeho přínos pro muzejnictví a muzeologii v celorepublikovém měřítku.⁴ Diplomová práce Kateřiny Hromádkové, zatím poslední zabývající se touto tematikou,⁵ se jeví jako dosud nejucelenější zpracování Adámkových aktivit, a to i vzhledem k tomu, jak podrobně se věnuje krajinové výstavě v Hlinsku. Více je zde popsán průběh výstavy i oba sjezdy (tj. národopisný sjezd muzejních spolků a sjezd průmyslový), které se při této příležitosti v Hlinsku

¹ Post starosty hlineckého okresu zastával Karel Adámek mezi lety 1865–1918. ADÁMEK, Karel Václav, *Sborník okresu hlineckého*, Praha 1897, s. 189.

² *Hlasy z východních Čech*, 5. 1. 1894. r. III, č. 1, s. 4.

³ KOVÁŘ, Emil (ed.), *Zpráva o dosavadní činnosti výboru Národopisné výstavy československé v Praze*, Praha 1892, s. 12. TÝŽ (ed.), *Národopisná výstava československá v Praze: Druhá zpráva o činnosti výboru*, Praha 1893, s. 26.

⁴ KLIPCOVÁ, Barbora: *Podíl Adámků z Hlinska na rozvoji českého muzejnictví*. Diplomová práce. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd, 2003. MAZUROVÁ, Hana: *Karel Václav Adámek a jeho význam v dějinách českého muzejnictví*. Diplomová práce. Brno: Univerzita J. E. Purkyně. Filozofická fakulta, 1987. Tyto dvě práce zmiňuje v úvodu své práce i K. Hromádková, jež se dané problematice věnovala doposud nejdetailněji. Viz pozn. č. 4.

⁵ HROMÁDKOVÁ, Kateřina: *Karel Václav Adámek a jeho činnost muzejní a muzeologická*. Diplomová práce. Pardubice: Univerzita Pardubice. Filozofická fakulta, Katedra historických věd, 2008.

uskutečnily. Přesto je i v této práci okresní výstava zmiňována spíše v rámci výčtu aktivit Adámkovy celoživotní muzejní práce.

Nelze popřít, že právě K. V. Adámek figuroval jako ústřední postava čtyřletých příprav hlineckého okresu na NVČ v Praze. Zdaleka však nešlo o počín jednoho člověka. Právě lidský prvek a konkrétní činnost jednotlivých venkovských jednatelů jsem v práci K. Hromádkové postrádala nejvíce. Autorka téma okresní výstavy nevyčerpala ani v dalších ohledech. Neměla dostatek prostoru k tomu, aby zhodnotila její význam v dlouhodobějším měřítku a také to, jak se její ohlas odrazil v dobovém tisku. Ani organizace a průběh příprav včetně sběrného programu zde nemohly být podrobněji rozpracovány.

Výše zmíněné aspekty se pak staly jádrem této práce. V první řadě je zde na výstavu nahlíženo z všeobecnějšího pohledu. Není tedy popsána pouze staticky jako úspěšné dílo jednatele hlineckého výboru K. V. Adámka, ačkoliv právě z jeho písemných poznámek a osobního archivu jsem čerpala nejvíce. K tématu je spíše přistupováno z pohledu samotného města, tj. jako k určité dynamické události, jež měla význam pro rozvoj kultury, řemesla i průmyslu v Hlinsku a jež současně přinesla jisté oživení i do těch nejzapadlejších vísek okresu. Opomenuti nejsou ani někteří z předních vystavovatelů, neboť i oni si jako samotní pořadatelé od výstavy hodně slibovali, a také to, zda se jejich očekávání po ukončení podniku alespoň zčásti naplnila.

Hlavním tištěným pramenem se mi při psaní práce stal spis s názvem *Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893*.⁶ Nebylo samozřejmě možné považovat jej za vyčerpávající materiál, který by stačilo pouze přepsat do novodobého jazyka. Spis obsahuje především detailní popis celé expozice, ale o zákulisních přípravných pracích se z něj příliš nedozvíme. K tomu bylo možné využít netištěné prameny uložené v obsáhlém fondu Národního archivu v Praze s názvem „Rodinný archiv Adámků z Hlinska“.⁷ Velmi cenné informace mi poskytl zejména karton č. 65, obsahující materiály vztahující se k činnosti okresního odboru NVČ nejen z let před krajskou výstavou, ale také po ní, v době příprav na ústřední pražskou výstavu. V převážné většině jde o zápisy a protokoly ze schůzí. V tomto kartonu jsou uloženy též „Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku“, další cenný zdroj

⁶ *Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893*. Chotěboř 1893.

⁷ Dále jen NA Praha, fond RAAH

informací. Karton č. 81 obsahuje korespondenci K. V. Adámka s úřady a spolky v rámci přípravných prací na NVČ. Přínosné byly také poznámky K.V. Adámka o lidech a událostech z let 1890–1900, uložené v kartonu č. 101.

Některé z netištěných pramenů jsou též uloženy přímo v hlineckém Městském muzeu a galerii. Jedná se především o seznamy vystavovaných věcí na hlinecké výstavě, jména vystavovatelů a také seznam předmětů, které byly zaslány na NVČ do Prahy. S dalšími prameny bylo možné pracovat již v tištěné podobě. Mezi ně se řadí především spis Karla Adámka *Upomínky na Národopisnou výstavu československou roku 1895*, který obsahuje mnohé z ústředních názorů hlineckého starosty a říšského poslance na význam národopisných studií a zachování starobylých památek pro budoucí generace.⁸ Tématicky se práce dotýká také detailní studie Karla Václava Adámka *Karel Adámek původcem, hlavním spoluvůrcem a čestným předsedou Národopisné výstavy československé*, vydaná čtyřicet let po uskutečnění samotné výstavy.⁹

Počáteční léta činnosti hlineckého muzea jsou dobře zdokumentována ve *Zprávách Muzea okresu hlineckého*.¹⁰ Současně bylo možné využít publikaci, která vyšla u příležitosti sta let muzejní existence, *100 let muzea v Hlinsku v Čechách 1874–1974*.¹¹ Materiálů tykajících se všeobecně pražské výstavy je nepřeborné množství. Vzhledem k vytyčeným cílům práce představovaly spíše vedlejší, přesto přínosný zdroj informací, zvláště kvůli celkovému dobovému kontextu a atmosféře, v níž přípravné práce probíhaly. Čerpala jsem zejména z monografie Stanislava Broučka *České národopisné hnutí na konci 19. století*¹² a z knihy Jana Pargače a kolektivu *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*.¹³ Všeobecné informace o vzniku a vývoji muzeí mi poskytla především příručka Jiřího Špěta

⁸ ADÁMEK, Karel: *Upomínky na Národopisnou výstavu československou roku 1895*. Praha 1896.

⁹ ADÁMEK, Karel Václav: *Karel Adámek původcem, hlavním spoluvůrcem a čestným předsedou Národopisné výstavy československé*. Chrudim 1934. Autor se ve spisu snaží řadou argumentů dokázat, že za původní myšlenkou uspořádat národopisnou výstavu celého národa stál jeho otec, Karel Adámek, a že si F. A. Šubert jeho myšlenky pouze přisvojil a mírně poupravil. K. V. Adámek ve své studii mj. dokládá, že ani za realizací jiných podniků, např. Národopisného muzea, nestály původní Šubertovy myšlenky. V této práci nebylo možné věnovat se této látce detailněji, zajisté by si ale zasloužila podrobnější rozbor.

¹⁰ ADÁMEK, Karel Václav (ed.): *Zprávy muzea okresu hlineckého II*. Hlinsko 1908.

¹¹ *100 let muzea v Hlinsku v Čechách, 1874–1974*. Hlinsko 1974.

¹² BROUČEK, S., Stanislav: *České národopisné hnutí na konci 19. století*. Praha 1979.

¹³ PARGAČ, Jan (ed.) a kol.: *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*. Praha 1996.

*Přehled vývoje českého muzejnictví I.*¹⁴ Z dobových tištěných pramenů bylo možné využít katalog a průvodce NVČ¹⁵ a také první a druhou *Zprávu o dosavadní činnosti výboru Národopisné výstavy československé v Praze.*¹⁶

Jak již bylo naznačeno výše, žádná rozsáhlejší práce věnující se ryze Okresní národopisné a průmyslové výstavě konané v Hlinsku dosud nevyšla. Bylo možné využít pouze dvě krátké studie v Chrudimských vlastivědných listech vydávaných Regionálním muzeem v Chrudimi. Jedná se o článek Ilony Vojancové *Ohlasy národopisné výstavy československé 1895 v našem regionu*¹⁷ a Jany Vaškové s názvem *Hlinecko a národopisná výstava v Praze.*¹⁸ V neposlední řadě bychom neměli opomenout ani dobový tisk a periodika, jako např. *Hlasy z východních Čech, Chrudimské noviny, Národní listy* či *Světobzor*, neboť především díky zde vyšlým článkům bylo možné učinit si přibližný obraz toho, jaký ohlas a úspěch měla hlinecká výstava u odborné i laické veřejnosti.

Během studia pramenů a literatury bylo samozřejmě nutné některé prvotní záměry týkající se obsahu práce mírně revidovat v závislosti na dostupných informacích. Stejně tak se vynořovaly zcela nové specifické otázky, na něž se zdálo vhodné odpovědět, pokud měl být obraz hlinecké výstavy jen trochu celistvý. Pro úplnost uveďme některé z nich. Byla myšlenka uspořádat výstavu spíše soukromou iniciativou jejích pořadatelů a snahou hlinecký okres prezentovat před širokou veřejností nebo šlo ryze o akci zapadající do národopisného hnutí v rámci příprav na NVČ v Praze? Kam směřovaly kroky K. V. Adámka před krajinskou výstavou? Jinými slovy, byl Adámek už před ní propojen s pražským výstavním výborem anebo se stal jeho důvěrníkem až díky úspěchu hlinecké výstavy? Kam se jeho aktivity ubíraly poté, tedy mezi lety 1893–1895?¹⁹ Zdálo se též příhodné zjistit, jaká byla finanční bilance výstavy, kdo celý podnik financoval a zda z něj v závěru nějak profitoval. Ve výčtu

¹⁴ ŠPĚT, Jiří: *Přehled vývoje českého muzejnictví I.* 2. vyd. Brno 2003.

¹⁵ FOŘT, Josef (ed.): *Hlavní katalog.* Praha 1891. Praha 1895. KLUSÁČEK, Karel (ed.), a kol.: *Národopisná výstava československá v Praze 1895.* Praha 1895.

¹⁶ KOVÁŘ, Emil (ed.): *Zpráva o dosavadní činnosti výboru Národopisné výstavy československé v Praze.* Praha 1892. TÝŽ (ed.): *Národopisná výstava československá v Praze: Druhá zpráva o činnosti výboru.* Praha 1893.

¹⁷ VOJANCOVÁ, Ilona: „Ohlasy národopisné výstavy československé“. In: *Chrudimské vlastivědné listy*, Chrudim 1995, r. 4, č. 3, s. 1–2.

¹⁸ VAŠKOVÁ, Jana: „Hlinecko a Národopisná výstava v Praze“. In: *Chrudimské vlastivědné listy*, Chrudim 1995, r. 4, č. 3, s. 3.

¹⁹ V tomto ohledu se samozřejmě práce nutně musí v jistém ohledu krýt s problematikou diplomové práce Kateřiny Hromádkové. Záměrem zde nicméně není analyzovat aktivity K. V. Adámka do takových detailů, jakými se ve své práci zabývala K. Hromádková.

nezodpovězených otázek bychom pak neměli vynechat ani roli, jakou v době příprav na výstavu sehrálo hlinecké muzeum, nemluvě o tom, co pro něj (a pro obohacení jeho sbírek) celá událost znamenala.

Díky nedostatku informací nebylo možné na všechny tyto otázky adekvátně odpovědět, přesto jsem se na základě studia výše zmíněných pramenů a literatury pokusila sestavit pokud možno celistvou mozaiku zobrazující období přípravných prací i samotný průběh hlinecké krajinské výstavy. Výstava je zasazena do celkového dobového kontextu; opomenuto není ani období před a po ní následující včetně ohlasu, s jakým se u veřejnosti a dobového tisku setkala.

Celá práce je za účelem větší přehlednosti rozdělena z chronologického a věcného hlediska do tří větších tematických celků. Úvodní kapitola shrnuje dobové kulturní a hospodářské poměry v Hlinsku a počátky práce hlineckého muzejního spolku, neboť právě v těchto aspektech bychom měli hledat podhoubí pro poměrně rané započetí prací místního okresního odboru. Tato kapitola si vyžádala i drobnou odbočku nastiňující životní osudy otce a syna Adámkových, resp. jejich studia a některé z aktivit před pořádáním hlinecké výstavy. V prvním oddílu nechybí ani exkurz týkající se NVČ v Praze. Jednak nebylo možné v souvislosti s K. Adámkem zcela opomenout otázku původnosti myšlenky pražskou výstavu uspořádat a bylo též nutné alespoň v základních bodech shrnout kontext, v němž se krajinské odbory začaly ustavovat, a také v jakém stadiu příprav na krajinské výstavy se odbory v dané době nacházely. Díky tomu je lépe patrné, čím si odbor i výstava vysloužily přední postavení v porovnání s ostatními oblastmi českého království.

Druhý oddíl práce je věnován samotné výstavě. Jednu jeho podkapitolu zaujímají přípravy na výstavu zpracované na základě úkolového harmonogramu, jenž byl postupně doplňován výstavním odborem na jeho jednotlivých schůzích. Pozornost je věnována činnosti některých venkovských jednatelů a organizaci celé práce včetně kontaktů hlineckého odboru s venkovem. Další podkapitola se pak zabývá průběhem výstavy včetně kulturních akcí, které se při její příležitosti ve městě konaly. Náležitě pozornosti neunikly ani dva konané sjezdy hodnocené spíše v kontextu toho, jaké zvýšení návštěvnosti pro výstavu znamenaly. Konkrétní průběh sjezdů a závěry na nich přijaté jsou zpracovány i v práci K. Hromádkové a jejich význam je spíše celozemského charakteru; nebylo tedy nutné se jimi detailněji zabývat.

Podrobnější popis expozic včetně zmínky o některých vystavovatelích je zařazen do třetího, posledního oddílu práce. Ve snaze o jeho větší přehlednosti je popis podán jak na základě členění expozic do jednotlivých místností, tak v případě průmyslového oddělení i podle jednotlivých na výstavě zastoupených řemesel. Lépe tak vynikne pestrost expozic i jejich regionální rozměr. Jak bylo poznamenáno výše, poslední část práce je věnována také ohlasu výstavy u návštěvníků, jejímu okomentování v dobovém tisku a názorům samotných pořadatelů na úspěšnost celého podniku. V samotném závěru je pak shrnut význam výstavy pro město, hlinecké muzeum i celý region. V první řadě od této práce očekávám, že blíže objasní, proč byla činnost hlineckého okresního odboru i následná výstava opakovaně kladena za vzor, neboť právě v tom vidím jeden z hlavních důvodů, proč jsem se rozhodla dané téma detailněji zpracovat.

1. Místní a dobový kontext přípravných prací na Národopisnou výstavu československou v Praze

1. 1. Město Hlinsko ve 2. polovině 19. století a založení hlineckého muzejního spolku

K založení hlineckého muzea, v pořadí čtvrtého „venkovského“ muzea v českých zemích, přispělo hned několik podniků. Zvláště od druhé poloviny 19. století začal ve městě vzkvétat průmysl, rozvíjel se obchod i řemesla. Uplatnění zde našel především průmysl textilní a kožedělný. Jedním z prvních, kdo přišel s myšlenkou organizovat ve městě domácí plátenickou výrobu, byl Jan Adámek, otec Karla Adámka, budoucího hlineckého okresního starosty. Jan Adámek ve městě zavedl jednak výrobu plátna pro vojenské účely a také zde vybudoval několik bělidel, lihovar, škrobárnu a cihelnu.²⁰ V padesátých letech začali v Hlinsku realizovat své podnikatelské záměry i vídeňští továrníci; zakládali zde první textilní manufaktury vyrábějící samet, plyš a potahové látky.²¹ Po zprovoznění železnice v sedmdesátých letech 19. století²² se v regionu objevily další, zejména textilní továrny a firmy zřizované tentokrát již nejen vídeňskými, ale i místními podnikateli. Nepopiratelnou roli v rozvoji hlineckého průmyslu i kultury sehráli především místní Židé, jichž bylo při sčítání obyvatel ve městě v roce 1880 evidováno na sedm desítek.²³

Firma Františka Justa začala v Hlinsku vyrábět bavlněné a vlněné šátky a plédy, firma M. Kohna a L. Bauera produkovala zboží pro orient, továrna Fuhrmann a Pollak se specializovala na kožešiny, plyš a látky na dámské šaty. Největší předválečnou textilní továrnou byla strojní tkalcovna Samuel Taussig a synové

²⁰ Do Hlinska Jan Adámek přesídlil roku 1833 z nedalekého Jeníkova za lepším pracovním uplatněním. Kromě položení základů hlineckého textilního průmyslu se zabýval též těžbou rašeliny v okolí města. Zajistil tak zdejšímu obyvatelstvu řadu pracovních příležitostí. KRIVANOVÁ, Magda a kol., *Hlinsko: Srdce Českomoravské vrchoviny*, Hlinsko 2009, s. 82 a 134.

²¹ Jmenovat bychom mohli např. manufakturu Filipa Haase.

²² Stavba severozápadní železniční dráhy z Pardubic do Německého (dnešního Havlíčkova) Brodu v letech 1869–1871 napomohla průmyslovému i stavebnímu rozvoji města. Původní trať byla vyměřena přes Nasavrky a Hlinsko se tedy měla vyhybat. Velkou zásluhou okresního starosty Karla Adámka se nakonec podařilo prosadit vedení trati přes Hlinsko. První vlak byl slavnostně vpuštěn na trať 16. 5. 1871. Je jen těžko možné odhadovat, co by pro budoucí rozvoj města znamenalo schválení původní přímější trasy. KRIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 45 a 55.

²³ Tamtéž, s. 29.

(SATAS), která na přelomu 80. a 90. let zřídila ve městě moderní mechanickou tkalcovnu, barevnu, impregnační zařízení a konfekci. Její sortiment zahrnoval takřka vše, co se tehdy ze lnu, bavlny, juty a konopí vyrábělo. Samostatným odvětvím se stala výroba koberců, díky níž získalo město dobrou pověst po celém světě. Už roku 1856 zde byla založena firma Josef Taussig, která zavedla výrobu bavlněných a jutových koberců. Jejich výrobě se věnovaly i další firmy a stejně tak i dalšímu typickému produktu hlineckého tkalcovství, jímž byla žanilka. Z ní se kromě koberců vyráběly i šály, přehozy a další zboží.²⁴

Ve druhé polovině 19. století se v Hlinsku začal rozvíjet též společenský a kulturní život. Byly zakládány nejrůznější spolky a tento vývoj zdárně pokračoval i po založení muzea, takže v době pořádní okresní výstavy bylo ve městě aktivně činných kolem deseti spolků,²⁵ na tehdy poměrně malou obec zajiště úctyhodné číslo.²⁶ Dlouhou historii mělo tou dobou za sebou především ochotnické divadlo, které se v Hlinsku hrálo již v 18. století. První ochotnické divadlo bylo zřízeno roku 1830 v hostinci U zeleného stromu; po zřízení divadelního spolku *Pokrok* se představení hrála přímo v Adámkově hostinci U Zlatého lva za řízení Karla Adámka. Činnost spolku však utlumil ničující požár hostince na počátku října 1874, během nějž shořelo i divadelní jeviště. Teprve pod vedením Bohumila Adámka, Karlova bratra, dospěl spolek k nebývalé proslulosti a roku 1890 se dokonce podařilo obnovit i jeviště v novém sále U zlatého lva. Některé z větších slavností pořádal *Pokrok* ve spolupráci se *Svantovítem* a *Řemeslnickou besedou*.²⁷

Výše naznačený hospodářský a kulturní rozkvět města by ale zřejmě sám o sobě k vytvoření prvního odborného spolku ve městě nevedl. Důležitým datem v dějinách města se stal červen 1865, kdy zde bylo na základě správní reformy zřízeno okresní zastupitelstvo a okresní výbor v čele s hlineckým starostou Karlem Adámkem. Do kompetencí zastupitelstva spadaly nejen nejrůznější kulturní instituce, ale

²⁴ Pro příklad uveďme alespoň firmu J. Laška. O hlineckém průmyslu ve druhé polovině 19. století více viz KRIVANOVÁ, M., c. d., s. 80–85.

²⁵ Roku 1862 zde byl založen zpěvácký spolek *Svantovít*, v roce 1866 divadelní spolek *Pokrok* (*Sdružení divadelních ochotníků* v Hlinsku existovalo od roku 1839), roku 1869 se ustavila *Beseda* se spolkovou čítárnou a knihovnou, roku 1876 *Sbor dobrovolných hasičů* a roku 1880 spolek učitelů *Komenský*. V roce 1881 byla ustanovena *Dělnická jednota*, roku 1883 Sokol, v roce 1884 zahájila svou činnost *Řemeslnická beseda* a roku 1893 byl ustanoven katolický vzdělávací spolek *Svornost* i *Spolek paní a dívek Vlasta*. Tamtéž, s. 29.

²⁶ Hlinsko mělo v roce 1890 5231 obyvatel. Viz „Vývoj počtu obyvatel,“ Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Pardubický kraj za rok 2001, Krajská správa ČSÚ v Pardubicích [online], Pardubice, posl. úpravy 9. 3. 2006 [cit. 2012-04-11], dostupné na WWW: http://www.czso.cz/xe/edicniplan.nsf/kapitola/13-5316-03-za_rok_2001-06.

²⁷ Více o hlineckých kulturních spolcích viz KRIVANOVÁ, M., c. d., 98–102.

i školství.²⁸ Bezprostřední vliv na založení hlineckého muzea pak mělo až zřízení okresní měšťanské školy v Hlinsku v roce 1874.²⁹ Na návrh starosty Adámka bylo hned v červnu tohoto roku započato se shromažďováním materiálu potřebného k vybudování přírodovědných, technologických, archeologických a knihovních sbírek, jež měly dát základ Muzeu okresu hlineckého při této škole.³⁰

Východní Čechy nebyly pouze oblastí vzniku nejstarších českých muzeí, ale ležely také v blízkosti česko-německého jazykového pomezí. Zvláště v pohraničí naráželo v posledním čtvrtletí 19. století vzrůstající české národní sebevědomí na projevy německého nacionalismu. Je tedy vcelku logické, že si zdejší venkovská muzea (včetně toho hlineckého) dala za cíl šířit vzdělání a osvětu mezi vyrůstající školní generací. Nacionalismus hrál v době zakládání nových muzeí – stejně jako v době příprav na NVČ o dvacet let později – nepopíratelnou roli. Podobně jako bylo nahlíženo na význam nejstarších muzeí, bylo později chápáno i ústřední poslání pražské národopisné výstavy. Vystavování předmětů s kulturně historickou hodnotou mělo vést k utužování českého národního vědomí, k hrdosti nad bohatým odkazem předků a českou uměleckou a řemeslnickou dovedností, k lásce k přírodě a české vlasti. Z muzeí se tak začaly stávat vlastenecké, výchovně-osvětové a ochránářské instituce, z nichž si některé (hlinecké muzeum nevyjímaje), kladly za cíl též úkoly vědecké.³¹

Hlinecké muzeum, vzniklé původně jako osvětová instituce určená na pomoc školní výuce, navazovalo na koncepci Muzejní společnosti v Chrudimi. Současně ale vycházelo i ze specifických místních potřeb a mělo širší zázemí a výchovně-vzdělávací

²⁸ Rámcový říšský zákon vedoucí ke zřízení orgánů okresní samosprávy byl přijat roku 1862, v Čechách byla nicméně okresní samospráva aktivována až zemským zákonem z roku 1864. Do působnosti nově zřízených okresních zastupitelstev spadalo zřizování řady sociálních či humanitních fondů a ústavů jako byly sirotčince, chorobince, nemocnice či dětské útulky. Kromě péče o zdravotnictví a o hmotný blahobyt, patřila do jejich kompetencí též údržba okresních silnic, výchova mládeže a školství jako takové. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2005, s. 304.

²⁹ Autorem žádosti na zřízení první měšťanky v hlineckém okrese byl přímo starosta Adámek. Ne náhodou se její první ředitel Jindřich Rozvoda stal o rok později náměstkem muzejního spolku i správcem muzea a později i jedním z hlavních členů hlineckého okresního odboru připravujícího krajiňskou výstavu. Roku 1891 byl zvolen místopředsedou výkonného výboru výstavy a současně předsedou přírodopisno-zdravotnického oddělení. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též KŘIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 94. *100 let muzea...*, s. 5. ADÁMEK, K. V., *Zprávy muzea...*, s. 32.

³⁰ Sbírký muzea měly podat celkový obraz života a výroby v hlineckém okrese. Neměly být prospěšné pouze samotné škole a učitelstvu, ale také široké veřejnosti tak, aby byla za pomoci přednášek a výstav šířena osvěta a pokrok. Viz *100 let muzea...*, s. 5 a 7.

³¹ Více o nejstarších muzeích ve východních Čechách viz ŠPĚT, J., *c. d.*, s. 35–36. Viz též *100 let muzea...*, s. 4–5.

cíle. V jádře bylo určeno především potřebám žactva a učitelů a podle tohoto hlediska byly budovány i jeho sbírky. Teprve důraznější zřetel k výzkumným úkolům, tak aby zůstala zajištěna i odborná úroveň sběrné činnosti, vytvářel z hlineckého muzea „prototyp ústavu nového typu“.³² Navíc, jak již z názvu plyne, přinesl hlinecký ústav do českého muzejnictví do té doby neznámý pohled na „sběrný region“. Místo dosavadního regionu, který představovalo pouze dané město s nejbližším okolím, rozšířilo svůj pracovní program na celý okres, čímž sice roku 1874 vzniklo v Hlinsku, jak již bylo zmíněno, čtvrté české venkovské muzeum, současně se ale jednalo o první české okresní muzeum vůbec.³³

Statut k založení muzejního spolku byl přijat 21. prosince 1874 na zasedání okresního výboru. O rok později, 27. prosince 1875, se konala jeho ustavující valná schůze. Starostou muzea byl zvolen Karel Adámek, náměstkem ředitel měšťanské školy Jindřich Rozvoda. 28. července následujícího roku se již mohlo konat slavnostní zpřístupnění muzejních sbírek.³⁴ Je příznačné, že po dlouhou dobu byl hlavním dárcem a podporovatelem muzea samotný hlinecký okresní výbor. Ten nejenže financoval rozšiřování muzejních sbírek, ale ze svých zdrojů opatřil i několik skříní pro jejich uložení a vazby knih určených do muzejní knihovny.³⁵ Jak bude v následujících kapitolách objasněno, nejenak tomu bylo i v případě příprav na okresní výstavu.

Muzejní výstavy se konaly každoročně v době školních prázdnin, a to přímo v budově školy spolu se školní výstavou. Zásluhou Karla Václava Adámka začal být v 80. letech 19. století shromažďován národopisný, historický a místopisný materiál, který se měl stát podkladem pro vydání vlastivědné a národopisné monografie o celém okrese.³⁶ Činnost muzejního spolku se v této době omezila na sbírání a doplňování předmětů a každoroční pořádání výstav. Pravidelné přednášky se již nekonaly. Jisté ochabnutí spolkové činnosti, které nastalo po roce 1881, sice neprospívalo dalšímu vývoji muzea, přesto se muzeu i v tomto méně úspěšném období neustále dostávalo podpory ze strany hlineckého okresního výboru. Probíhaly též výzkumné práce, zvláště na Zkameněném zámku u Svratky pod vedením otce a syna Adámkových. Soustavný národopisný výzkum byl započat až rokem 1884 a první významnější

³² ŠPÉT, J., *c. d.*, s. 39.

³³ *100 let muzea...*, s. 5.

³⁴ Tamtéž, s. 7.

³⁵ ADÁMEK, K. V., *Zprávy muzea...*, s. 33.

³⁶ *Sborník okresu hlineckého* byl nicméně vydán až roku 1897, tedy čtyři roky po krajinské výstavě. Více o tomto sborníku v následujících kapitolách.

výsledky sběratelské práce mohly být vystaveny na jubilejní zemské výstavě v Praze roku 1891.³⁷ Tato první vývojová etapa v historii hlineckého muzea pak vyvrcholila zapojením okresu do národopisného hnutí a následným uspořádáním okresní národopisné výstavy.

1. 2. Otec a syn Adámkovi

Jak už bylo v úvodu práce naznačeno, v centru jejího zájmu stojí kromě výstavy samotné také její lidský aspekt, tj. obyvatelé hlineckého okresu, kteří se do přípravných prací na výstavu zapojili anebo se jakkoliv podíleli na jejím zdárném uspořádání. Není proto zcela možné ignorovat ani primární podíl otce a syna Adámkových na celém podniku a především roli, jakou v organizaci sběrného programu sehráli. Jména okresního starosty Karla Adámka a jeho syna, jednatele hlineckého výstavního odboru K. V. Adámka jsou v práci zmiňována opakovaně; uveďme tedy pro úplnost alespoň ve zkratce kořeny, z nichž jejich neobvyklý zájem o národopisná studia a muzejnictví vyrůstal. V případě hlineckého starosty je pak na místě i malý exkurz do některých jeho funkcí, jimiž během své plodné kariéry prošel. Mnoho z nich, zvláště ty čestné, totiž jasně svědčí o tom, že Karel Adámek nebyl pouze řadovým okresním politikem, ale také váženým znalcem v oboru ochrany památek a výstavnictví, a že se také jako člen Národní strany svobodomyšlné ochotně stavěl za práva a zlepšení podmínek českých živnostníků. Všechny tyto zkušenosti mohl poté náležitě využít v době pořádání hlinecké okresní výstavy.

Výše již bylo zmíněno, že starostou hlineckého okresního zastupitelstva byl Karel Adámek zvolen roku 1865 a že též stál v čele agitace za stavbu železniční dráhy z Pardubic do Německého Brodu. Roku 1879 se stal poslancem říšské rady,³⁸ od roku 1881 byl poslancem sněmu království českého, kde zastával i funkci předsedy živnostenské komise, a od roku 1896 se stal také přisedícím zemského výboru českého království. Byl též členem výkonného výboru mladočeské strany, zemské historicko-archeologické komise a archeologické komise České Akademie. Pokud jde o zlepšování pozice českého průmyslu a živnostnictva, působil Karel Adámek jako člen komise pro podporování malého průmyslu při Ministerstvu obchodu, dále jako

³⁷ ADÁMEK, K. V., *Zprávy muzea...*, s. 35. Srov. též *100 let muzea...*, s. 7.

³⁸ Zde byl Karel Adámek mj. také členem živnostenského výboru a předsedou výboru pro dělnické komory.

čestný člen kuratoria chrudimského Průmyslového muzea, *Včely čáslavské, Průmyslové jednoty chrudimské*, či *Jednoty pro povzbuzení průmyslu* v Praze. Zaměříme-li se v neposlední řadě na oblast národopisných studií, teprve roku 1895 byl Adámek zvolen čestným předsedou NVČ, pomineme-li, že již předtím plnil funkci předsedy jejího okresního odboru v Hlinsku. Dále zastával pozici starosty *Muzea okresu hlineckého*, místostarosty Hospodářského spolku pro Chrudim, Hlinsko a Nasavrky a zvolen byl také za zakládajícího člena *Národopisné společnosti československé*.³⁹

Karel Adámek měl k záchraně předmětů historické či umělecké hodnoty vztah již od mládí. Dosvědčují to jeho zájmy i množství článků, které k této problematice napsal. Od 60. let se zabýval místopisem i dějinami Hlinecka. V 60. a 70. letech 19. století psal o českých krajinských výstavách, zvláště uměleckých a starožitnických. Několikrát navštívil Paříž a o tamní světové výstavě z roku 1878 psal do *Národních listů* i do jiných novin a časopisů. Na svých studijních cestách po zahraničí, zvláště po Francii, Itálii, Německu a Švýcarsku srovnával místní poměry s poměry našimi, zvláště v oboru památkové péče. Nabádal, aby se české země v tomto oboru spoléhaly především na vlastní pomoc a ne na pomoc Vídně. Již roku 1867 také *Umělecké besedě* navrhl, aby se ujala sestavení soupisu našich památek. Na zemském sněmu jednal za *Společnost přátel starožitností* a snažil se též zasadit o zabránění vývozu památek do ciziny. Obhajoval naléhavou nutnost vydání zákona na ochranu i zachování památek na decentralizačním základě, za účasti samosprávných orgánů. Odůvodnil tak podstatu zakládání okresních muzeí a dlouhodobě propagoval reorganizaci muzejnické i výstavnické péče na českém zemském sněmu i na říšské radě.⁴⁰

Podobně jako jeho otec, byl i JUDr. K. V. Adámek horlivý zastánce koncepce regionálních muzeí. Oba (na rozdíl od L. Niederleho) vystupovali proti výlučnému postavení pražského muzea a soudili, že je třeba posílit postavení okresních muzeí a promyslet celkovou muzejní síť tak, aby dobře fungovala spolupráce mezi regionálními muzei a muzeem zemským. K. V. Adámek sice vystudoval právnickou fakultu v Praze a absolvoval i soudní praxi při c. k. Krajském soudu v Chrudimi, ale

³⁹ Podrobně o veškerých funkcích Karla Adámka viz ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 189.

⁴⁰ O činnosti Karla Adámka týkající se záchranu starých památek viz ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 3–6. ŠPĚT, J., *c. d.*, s. 47–48. Mnohé z jeho názorů na organizaci muzejní práce a ochranu starožitností jsou též přiblíženy v následujících kapitolách, zvláště když je popisován průběh národopisného sjezdu v kapitole č. 2. 2.

středem jeho zájmu byla již od mládí národopisná studia, vlastivědná badatelská činnost, ochrana památek a organizace českého muzejnictví. Právě on začal roku 1884 se soustavným národopisným a vlastivědným výzkumem Hlinecka. Ucelenou monografii o hlineckém okrese se nakonec podařilo vydat až po uskutečnění NVČ, nicméně ukázky lidového stavitelství a vyšívaní si výbor pro výstavu lidového umění vyžádal již na Jubilejní výstavu v Praze. Spolu se svým otcem stál K. V. Adámek též v čele výzkumných archeologických prací na Zkameněném zámku a na Perničkách u Svatky. Výrazně se tedy podílel na rozšiřování sbírek hlineckého muzea, které se poté staly i základem pro vybavení národopisné síně okresu na hlinecké výstavě. Není náhodou, že právě K. V. Adámek založil roku 1888 spolu s J. L. Píčem v Praze *Společnost přátel starožitností českých* a stal se jejím prvním jednatelem. Své studie o Hlinecku zahájil v roce 1890 statí *Česká chalupa*. V průběhu příprav na NVČ se pak stal důvěrníkem hlavního výstavního výboru, členem výstavního odboru pro sídla a stavby a v neposlední řadě jednatelem hlineckého okresního odboru.⁴¹ Otcí i synovi Adámkovým je věnována náležitá pozornost i v následujících kapitolách.

1. 3. Původ myšlenky uspořádat Národopisnou výstavu československou a kontext jejího vzniku

Cílem této práce není zabývat se podrobněji samotnou pražskou výstavou a složitým procesem několikaletých příprav na ní v jejich celonárodním kontextu. Přesto by bylo vhodné pozastavit se alespoň nad tím, z jakého podhoubí národopisné hnutí vrcholící pražskou výstavou vyrůstalo, nemluvě o tom, že se v souvislosti s osobou Karla Adámka nabízí i polemika o původnosti myšlenky výstavu uspořádat. Situaci, v níž se pětileté přípravy na NVČ odehrávaly, zřejmě nejlépe charakterizuje paradox spojovaný se zemskou jubilejní výstavou v Praze roku 1891. Ačkoliv se původně mělo jednat o výstavu česko-německou, nevystavoval na ní a dokonce na ní nebyl přítomen jako návštěvník jediný Němec. Němci výstavu bojkotovali jako odvetu za to, že Češi před tím zamítli přijetí tzv. vídeňských punktací z ledna 1890.⁴²

⁴¹ Srov. též ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 67. ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 197. KŘIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 136. ŠPĚT, J., *c. d.*, s. 48. *Okresní národopisná...*, s. 4. Celoživotní muzejní a muzeologické činnosti K. V. Adámka se detailně věnuje i výše zmíněná práce Kateřiny Hromádkové.

⁴² Na základě vídeňských punktací měly být Čechy rozděleny na území výlučně německé a na území dvoujazyčné. Ústupek staročechů vůči Němcům tehdy tvrdě kritizovali mladočeši. Staročeši následkem toho prohráli následující volební soubor do vídeňské říšské rady v březnu 1891. Viz

Právě na jubilejní výstavě se také měla začít formulovat myšlenka Františka Adolfa Šuberta uspořádat národopisnou výstavu v Praze.⁴³ V souladu s tím píše i dostupná sekundární literatura o Šubertovi jako o hlavním iniciátorovi následných pětiletých příprav.⁴⁴ Než se pustíme do samotné polemiky o Šubertově roli v celém podniku či dokonce do přisuzování prvotního podnětu konkrétnímu jednotlivci, je třeba zohlednit také celkový stav společnosti v Předlitavsku v posledních dvou desetiletích 19. století. Vzhledem k celkově bouřlivé atmosféře a napjatým národnostním vztahům mezi Čechy a Němci bylo totiž spíše jen otázkou času, kdy s podobnou iniciativou někdo vystoupí.

Atmosféra počátku 90. let se ostatně silně odrážela i v tom, co si od pražské výstavy (a pomyslně i výstav krajinských) pořadatelé slibovali. Řečeno slovy J. Pargače, NVČ byla vskutku „dítětem své doby“, neboť právě národopisná práce do sebe mohla poměrně snadno absorbovat většinu společenských problémů. V červnu 1891 tak započaly snahy objevit určitý nepolitický prostor sjednocení a alternativní sílu, která by českou společnost (přeneseně národ) vyvedla z dlouhodobé politické závislosti na habsburské monarchii a směřovala by i k řešení vleklých národnostních a sociálních problémů.⁴⁵

Nacionalismus inspiroval národopisnou činnost vskutku velice silně. Na rozdíl od původních představ o účelu jubilejní výstavy byl tento podnik výhradně český a poprvé tak byla na výstavě odstraněna obvyklá dvojjazyčnost.⁴⁶ Všestranně orientovaný zájem o historický vývoj českého etnika a o porovnání jeho vlastností s ostatními národy měl být počátkem nového dialogu s vídeňskou vládou o českém národním programu. Výstava měla dát jasně najevo celistvost československého kmene a dokázat, co má s ostatními indoevropskými národy společného a v čem se od nich liší. Lidé ze všech částí českých zemí i ze Slovenska se na výstavě měli najít ve svém specifickém způsobu života, jež měl být oslavován a uctíván. Tento silný

PARGAČ, J., *c. d.*, s. 9–10.

⁴³ Šubert byl od roku 1883 ředitelem Národního divadla, což bylo v té době chápáno téměř jako státnická funkce. Byl též organizátorem mnohosvazkového díla s názvem *Čechy*. Díky své funkci byl vskutku vhodnou postavou k zaštitění celého podniku.

⁴⁴ F. A. Šubert jako výlučný iniciátor přípravných prací figuruje v monografii Stanislava Broučka i Jana Pargače. Druhý ze jmenovaných doslovně píše, že NVČ byla „nápadem F. A. Šuberta“. Tamtéž, *c. d.*, s. 9. Srov. BROUČEK, S., *c. d.*, s. 6.

⁴⁵ PARGAČ, J., *c. d.*, s. 11. BROUČEK, S., *c. d.*, s. 17–18.

⁴⁶ KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 542.

národně identifikační podnět měl tedy zapůsobit jako určitý stmelující prvek, který vyvolá vlnu národní sounáležitosti a následně i odhodlání bojovat za samostatnost.⁴⁷

Hlavní důvody a motivace k uspořádání NVČ v Praze jsou tedy v dobovém kontextu poměrně jasné, ošemetnější však zůstává otázka, kdo konkrétně celý podnik uvedl do pohybu. Pomineme-li běžně zažitý scénář, že se myšlenka výstavu uspořádat zrodila v hlavě F. A. Šuberta na základě úspěšnosti tzv. „České chalupy“, jež byla součástí expozic jubilejní výstavy, můžeme se přiklonit k méně známé verzi, kterou v jednom ze svých spisů obhájí i K. V. Adámek. Jak ze samotného názvu pojednání plyne (*Karel Adámek původcem, hlavním spoluvůrcem a čestným předsedou Národopisné výstavy československé*), najdeme v něm řadu argumentů podporujících názor, že s prvotním nápadem vystoupil již o několik let dříve hlinecký okresní starosta Karel Adámek a že si jej F. A. Šubert pouze za příhodných okolností přivlastnil.⁴⁸

Studie K. V. Adámka sice vyšla až čtyřicet let po uspořádání samotné výstavy, nicméně oprávněnost mnohých v ní uvedených argumentů lze jen stěží vyvrátit. Ačkoliv si Adámek skálopevně stál za tvrzením, že samotný prapůvod ústřední myšlenky je třeba hledat ve východních Čechách a ještě konkrétněji v Hlinsku,⁴⁹ nemohl už ovšem nic změnit na faktu, že byl prvotní nápad v době národopisného

⁴⁷ Sám Šubert o NVČ hovořil jako o „účinném politiku“, které mělo sloužit k manipulaci s veřejným míněním. Místo původně zamýšleného „dialogu“ se však národopisné hnutí ve výsledku stalo jakýmsi opozičním postojem vůči rakouské vládě, který ke svému vyjádření využívalo především měšťanstvo mimo Prahu, obzvláště na venkově. Prvotní velké cíle pořadatelů byly nakonec naplněny pouze zčásti, neboť po prvních dvou letech začalo hnutí ztrácet svůj „celonárodní“ rozměr a spolu s ním i zásadní politický význam. Více k myšlenkové náplni NVČ a k hlavním záměrům jejich pořadatelů viz BROUČEK, S., *c. d.*, s. 6; 17–18; 27; 148. KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 542. KOVÁŘ, E., *Zpráva...*, s. 21. PARGAČ, J., *c. d.*, s. 8–13; 20; 81. ŠPĚT, J., *c. d.*, s. 45.

⁴⁸ Spis je rozdělen na tři oddíly. I. oddíl prezentuje argumenty dokazující, že původcem myšlenky uspořádat NVČ byl ve skutečnosti Karel Adámek a že návrh instalačního programu byl pro změnu převzat se studie T. G. Masaryka „Člověk a příroda“, jež vyšla v *Květech* roku 1890. II. oddíl spisu vyvrací některé další „legendy“, které v rámci přípravných akcí na pražskou výstavu vznikly. III. oddíl se podrobněji zabývá tím, jak se Karel Adámek nakonec stal i „zachráncem a hlavním spoluvůrcem“ výstavy. Hodnotí též východočeskou národopisnou činnost a účel i význam prvního sjezdu českých muzeí konaného v Hlinsku při příležitosti okresní výstavy roku 1893. ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 3; 31.

⁴⁹ Jak se dočteme v úvodu jeho spisu, „na českém východě vznikla myšlenka národopisné výstavy československé. Z českého východu, jenž zvláště usilovně se účastnil příprav k této výstavě, vyšly podněty, jež měly pronikavý a směrodatný vliv na vývoj tohoto ruchu přípravného i na úpravu téže výstavy“. Tamtéž, s. 3.

Za zvážení bezesporu stojí i Adámkovo zdůvodnění celé Šubertovy aktivity. Jak píše: „Podnětem a důvodem oběžníku F. A. Šuberta ze 7. července 1891 s návrhem na národopisnou výstavu českou nebyl zájem o národopis ani o záchranu památek lidového umění, nýbrž ofřesené a ohrožené postavení F. A. Šuberta jako ředitele Národního divadla pražského a z toho plynoucí zájem jeho, aby pro případ, že by pozbyl tohoto služebního místa, si zajistil jiné místo ředitelstvím Muzea království českého.“ ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 34.

hnutí (až na několik málo výjimek) bezvýhradně připisován F. A. Šubertovi.⁵⁰ Ke stejnému názoru se tudíž vcelku logicky přiklání i novodobá sekundární literatura.

Jak tomu v podobných případech bývá, pravda zřejmě leží někde uprostřed. Zdá se však pravděpodobné, že kdyby měly Adámkovy spisy již v době svého publikování větší popularitu, přistoupilo by se možná k pořádání výstavy o pár let dříve. Ve III. a IV. dílu Adámkova díla *Z naší doby* najdeme mj. výzvu k soustavnému sběru lidových památek; konkrétně pak k tomu, aby byl tento materiál snesen a uspořádán na jednom místě, vystaven a následně i publikován. Ve III. dílu zmiňovaného spisu se doslova dočteme, že „jde především o vyhledání a o správné vyměření, vykreslení, omalování a o fotografování, jakož i o zevrubné popsání památek těchto“.⁵¹ Adámek především zdůrazňuje, aby byla tato činnost „soustavná a také soustředěná“ a aby bylo „pracováno jednotně“.⁵² Konkrétní program navrhované výstavy byl pak naznačen v následujícím IV. dílu: „Proti všeobecné výstavě zemské zdvihají odbor Němci, nuže podnikněme velkou jubilejní výstavu probuzení, kulturního vývoje českého národa, historickou výstavu naší práce hospodářské a kulturní, jež by byla zrcadlem někdejších a i nynějších poměrů našich, na níž by byla zastoupena veškerá odvětví našeho hospodářství a průmyslu, na níž by byl také plně zobrazen vývoj a rozvoj naší literatury, našeho školství i veškerého našeho umění.“⁵³ Vzhledem k tomu, že třetí díl Adámkova spisu byl vydán v roce 1888 a čtvrtý roku 1890, dalo by se směle prohlásit, že byl již před uskutečněním jubilejní zemské výstavy učiněn návrh na uspořádání další výstavy (potažmo NVČ), která by zobrazila tehdejší stav národa se zřetelem k jeho historickému vývoji.

V době publikování Adámkova čtyřsvazkového díla nicméně málokdo jeho výzvám věnoval náležitou pozornost. Ve výsledku tak zřejmě svou nepopíratelnou roli sehrálo i Šubertovo postavení, které budilo určitý respekt v širokých vrstvách národa.

⁵⁰ Mezi výjimky patřil například Čeněk Zíbrt, který v *Českém lidu* upozornil na to, že návrh výstavy učiněný K. Adámkem bude zrealizován zásluhou F. A. Šuberta právě v podobě NVČ. Viz *Český lid*, r. III, s. 540–541. Své přesvědčení neopomněl zmínit ani K. V. Adámek při závěrečném proslovu konaném v rámci slavnostního ukončení krajinské výstavy v Hlinsku: „S potěšením sledujeme a vítáme vůbec každý pokrok a úspěch národopisné činnosti v zemích koruny české, jejíž cíle byly vytyčeny již r. 1888 v III. dílu K. Adámkova *Z naší doby* [...]“ Viz *Okresní národopisná...*, s. 63.

⁵¹ ADÁMEK, Karel, *Z naší doby*, III. díl, Velké Meziříčí 1888, s. 48–49. Viz též ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 7.

⁵² ADÁMEK, K., *Z naší doby*, III. díl, s. 49.

⁵³ ADÁMEK, Karel, *Z naší doby*, IV. díl, Velké Meziříčí 1890, s. 304. V souladu s touto myšlenkou potom také Adámek o pět let později vyzdvihoval význam již uspořádané NVČ: „V naší době všeobecného nivelování nabyla národopisná výstava pro národ náš významu nedozírného obrozením a osvěžením duševní, povahové i hospodářské naší svéráznosti, již musíme zachovati, nemáme-li utonouti v příboji vln dravého cizáctví.“ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 160.

Teprve jeho výzva měla sílu oslovit početné masy lidí, které se následně zapojily do národopisného hnutí. V tomto směru tedy není zcela opodstatněné odepírat tehdejšímu řediteli Národního divadla jakékoliv zásluhy. V každém případě je třeba uznat, že svým jménem a funkcí, kterou zastával, zaštitil nápady někoho jiného; a to bez ohledu na to, zda se jimi doopravdy inspiroval, či nikoliv. Z dnešního pohledu ostatně ani není snadné určit, nakolik byly Šubertovy ideje původní a nezávislé na dříve publikovaných názorech. Není nijak překvapivé, že byl Adámek zpočátku Šubertovou výzvou zaskočen; rychle se ale s jeho aktivitou vyrovnal a následně se stal jedním z rozhodujících činitelů přípravných prací.⁵⁴

Na následující čtyři roky národopisného hnutí (a zvláště pak poslední dva z nich), kdy se přípravy na pražskou výstavu neustále protahovaly,⁵⁵ je pak beze zbytku aplikovatelné Adámkovo tvrzení, že F. A. Šubert stál již spíše stranou všeho dění. Toto přípravné období bylo vskutku silně prodchnuto podněty a myšlenkami otce a syna Adámkových. Ti se nejen zúčastnili většiny tehdy pořádaných národopisných sjezdů, Karel Adámek několikrát i jako jejich předseda,⁵⁶ ale především ideově dotvářeli a upravovali koordinaci sběrných prací a program i uspořádání celé výstavy. Ta by se pravděpodobně nikdy neuskutečnila bez potřebných subvencí zemského sněmu a jejich vyjednání bylo mnohdy zcela v rukou Karla Adámka.⁵⁷ K. V. Adámek tedy zcela oprávněně ve své studii zdůrazňuje, že zemský sněm „nepropůjčil výstaviště a výstavní budovy, ani neposkytl zemské podpory pro výstavu, jak ji navrhoval ve svém náčrtku programovém Fr. Ad. Šubert“.⁵⁸ Jinými slovy, o přednostech výstavy i o jejím celkovém uspořádání sněm podrobně informoval Adámek, který se pevně držel koncepce, kterou ve svém díle zformuloval již roku 1888.⁵⁹

⁵⁴ PARGAČ, J., *c. d.*, s. 12.

⁵⁵ Rezoluce přijatá na schůzi přátel československého národopisu dne 28. 7. 1891 při příležitosti zvolení výstavního výboru stanovovala uskutečnění výstavy na rok 1893. Zčásti díky nedomyšlené spolupráci ústředního výboru s krajinskými odbory a také díky nedostatku financí, nemluvě o několikrát pozměňovaném programu výstavy, se nakonec uskutečnila až s dvouročním zpožděním. KOVÁŘ, E., *Zpráva...*, s. 3.

⁵⁶ Karel Adámek předsedal např. valné hromadě výstavních odborů v Praze 25. března 1892 a samozřejmě také prvnímu sjezdu muzejních spolků, konanému v Hlinsku 15. srpna 1893. Dne 28. září 1894 pak předsedal největšímu muzejnímu sjezdu před konáním NVČ na Staroměstské radnici v Praze. BROUČEK, S., *c. d.*, s. 94–95; 109. Více k jednotlivým sjezdům, viz HROMÁDKOVÁ, K., *c. d.*, s. 40–51. Viz též KOVÁŘ, E., *Druhá zpráva...*, s. 1.

⁵⁷ Karel Adámek byl na českém zemském sněmu pověřen veškerým zpravodajstvím o NVČ. Byl to tedy on, kdo zde v březnu 1892 přednesl petici výkonného výboru NVČ se žádostí o finanční podporu a také on formuloval následnou zprávu rozpočtové komise.

⁵⁸ ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 31.

⁵⁹ Více o prezentaci celého podniku na říšské radě a také o roli, jakou v tom sehrál Karel Adámek, viz BROUČEK, S., *c. d.*, s. 73–74; 78–81.

V tomto světle je poněkud zarážející, že si Adámkových zásluh o zdárné uskutečnění výstavy výkonný výbor všiml až krátce před jejím samotným otevřením. Teprve 17. dubna 1895 byl Karel Adámek jednomyslně zvolen čestným předsedou NVČ, a to díky „svým platným službám jak na sněmu království českého,“ tak i vzhledem k „velké své činnosti jako předseda obou velkých národopisných sjezdů pražských a národopisného odboru hlineckého“ a jako „vynikající pracovník v oboru vlastivědy vůbec“.⁶⁰ Že byl Karel Adámek „jedním z rozhodujících mužů,“ kteří určovali charakter národopisného hnutí, o tom je koneckonců přesvědčen i S. Brouček.⁶¹ Alespoň pokud jde o Adámkův podíl na způsobu řízení národopisného hnutí v jednotlivých regionech a o jeho nesporné zásluhy o hmotnou i morální podporu výstavy na českém zemském sněmu; v tom se i novodobá odborná literatura bezvýhradně shoduje.

1. 4. Organizace přípravných prací na Národopisnou výstavu československou

Před tím, než se začneme detailněji zabývat přípravami na krajinskou výstavu v Hlinsku, bylo by vhodné alespoň v základních bodech naznačit, jak začal přípravné práce organizovat pražský výkonný výbor a jak odlišné reakce mu z jednotlivých částí země přicházely. Teprve po zasazení do tohoto všeobecného kontextu bude možné lépe ocenit aktivitu hlineckého okresního odboru. Zdárného uskutečnění NVČ by bylo možné jen stěží dosáhnout bez předchozích pilných příprav v jednotlivých regionech českých zemí. Vše bylo usnadněno tím, že Šubertovu výzvu ve formě svolání Elišky Krásnohorské z 9. září 1891 vytiskly vedle hlavních pražských deníků takřka všechny české noviny a časopisy na venkově. Na myšlenku národopisné výstavy reagovaly i *Národní noviny* na Slovensku. Paralelně s otiskováním úvah o smyslu a poslání výstavy a národopisu vůbec se začaly objevovat i výzvy ke sběru materiálu.⁶²

⁶⁰ ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 83. Viz též HROMÁDKOVÁ, K., *c. d.*, s. 52. Ve stejnou dobu byl čestným předsedou zvolen též hrabě Jan Harrach a moravský a slezský etnograf František Bartoš z Brna. KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 19.

⁶¹ Svou roli hrálo bezesporu i to, že byl Karel Adámek členem mladočeské strany, a po porážce staročechů se tak řadil k vůdčím osobnostem české politiky. BROUČEK, S., *c. d.*, s. 145. PARGAČ, J., *c. d.*, s. 12.

⁶² PARGAČ, J., *c. d.*, s. 14. BROUČEK, S., *c. d.*, s. 22–23.

Předběžně bylo rozhodnuto, že přípravný komitét (pozdější výkonný výbor) a jeho odbory budou sběratelskou práci pouze řídit a že by ji měl provést celý národ.⁶³ Kromě mužů vědy a odborníků vyzýval Šubert i všechny jednotlivce, kteří se ze soukromé záliby zabývali lidovědou či národopisem. Nejvíce pomoci se očekávalo od okresních výborů a hospodářských spolků. Většina kladných odpovědí městských a okresních starostů byla do značné míry podmíněna politickým motivem. Mít pod kontrolou národopisné dění, které způsobilo rozruch a aktivizovalo vlastenecké smýšlení, bylo beze sporu v zájmu těchto úřadů. Podobně tomu bylo i v případě poslanců říšské rady a zemského sněmu a částečně i u skupiny úředníků. Vlastivědné pracovníky, činné již v předchozích obdobích, zastupovala především skupina učitelů a středoškolských profesorů.⁶⁴

Podobně jako tomu bylo v případě zakládání některých nejstarších muzeí, i v případě nejrychlejších reakcí na Šubertovu výzvu hrála svou roli mj. i blízkost „jazykové hranice“.⁶⁵ V první řadě se jednalo o města, kde byl již dříve proječován zájem o vlastivědu a národopis a kde už také mnohdy existovala městská či okresní muzea. Důležitým popudem pro první představitele národopisného hnutí se tak kromě již zmíněného politického motivu a určité obavy z hrozícího pronikání německých vlivů často stávala i snaha obohatit stávající sbírky muzea.⁶⁶ Pokud připočteme i otázku jisté prestiže a tendenci reprezentovat okres na NVČ v tom nejlepším světle, můžeme prohlásit i výčet motivů hlineckého okresního starosty za úplný. V neposlední řadě bychom neměli pominout ani regionální význam výstav, které se svými vlasteneckými a výchovně-vzdělávacími cíli byly především velkým přínosem pro samotné obyvatelstvo okresu.

⁶³ Výkonný výbor byl prováděcím orgánem hlavního výboru. Měl na starost pouze vypracování programu NVČ, její řády, pravidla a rozpočet a později měl též zřizovat potřebné ústřední a krajinské odbory, povolávat ankety, přikazovat jednotlivé práce různým odborům a schvalovat jejich usnesení, konat nutné objednávky, přijímat potřebné síly, vydávat peníze, vést veškerou správu jmění apod. Samotný sběr materiálu pak měli mít na starost místní odbory a regionální pracovníci. KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 18–19.

⁶⁴ Na učitele a středoškolské profesory, kněze, okresní výbory a obecní starosty se od počátku spoléhalo. Právě o tyto tři skupiny byla opřena celá organizace národopisného úsilí. Více viz BROUČEK, S., *c. d.*, s. 19–23; 31–32.

⁶⁵ S počáteční aktivitou přišly okresní úřady Český Dub, Železný Brod, Semily, Turnov, Mnichovo Hradiště, Mělník, Slaný, Rakovník, Zbiroh, Plzeň, Třeboň, Veselí nad Lužnicí, Hlinsko (tj. muzejní spolek Hlinsko), Litomyšl, Vysoké Mýto, Kostelec nad Orlicí, Česká Skalice a Náchod. Městských úřadů bylo o něco méně: Plzeň, Domažlice, Klatovy, Jindřichův Hradec, Pelhřimov, Litomyšl, Náchod, Jaroměř a Liteň. Viz BROUČEK, S., *c. d.*, s. 31.

⁶⁶ KOVÁŘ, E., *Zpráva...*, s. 12.

Po rozeslání úvodního svolání vypracoval Emil Kovář znění oficiální výzvy adresované okresním a obecním zastupitelským úřadům ve větších městech. Zdůrazněna byla především myšlenka vlastenecké povinnosti, kterou má každý vykonat, ať už sběrem národopisných předmětů, hmotnou podporou či patronací celé činnosti. O zřizování krajských a místních odborů národopisné výstavy se začalo jednat hned v polovině září 1891. Návrh byl přijat výkonným výborem 28. října téhož roku. O jejich založení se mělo postarat vedení okresních a obecních výborů, které mělo následně držet ochrannou ruku také nad jejich prací. Hlavním úkolem odborů bylo sesbírat a zabezpečit výstavní materiál buď z jednotlivých míst nebo z větších či menších obvodů, kterými se většinou staly soudní okresy. Nejinak tomu bylo i v případě Hlinska.⁶⁷

Tentokrát přislíbilo podporovat národopisný ruch dalších 34 okresních výborů. K národopisnému hnutí se postupem času přidaly další pohraniční okresy, okresy kolem Prahy a na severu a severovýchodě Čech. Územní zastoupení se tak postupně stávalo rovnoměrnějším v porovnání se situací po první výzvě. Tehdy šlo o vlastní iniciativu jednotlivých okresů, zatímco nyní okresní zastupitelstva formálně odpovídala na žádost výstavního odboru. Během zimy 1891–1892 pak byly v některých městech ustaveny i krajské odbory.⁶⁸ Nejvíce si pražský výbor sliboval od odborů v Hlinsku a v Přesticích, které bez dalších průtahů začaly se sběrem materiálu pro své okresní výstavy. Jak se ve *Zprávě o dosavadní činnosti výboru NVČ v Praze* z roku 1892 dočteme, „nejčilejší odbory v Čechách jsou hlinský a přestický, jejichž činnost tuto klademe za vzor. Výsledkem horlivé činnosti jejich budou krajské výstavy, jež již letos v létě budou pořádány [...]“⁶⁹

Ne všude krajské odbory vytrvaly až do skutečného otevření NVČ. Některé ve své činnosti ustaly, když se uskutečnění výstavy protahovalo déle, než se zpočátku předpokládalo. Jiné odbory se rozešly v polovině nadějně činnosti, často poté, co uspořádaly místní nebo okresní výstavy. Značná řada odborů přesto vytrvala od

⁶⁷ KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 21–22.

⁶⁸ BROUČEK, S., *c. d.*, s. 32–33. Zatím šlo převážně o venkovské odbory zakládané na Moravě. Hlincecký okres byl mezi prvními na území Čech, v němž se přikročilo k organizování přípravných prací. První schůze zřizujících komitétu hlineckého okresního odboru se konala 29. listopadu 1891. Ještě v tomto roce se ustavil také okresní odbor v Sedlci na Táborsku, další české odbory byly zřizovány až během následujících dvou let, několik pak až v roce 1894. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 22.

⁶⁹ KOVÁŘ, E., *Zpráva...*, s. 12. Z této zprávy vyplývá, že hlinecký odbor původně zamýšlel uspořádat výstavu již v roce 1892, od čehož však byl nakonec nucen upustit.

počátku až do konce.⁷⁰ Mnohé z nich (mezi nimi i ten hlinecký) vynikaly natolik vzornou organizací, že v rámci odboru zřídily i pracovní pododbory. Jejich činnost ocenil K. Klusáček v publikaci výkonného výboru NVČ následovně: „Bylo [...] až dojemno pozorovati, s jakým zápalem konali jednotliví přední členové odborů dobrovolně přijatý a to chvílemi i velmi obtížný úkol – při němž nekynulo odměny, při němž stačilo pouhé vědomí, že práce konaná se koná pro národ. Bylo v tom mnoho nadšení – a byl v tom jeden z nejkrásnějších rysů povahy lidu českého“.⁷¹

Pro zdárné uskutečnění celého podniku bylo ustanovení mimopražských odborů naprosto klíčové. Veškerá činnost výkonného výboru i pražských ústředních odborů by jinak byla pravděpodobně marná. Vědělo se sice přibližně, co se má vystavovat, ale nevědělo se kde, jaké předměty a v jakém počtu se na venkově nacházejí. Kdyby si orgány výkonného výboru měly takovýto přehled pořídit samy, bylo by to vyžadovalo velký časový i finanční vklad a mnohdy by stejně jejich práce zřejmě zůstala bez většího úspěchu. Kromě několika málo již existujících muzeí a známých soukromých sbírek bylo nutno pátrat po národopisných předmětech přímo v jednotlivých domácnostech. Zvláště vyhledávání a sepisování cennějších předmětů, které se v rodinách po dlouhou dobu chovaly v úctě a předávaly se z generace na generaci, by bylo pro cizího člověka obtížné, takřka nemožné. Takovýto sběr mohli vykonat pouze místní pracovníci a právě v tom tkvěla nezastupitelná funkce krajských odborů.⁷²

Vraťme se ale k tomu, jak bylo národopisné hnutí řízeno přímo z Prahy. V prvních třech měsících roku 1892 byla organizační práce výstavního výboru kromě přípravy petic s žádostmi o finanční podporu pro jednotlivé zemské sněmy soustředěna také na koordinaci práce s venkovem. Byl vytvořen zvláštní agitační výbor za předsednictví Emila Kováře, v němž pracovalo mnoho zástupců českých spolků (akademických, učitelských i odborných). Náplní pražského odboru pak bylo zabezpečovat přednášky po celém území,⁷³ podávat do novin a časopisů zprávy

⁷⁰ V Čechách bylo celkem ustaveno 154 krajských odborů, na Moravě až do ukončení přípravných prací působilo 47 odborů, ve Slezsku čtyři, ve Vídni (resp. v Dolních Rakousích) jeden a ve Spojených státech amerických dva. Pro soupis všech fungujících odborů viz KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 22–24.

⁷¹ Tamtéž, s. 22.

⁷² Více viz Tamtéž, s. 21–22.

⁷³ Přednášky byly považovány za nejúčinnější formu propagace. Idea výstavy i ochrany starých památek se pomocí nich dále popularizovala mezi lidmi. Nejvíce se na přednáškách podíleli členové akademických spolků a příslušníci české inteligence, mezi nimiž bychom našli i mnoho právníků včetně K. V. Adámka.

a fejetony o národopisném ruchu a zjišťovat a vyhodnocovat zprávy od venkovských důvěrníků. V každém okrese byl vytipován alespoň jeden takový důvěrník. Často šlo o učitele; v případě hlineckého okresního výboru se jím stal K. V. Adámek. Důvěrník měl na starost usměrňování národopisné práce ve svěřené oblasti a pravidelný písemný kontakt s pražským výborem. Do agitace se mnohdy zapojovali i studenti.

Kolem března 1892 se začalo ukazovat, že bude nutné národní hnutí na venkově více centrálně podpořit a povzbudit. Byl svolán první národopisný sjezd⁷⁴ a na rok 1893 se začaly plánovat krajinské a místní národopisné výstavy, jež měly vyzkoušet, nakolik byla dosavadní práce krajinských odborů důkladná a pečlivá.⁷⁵ Výstavy se měly stát dílčími zkouškami před výstavou pražskou. Hlavní cíl jejich uspořádání byl spatřován v tom, aby byl, pokud možno, během jednoho roku sebrán veškerý potřebný materiál. Ukazovalo se totiž, že původnímu plánu, který stanovoval uspořádání NVČ na rok 1893, bude možné jen stěží dostát. I programy ústředních výstavních výborů s dotazníky byly odesílány venkovským odborům a jednotlivcům s poměrně značným zpožděním.⁷⁶

Krajinské výstavy kromě urychlení příprav na výstavu pražskou plnily současně i funkci jakési nepsané pozvánky či reklamy. I v té nejzapadlejší vsi se lidé mohli dozvědět o tom, co se v Praze chystá. Nejen, že výstavková činnost výrazně dopomohla k propagaci NVČ, ale přispěla i k dalšímu rozšíření regionálního národopisu a k rozvoji vlastivědné práce jako takové. Díky ní byly objeveny tisíce

⁷⁴ Národopisné sjezdy se měly do budoucna stát nejširším koordinačním centrem celé akce. Celkem jich proběhlo třináct. První zmíněný sjezd se konal 25. 3. 1892 v Umělecké besedě za předsednictví Karla Adámka, byl též autorem výzvy k pořádání venkovských výstav. Po kritice zemského muzea, které se distancovalo od národopisného ruchu, bylo vyčíněno těm okresům, které doposud s přípravou nezačaly. Další národopisné sjezdy připravili většinou organizátoři krajinských výstav, jeden z nich se konal také v Hlinsku. O něm více viz následující kapitoly. Velký význam měl také druhý sjezd v Praze, sjezd v Domažlicích a v Přerově. PARGAČ, J., *c. d.*, s. 22–23. Viz též ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 5.

⁷⁵ Od roku 1892 do roku 1895 bylo uspořádáno 118 místních a oblastních výstav v Čechách, 54 na Moravě, dvě ve Slezsku a jedna ve Vídni, na nichž nebyl prezentován jen sebraný národopisný materiál, ale také výsledky místního průmyslu a živnostenstva. Podobně jako tomu bylo v případě zakládání krajinských odborů, i k pořádání krajinských výstav se přistoupilo mnohem dříve na Moravě než v Čechách. Zatímco moravské odbory se věci ujaly takřka okamžitě prakticky, v Čechách se dlouho pouze teoreticky diskutovalo.

Morava už měla své zkušenosti z několika místních výstavek národního vyšívání z let sedmdesátých a osmdesátých, a tak mohla být první výstava uspořádána již na počátku července 1892 v Kojetíně. Následující, vsetínská, z přelomu srpna a září 1892 náležela mezi největší a nejlépe provedené krajinské výstavy. Další výstava se konala od 12. 9. 1892 v Hodoníně a teprve v roce 1893 se připojily i Čechy. Rok 1893 byl pak hlavním rokem regionálních výstav a výstavek, na kterých se shromáždilo úctyhodné množství materiálu a z nichž bylo možno získat i řadu praktických výstavních zkušeností. PARGAČ, J., *c. d.*, s. 29 a 44. Viz též KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 33.

⁷⁶ BROUČEK, S., *c. d.*, s. 73–76; 86. Viz též PARGAČ, J., *c. d.*, s. 21–22.

cenných předmětů, o kterých do té doby téměř nikdo nevěděl. Ani sami majitelé navíc mnohdy neznali jejich skutečnou cenu. Mezi lidem se tak nejen rozšířilo povědomí o předmětech „muzejní hodnoty“, které byly doposud většinou zcela přehlíženy, ale utvářelo se i všeobecné povědomí o ochraně památek vůbec.

Výstavní činnost pravidelně hodnotil *Věstník NVČ* a vyjadřovala se k ní krajská i ústřední žurnalistika. Členové výkonného výboru osobně výstavy objížděli, aby vybrali materiál pro budoucí pražskou výstavu a domlouvali další postup práce. Některé z výstav byly využity i jako příležitost k poradám přátel národopisu v podobě již zmíněných národopisných sjezdů. Jejich prostřednictvím bylo možné vyměňovat si získané zkušenosti a radit se o dalších nutných krocích. Takto organizovaný sběr materiálu za účelem záchrany českých památek byl přínosný hned v několika směrech. Starožitných předmětů se většinou sebralo takové množství, že pouze jejich nepatrný zlomek mohl být po ukončení výstavy odeslán do Prahy. Zbývající část bylo nutné vhodně uložit (a popř. i vědecky a literárně zpracovat), a tak pokud předměty nemohly obohatit sbírky stávajícího muzea, došlo na mnoha místech k založení muzeí zcela nových. Všeobecně se díky krajským výstavám dále posílilo vědomí příslušnosti k jednomu národu a spolupráce přispěla i k určitému sblížení Čech a Moravy, oddělených zemskými hranicemi.⁷⁷ Přesto se organizátorům nepodařilo odstranit přílišný lokální patriotismus, stejně jako prosazování určité „kmenové“ příslušnosti na Moravě.⁷⁸

Výše již bylo naznačeno, že po svolání k NVČ a po vytvoření ústředních institucí (tj. výstavního výboru a ústředních odborů) národopisné hnutí sice zesílilo, ale v následujícím období (v letech 1892–1894) přestalo být z Prahy plně kontrolováno a začalo se dostávat do stavu jisté živelnosti, což vedlo k nesoměrné práci v jednotlivých krajských odborech.⁷⁹ Všeobecně platilo, že více odvedené práce bylo

⁷⁷ Karel Adámek si ve svých upomínkách na NVČ mj. poznamenal: „Na národopisné výstavě slavil národ český ze všech svých oblastí v nejvznešenějším a nejkrásnějším slova toho smyslu rodinné slavnosti, jimiž byly upevněny svazky našich srdcí a myslí. [...] Pokud paměť sahá, nepodnikl náš národ dosud žádné dílo, za tak horlivé ano přímo nadšené součinnosti všech svých tříd a vrstev lidových, jako výstavu Národopisnou.“ [...] „Toto účastenství, tato obětavost nejširších vrstev našeho národa, nás naplňuje největší radostí. [...] Národopisná výstava jest od dob našeho vzkříšení prvním velkým kulturním dílem společenské práce celého našeho národa, v právním smyslu slova dílem naší vlastní síly, dílem ryze národním, lidovým, a proto se také stala mohutným zdrojem sebevědomé hrdosti, jež národy v plodné práci utvrzuje a k novým činům povznáší.“ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 100, 102.

⁷⁸ O významu krajských výstav pro jednotlivé regiony viz BROUČEK, S., *c. d.*, s. 124. KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 33–34. PARGAČ, *c. d.*, s. 23. ŠPĚT, J., *c. d.*, s. 46.

⁷⁹ Po výzvách Šuberta, Krásnohorské a Kováře přišly závazky o založení odborů ze 73 zastupitelských úřadů. Na konci března 1893 se ovšem pracovalo pouze v 41 odborech. S největším množstvím

možné vidět v těch okresech, kde pracovali studenti a zkušení vlastivědní pracovníci. Nejen, že se sbíralo, ale probíhaly tam též přípravy na místní výstavy. V jiných odborech, zvláště v okolí Prahy, byl naopak po více jak jednom roce příprav patrný určitý posun v mínění představitelů okresní a obecní samosprávy, který ovlivnila zvláště vládní nepřízeň. Jejich institucionální aktivita ve prospěch národopisné akce byla malá a na území kolem Prahy, kam zprávy o postoji Vídně pronikaly nejrychleji, takřka žádná.⁸⁰

Pokud bychom měli naznačit, jaká byla situace v okresech bezprostředně sousedících s hlineckým regionem, začalo se v nich sice pracovat s jistým zpožděním, ale přípravy pokračovaly až do zahájení NVČ v Praze. Svědomitá činnost hlineckého odboru měla bezesporu svůj vliv na činnost v okolních okresech, pro něž se stala určitým vzorem; jeho příkladnost navíc posvětil přímo pražský výbor. Nejrychleji se v blízkém okolí města ustavil odbor v Litomyšli, a sice v září 1892. Podobně jako v případě Hlinecka se jednalo o kraj bohatý na lidopisné památky, v němž měl národopisný výzkum poměrně dobře zapuštěné kořeny už v letech před započatím přípravných prací. Pilně se roku 1893 začalo pracovat také ve Vysokém Mýtě,⁸¹ zřízeny byly i odbory v Chotěboři, Poličce a ve Skutči.⁸² Překvapivě jako poslední z okolních okresů se do národopisného hnutí zapojil okres chrudimský. Ačkoliv mělo chrudimské muzejnictví v této době již několikaletou tradici,⁸³ ustavil se místní odbor NVČ až v roce 1894, kdy také uspořádal v místním Průmyslovém muzeu krajinskou

sebraného materiálu i důslednou okresní organizací se tou dobou mohly pochlubit především dva okresy. Kromě Hlinska (hlavně zásluhou Adámků) si příkladně vedlo i Mnichovo Hradiště, kde odbor (podobně jako v Hlinsku) tvořili okresní starostové. Spolu s tím, jak pražské ústředí postupně ztrácelo své jednotící schopnosti, stávala se mnohdy místně různorodá národopisná činnost reprezentantem těch skupin regionu nebo obce, které dokázaly národopis využít ve svůj vlastní prospěch. BROUČEK, S., *c. d.*, s. 87; 101.

⁸⁰ Tamtéž, *c. d.*, s. 90–91.

⁸¹ Podobně jako v Hlinsku i zde byla národopisná aktivita úzce provázaná s již existujícím muzeem. Městské muzeum ve Vysokém Mýtě se roku 1871 stalo třetím venkovským muzeem u nás. ŠPĚT, J., *c. d.*, s. 34.

⁸² V chronologickém pořadí se nejdříve konala krajinská výstava v Poličce (prosinec 1893), poté ve Vysokém Mýtě (červenec 1894) a nakonec v Chotěboři a ve Skutči (srpen 1894). KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 601–610.

⁸³ Počátky muzejnictví v Chrudimi jsou kladeny do roku 1865, kdy zde byl zřízen muzejní spolek, v pořadí druhá regionální instituce vlastivědného typu u nás (hned po *Včele čáslavské*). Tento spolek ukončil svou činnost roku 1891 a následujícího roku bylo v Chrudimi zřízeno *Městské průmyslové muzeum pro východní Čechy*. Čestným členem jeho kuratoria byl mj. i hlinecký starosta Karel Adámek. Součástí Průmyslového muzea bylo muzeum kulturněhistorické, které se oficiálně osamostatnilo až v roce 1920, kdy se přetvořilo ve *Vlastivědné muzeum pro východní Čechy*. Podrobně k počátkům chrudimského muzejnictví viz HROMÁDKOVÁ, K., *c. d.*, s. 99–117. Viz též ŠPĚT, J., *c. d.*, s. 34–35.

výstavu. Do této doby vyvíjeli v okrese větší aktivitu pouze jednotlivci, jejichž sběr ovšem nebyl nijak organizován či koordinován.⁸⁴

Příčin výše zmíněné spontánnosti a nerovnoměrnosti národopisného hnutí by bylo možno najít více, ať už to byl jeho velký územní rozsah, převažující měšťanské složení venkovských odborů či celková politická situace v Předlitavsku v první polovině 90. let.⁸⁵ Již od prvotních výzev bylo možné vysledovat dvě protichůdné koncepce týkající se toho, co všechno by výstava v konečném výsledku měla obsáhnout. Na jedné straně byla představa Šuberta, Kováře a dalších, kteří si nekladli za cíl zobrazit národ jako celek, ale pouze jeho „jádro“ (tedy rolnictvo, řemeslnictvo a dělnictvo). Naopak koncept Niederleho vycházel z tradice českého etnografického studia a víceméně spojoval pojem „národopis“ s „lidopisem“. Doporučoval výstavu zaměřit na vesnické obyvatelstvo, ale bez hledání sociálních hranic české vesnice.

V kontextu těchto dvou rozdílných tendencí, z nichž ani jedna zcela nekorespondovala s oficiálním názvem výstavy, je také možné nazírat na spor o původnosti myšlenky NVČ uspořádat. Šubrt se v *Českém lidu*, ale i v *Literárních listech* opakovaně ohrazoval tím, že šlo ryze o jeho vlastní iniciativu vzhledem k tomu, že „jím“ navrhovaná výstava by měla mít mnohem užší záběr než ta, k níž vybízel Karel Adámek v díle *Z naší doby*. F. A. Šubert do této polemiky vstupoval na vlastní riziko a jak se ukázalo, stálo ho to nemalé zesměšnění, zvláště když *Literární listy* z 1. února 1894 otiskly komentář jistého Jana Kopeckého. Ten mu poměrně rázným způsobem naznačil, že [Šubrt] „dosud ani nenalezl dosti času, aby se dal někým poučiti, co vlastně slovem národopis se vyrozumívá“.⁸⁶ Jinak by si byl vědom toho, že koncept výstavy, kterou ve svém díle popsal (ale výslovně nepojmenoval) Karel Adámek, ve skutečnosti přesně odpovídal výstavě národopisné, tedy takové, jakou Šubrt (alespoň dle jejího názvu) hodlal uspořádat.

Z podobných diskuzí jasně vyplývá, že samotný „iniciátor“ výstavy ani další členové výkonného výboru neměli zcela jasno v tom, jak rozlišit pojmy „lid“ a „národ“, „lidověda“ a „národopis“. Výsledkem pak byl několikrát se měnící program výstavy v závislosti na tom, čím hledisko si v tu danou chvíli získalo větší přízeň.⁸⁷

⁸⁴ Pro podrobný rozpis krajinských odborů včetně dat jejich založení a konání místních výstavek viz KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 601–610.

⁸⁵ Viz BROUČEK, S., *c. d.*, s. 78–79; 90–91.

⁸⁶ *Literární listy*, r. XVI, č. 5, 1. 2. 1895, s. 95.

⁸⁷ Pražské výstavní ústředí vydalo v průběhu příprav celkem čtyři povšechné programy a teprve poté dvaadvacet finálních programů ústředních výstavních výborů s dotazníky, jež byly zasilány venkovským jednatelům.

V průběhu příprav pak docházelo i k poněkud paradoxním situacím, kdy při příležitosti zvažování definitivního programu zaznělo doporučení Niederleho a Zíbrta, aby se na pražské „národopisné“ výstavě raději ustoupilo od širšího plánu a aby byla zkoumána pouze česká vesnice a lidopisný základ.⁸⁸ Že byla Šubertova i Niederleho prvotní koncepce nakonec naplněna pouze zčásti,⁸⁹ byla z velké míry i zásluha Karla Adámka. Tomu se podařilo vhodnou prezentací koncepce a záměrů NVČ získat na stranu pořadatelů nejen vyšší vrstvy národa, tedy poslance zemských sněmů, ale také na muzejních sjezdech poupravit program výstavy tak, aby pokud možno co nejvíce odpovídal jeho původním představám.

⁸⁸ Více o polemice mezi Šubertem a K. Adámkem a také o nejasnostech ve vymezení jednotlivých pojmů viz ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 12–13; 15–18. Viz též BROUČEK, S., *c. d.*, s. 91. *Literární listy*, r. XVII, č. 16, 1. 7. 1896, s. 271–273.

⁸⁹ Po opakovaných změnách výstavního programu byl v říjnu 1894 vymezen určitý prostor i dělnictvu a byl zřízen samostatný dělnický odbor. V tomto směru se tedy Šubertovy představy naplnily, jeho tendence omezit se na „jádro“ národa však neuspěly. Stejně tak Niederlem doporučené zúžení na obraz života lidu se nedožilo dlouhého trvání, neboť program výstavy byl nakonec rozšířen o úspěchy českého školství, hospodářství, průmyslu, literatury a umění, ačkoliv měly i nadále tvořit pouhé „přidatky“.

Záleželo především na individuálním přístupu každého krajinského odboru, jak k definitivnímu povšechnému rozvržení bude přistupovat. Rozhodně se nedá říci, že by byl ve všech oblastech království kladen stejný důraz na lidovědu a lidopis či na pouhé „jádro“ národa, s jakým ke konceptu výstavy původně přistupovali Zíbrt či Šubert. Právě naopak, vedle národopisných předmětů bylo snášeno prakticky cokoliv, co se v tom kterém okrese (v měšťanských nebo vesnických domácnostech, na radnicích a v jiných veřejných budovách či v kostelech) našlo pozoruhodného, či obzvláště starobylého. Právě hlinecký odbor je jedním z příkladů toho, že oblast školství, průmyslu a literatury nebyla během příprav rozhodně opomíjena. Nakonec se nesháněl pouze materiál a dokumentace z tradičního národopisu, ale také z antropologie, demografie, archeologie, historie, jazykovědy a z dalších disciplín vztahující se ke všem vrstvám národa. Viz *Literární listy*, r. XVI, č. 6, 16. 2. 1895, s. 112. ADÁMEK, K. V., *Karel Adámek původcem...*, s. 8 a 15. Viz též KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 33.

2. Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku

2. 1. Zřízení okresního odboru a přípravné práce na krajskou výstavu

V hlineckém okrese byly přípravné práce na NVČ započaty jako v jednom z prvních okresů v Čechách. O zapojení okresu do národopisného hnutí se začalo jednat v srpnu 1891. Po svolání ze 24. listopadu téhož roku se následně 29. listopadu 1891 na první důvěrné poradě zařizujícího komitétu oficiálně ustanovil hlinecký okresní odbor. Dokud nebyl zvolen řádný předseda výkonného výboru, přijal roli zástupce výše zmíněného komitétu K. V. Adámek. Další členové prozatímního komitétu, tj. Karel Adámek, Stanislav Šotek a Josef Pilař, byli již před samotnou schůzí aktivně zapojeni do rozvíjejících se národopisných příprav na Hlinecku.⁹⁰

Na téže schůzi došlo ke zvolení předsedy a členů výkonného výboru, který měl mít na starost veškeré přípravné a později i instalační práce, měl udržovat styk s hlavním výstavním výborem a výstavu zastupovat navenek. Učitel Josef Pilař navrhl zvolit předsedou Karla Adámka, čímž víceméně vyslovil názor všech přítomných. Karel Adámek ale v té době již zastával několik časově náročných funkcí včetně místa poslance v říšské radě a trávil tedy většinu času mimo Hlinsko. Fakt, že byl navzdory odmítnutí funkce jednohlasně zvolen, vypovídá o tom, jaké vážnosti se mezi ostatními občany města těšil. Málokdo z hlineckých občanů si pravděpodobně na této čestné pozici dokázal představit někoho jiného než právě okresního starostu. Ostatní členové výkonného výboru byli záměrně zvoleni tak, aby všichni sídlili přímo v Hlinsku, což mělo zajistit jejich účast na častých a mnohdy narychlo svolávaných schůzích. Jedním z místopředsedů byl celkem logicky zvolen ředitel měšťanské školy a správce muzea Jindřich Rozvoda, druhým c. k. okresní soudce František Seidl. J. Rozvoda byl vzhledem ke svému postavení a znalostem přínosným členem hlineckého výkonného

⁹⁰ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Viz též *Okresní národopisná...*, s. 5.

výboru.⁹¹ Ke studiu poskytl navíc některé ze svých spisů, nemluvě o samotných prostorách školy, kam byla výstava později nainstalována.

Jednatelům hlineckého odboru se stal K. V. Adámek, který byl v době jeho zakládání stále ještě praktikantem při c. k. krajském soudu v Chrudimi. Přesto to byl právě on, kdo měl – díky svým dosavadním zásluhám (nejen) o hlinecký národopis a vlastivědu – udržovat pravidelný kontakt s pražským ústředním výborem, ať už formou korespondence či osobními styky.⁹² Dále bylo rozhodnuto, že venkovští členové budou kandidovat do skupin, které se budou scházet pouze jednou či dvakrát za měsíc. Běžné jednání s nimi se mělo vést písemnou formou; i tuto korespondenci dostal na starost K. V. Adámek, který byl díky své funkci v pravidelném kontaktu se všemi členy oboru. Přijat byl také jeho návrh, aby byly v rámci odboru zřízeny jednotlivé skupiny, a sice přírodnicko-zdravotnická, statistická, národopisná, starožitnická a topografická. Každá z těchto „partii“ měla svého pověřeného předsedu.⁹³

Další z Adámkových návrhů byl přijat na následující schůzi výkonného výboru, která se konala 4. prosince 1891. Bylo rozhodnuto rozdělit okres na šestnáct menších

⁹¹ J. Rozvoda studoval v Praze vyšší reálku, techniku a poté univerzitu (část studií absolvoval ve Vídni). Učitelem byl od roku 1874. Ředitelem měšťanské a obecné školy v Hlinsku se stal roku 1875 a od stejného roku působil též jako správce místní pokračovací průmyslové školy. ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 213.

⁹² K. V. Adámek byl nucen udržovat pravidelné styky s pražským výborem i vzhledem ke svému členství v pražském výboru pro sídla a stavby. Sám byl přímo autorem programu tohoto odboru a podílel se také na výběru konkrétního statku z Hlinecka, určeného na pražskou výstavu. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 101, Poznámky o lidech a událostech z let 1890–1900.

Pokud jde o další členy hlineckého výboru, pokladníkem byl zvolen okresní tajemník František Sekera, zapisovatelem hlinecký učitel František Tuláček, město Hlinsko jako takové zastupoval purkmistr Beneš a pořadatelské práce byly dány na starost Josefu Pilařovi. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavy československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

⁹³ Předsedou přírodnicko-zdravotnické „partie“ byl zvolen Jindřich Rozvoda, statistické dr. Antonín Mokřý, národopisné Bohumil Adámek, archeologické (starožitnické) odborný učitel a knihovník muzea Matěj Kotěšovec a topografické Stanislav Šotek. Meteorologický materiál sbíral dr. Emil Sekera. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavy československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

Jak vidno z předchozího výčtu předsedů jednotlivých partií, ani bratr Karla Adámka, Bohumil nezůstal zcela stranou národopisného ruchu. Podobně jako jeho synovec byl i on vysokoškolsky vzdělaný člověk se zájmem o literaturu a umění. Vystudoval filozofickou fakultu v Praze a ve Vídni, později studoval také dějiny umění v Mnichově. Po návratu z cest se ve svém rodném městě věnoval literární tvorbě. Psal krásnou literaturou, dramata, povídky, básně a umělecké i literární studie. Aktivně se též věnoval kulturnímu a společenskému dění v Hlinsku. Roku 1894 se stal starostou hlineckého *Sokola* a byl též ředitelem divadelního spolku *Pokrok*. Od roku 1891 působil v *České akademii císaře Josefa* a podílel se i na přípravách na jubilejní výstavu v Praze. ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 194–195. Více o Bohumilu Adámkovi viz též KRIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 135.

obvodů v čele s určenými jednatelem za účelem dalšího zjednodušení práce. Pod dohledem K. V. Adámka byla následně zorganizována hustá síť pracovníků takřka ve všech větších obcích okresu.⁹⁴ Přední funkce K. V. Adámka jako jakéhosi hlavního spojovacího článku všech zainteresovaných osob tím byla dovršena. Právě Adámkův zodpovědný přístup k věci a jeho skvělé organizační schopnosti bezesporu nemálo přispěly k příkladnému vystupování celého odboru navenek. Do přípravných prací se zapojil doslova celý okres,⁹⁵ i když (podobně jako v jiných částech království) i v tomto případě platilo, že ne všechny obce či části okresu se zapojily se stejným nadšením.⁹⁶ Ještě na konci roku 1891 bylo započato s místopisnou a starožitnickou činností a pokladník Fr. Sekera dostal na starost opatřování katastrálních map a obecních pamětních knih. Na následující schůzi z 8. prosince bylo usneseno, aby byl pražský výbor požádán o padesát podrobných dotazníků, na jejichž základě by se mohly koordinovat následné práce.⁹⁷

Na počátku roku 1892 bylo rozhodnuto, že schůze odboru budou odbývány pouze jedenkrát za měsíc (popř. za dva měsíce) a že by bylo vhodné vystavit jednou za čas již získané předměty, a to přímo v odborové místnosti, kde byly shromažďovány. Bylo též započato s kreslením map na základě katastrálních map z roku 1839.⁹⁸ Starožitnická skupina se zaměřila především na starožitnosti z doby poddanství selského lidu a národopisná skupina začala se sbíráním vánočních obyčejů a zvyků. Zdálo se však, že komunikace s Prahou se zastavila na mrtvém bodě, neboť stále ještě nedošly vyžádané podrobné dotazníky. Dle usnesení z předchozí schůze byl určen archivář, který měl pořádat výstavní předměty a materiál určený na výstavu. Veškerý sebraný materiál byl tříděn, sepisován, popřípadě byly pořízeny i jeho kresby. Padl také návrh na zapojení žactva do vyhledávání předmětů v jednotlivých obcích okresu.

⁹⁴ Rozpis všech obvodů spolu s jejich jednatelem je uveden v příloze č. 1.

⁹⁵ Na přelomu let 1891–1892 nebyly dle Adámka do národopisného ruchu na Hlinecku zapojeny pouze tři obce. BROUČEK, S., *c. d.*, s. 68–69.

⁹⁶ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

⁹⁷ Podrobné návody a dotazníky byly zpracovány pro jednotlivé části NVČ (výstava lidopisná, zaměstnání lidu, krajinské výstavy, kulturně historické přídatky, nový domácí průmysl). Badatelé v jednotlivých regionech měli podle nich postupovat při výzkumu a shromažďování předmětů. Důraz byl kladen především na to, aby byly záznamy o jednotlivých předmětech pokud možno co nejpřesnější. Viz VOJANCOVÁ, I., *c. d.*, s. 1.

⁹⁸ Kreslení měl na starost předseda místopisné skupiny, St. Šotek, dále pánové Holas, Kalenský, Tuláček a K. V. Adámek z Hlinska, p. Pilař z Blatna, Konopník z Hamrů, Pinz z Herálce, Linhart z Chlumětína a pan Wittoch z Rané. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavu v Hlinsku r. 1893.

Pokud jde o koordinaci s venkovskými jednateli, ti měli sdělovat zprávy a informace od hlineckého výboru účastníkům v příslušných osadách. Dále dostali za úkol zříditi seznam všech stavení svého obvodu k zapisování starodávného nábytku, náradí, náčiní, obrazů, starých rukopisů a starých knih. Takto zpracovaný seznam (uspořádaný dle osad a domovních čísel) se stal podkladem pro sbírání konkrétních předmětů. Od vydání diplomataře všech listin týkajících se historie okresu se nakonec upustilo. Zvláště pokud šlo o určitá konkrétní období z historie jednotlivých obcí, mnohé listiny scházely anebo jich byl přinejmenším nedostatek. Ty nejvýznamnější z nich byly už navíc vydány v rámci jiných větších tematických celků. Hovořilo se rovněž o nutnosti vyfotografovat vybraná místa okresu a také některé předměty; na vlastní fotografický přístroj ale nebyl dostatek financí. Nakonec bylo rozhodnuto napsat hlavnímu výboru, aby byl v létě do okresu vyslán amatérský fotograf.⁹⁹

V únoru 1892 byl K. V. Adámek požádán pražským ústředním výborem, aby se stal důvěrníkem pro hlinecký okres. Jednalo se spíše o formalitu, neboť poměrně čilý kontakt mezi Hlinskem a Prahou fungoval hned od započetí přípravných prací. Navíc ve *Zprávě o dosavadní činnosti výboru NVČ* z této doby je již Adámek označován za důvěrníka.¹⁰⁰ Přesto je oficiální dopis sdělující, že pražský výbor „jmenoval Vaše blahorodí [tj. K. V. Adámka] důvěrníkem pro okres hlinský a chrudimský“ datován až k 16. listopadu 1892. Od nynějška měl jednatel hlineckého odboru sdělovat do Prahy podrobné zprávy o sbírkové činnosti v okrese a také o nutnosti uspořádat případnou přednášku za účelem podrobnějších informací. Vzhledem k jeho dosavadní aktivitě byl tedy Adámek spíše vybidnut, aby i nadále pokračoval v tom, co již delší dobu z vlastní iniciativy vykonával.¹⁰¹

Navzdory tomu ovšem zpětné odpovědi z Prahy přicházely až po poměrně dlouhé prodlevě. Teprve v první polovině března se mohly venkovským jednatelům začít rozdělovat došlé programy. Na schůzi ze 13. března 1892 bylo předběžně usneseno, že by se přibližně čtvrt roku před zahájením NVČ v Praze měla uskutečnit okresní výstava v Hlinsku.¹⁰² Rozdělením okresu na šestnáct obvodů došlo k tomu, že řada úkolů přešla do rukou venkovských jednatelů, díky čemuž se hlinečtí účastníci

⁹⁹ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

¹⁰⁰ KOVÁŘ, E., *Zpráva...*, s. 19.

¹⁰¹ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 81, Korespondence s úřady, ústavy a spolky, Národopisná výstava československá 1891–1896.

¹⁰² Tehdy se ještě počítalo s tím, že se pražská výstava uskuteční v roce 1893. Mezitím byla ovšem ještě několikrát odložena.

mohli věnovat dalším přípravným pracím. Na starost jim byla přidělena statistická část výstavy, která byla díky tomu nakonec velmi podrobně zpracována.¹⁰³ Dále byl vytýčen úkol získat album škol hlineckého okresu a také intenzivněji pátrat po starých obrazech a fotografiích. V průběhu příprav bylo kromě samotné okresní výstavy neustále myšleno také na rozšiřování sbírek muzea. Počítalo se s tím, že alespoň některé z vypůjčených předmětů budou po výstavě přímo darovány okresnímu muzeu, popřípadně že se další vhodné věci zakoupí.

Porady se většinou konaly přímo v Hlinsku, jednou za čas bylo kvůli větší informovanosti zúčastněných nutné zavítat i do okolních obcí. 18. dubna se například uskutečnila veřejná schůze s přednáškou ve Svatce a 24. téhož měsíce v Rané. Při této příležitosti byl všem interesovaným osobám vyložen úkol a cíl dosavadní činnosti. Lidu na venkově tak mohla být srozumitelnou formou vštěpována nutnost záchranu starobylých památek provázaných s odkazem minulých generací, neboť pouze tak si mohl politicky nesamostatný národ uchovat svou svéráznost i do budoucna. Hlavní motiv celého podniku opakovaně zdůrazňoval i Karel Adámek ve svých upomínkách na NVČ. Jak se v úvodu spisu dočteme, „těmito přípravnými pracemi pronikl národopisný ruch do nejširších vrstev našeho národa, i do nejdlehlších chat a samot našich hor a tak se stále více rozšiřovalo a hloub a hloub zakořeňovalo přesvědčení, že jest naší svatou povinností, abychom jako dobří a vděční synové své vlasti pátrali po svéráznosti v památkách, po mravech a obyčejích, [a] slovem po životě svých předků [...]“¹⁰⁴ Jedině touto cestou si měl český národ zachovat svou osobitost i na počátku následujícího století.

K blížícímu se přelomu století bylo vzhlíženo s velkým očekáváním a všichni zapojení jednotlivci tudíž do výstavy vkládali velké naděje. Ačkoliv mělo národopisné hnutí hned od počátku skrytý politický podtext, Adámek v něm v první řadě viděl cestu k záchraně cenných předmětů, k jejich náležitému vědeckému zpracování a následnému uložení v důstojných podmínkách. Stejně tak kladl důraz i na zachování starých obyčejů a národních zvyků, neboť si byl vědom toho, že problém správně

¹⁰³ Úkoly ve statistické „partii“ byly rozděleny následovně: o statistice obyvatelstva, jeho stavu a měně měli referovat dr. Mokřý a Boháč; o sídlech pánové Zeman a Kovář; o pozemcích p. Mokřý; o lesnictví p. Rybička z Lánů; o průmyslu pánové Churain, Werich a Tichý; o tržbě, obchodu a ústavech peněžních B. Adámek; o komunikaci a poštách Arnošt Veselý; o dobročinných ústavech, chudinství a správě venkovských obcí, okresů a o jejich hospodářství František Sekera; o úřadech p. Seidl; o spolčování a školství K. V. Adámek; o církevních věcech p. Selichar a p. Šádek. Byl dokonce určen i pan Kohn za účelem zpracování dat izraelského vyznání v okrese. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

¹⁰⁴ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 5.

vyličít a popsat staré tradice je aktuální již za jeho života a že pro následující generace by se mohl tento úkol stát takřka nemožným. Svou logickou argumentací se předseda hlineckého odboru opakovaně snažil „prolomit ledy netečnosti“ a přesvědčit své současníky o naléhavosti konaných příprav. Máme-li užít jeho slova, „žijících pamětníků ubývá, tradice mizí a vzpomnutí upadají. Zanikáním staveb lidových a krojů národních, zanikáním národních zvyků, obyčejů a mravů, zanikáním národních slavností atd., hyne svéráznost našeho národa, již musíme ze všech sil hájiti, nechceme-li zaniknouti ve vlnách cizích oceánů, jež od věků do pomezských hradeb naší národní oblasti bijí a jichž dravým příbojem již bylo tolik půdy slovanské v Evropě odplaveno.“¹⁰⁵

Vraťme se ale nyní k chronologickému vyličení přípravných prací na krajinou výstavu. O tom, že se výkonný výbor v Hlinsku nescházel zcela pravidelně, svědčí fakt, že další dochovaný protokol z jeho schůze je datován až ke dni 11. září 1892. Do té doby nicméně došlo k jistým změnám, pokud jde o územní dosah působnosti odboru, a přibyli též někteří noví spolupracovníci.¹⁰⁶ Do působnosti okresního výboru byly připojeny české osady v poříčí řeky Svatky, jejichž jednatelem se stal spisovatel Koblížek. Naopak výstavní práce v jižní polovině nasavrckého okresu převzala vzdělávací beseda *Neruda* v Trhové Kamenici. Zájem o práci odboru sice vzrůstal ve všech vrstvách, nejvíce se ale v hlineckém okrese (podobně jako v mnoha jiných) ujalo vlastenecké práce učitelstvo. Za svou horlivou účast v národopisném hnutí si také vysloužilo pochvalu od hlineckého výkonného výboru. S podobným nadšením se myšlenka výstavy setkala i u místní samosprávy.

Na schůzi 26. prosince 1892 bylo dle návrhu otce a syna Adámkových definitivně usneseno, že se okresní národopisná výstava uspořádá o letních prázdninách příštího roku. Odbor k tomuto rozhodnutí vedly jeho dosavadní skvělé sběratelské výsledky a také kladné ohlasy a pochvaly z jiných okresů i ze samotné Prahy. Zvláště poté, co hlavní výbor ve své první zprávě o dosavadní činnosti kladl hlinecký odbor za vzor, se začaly ze všech koutů země do Hlinska obracet členové okresních odborů s prosbou o radu či vysvětlení. Názory hlineckých byly natolik ceněny, že byl pražský výbor mnohdy ochoten vzít v potaz hlinecké pokyny či návrhy tlumočené prostřednictvím otce či syna Adámkových. Hlinecká výstava tedy budila

¹⁰⁵ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 7.

¹⁰⁶ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

neobvyklý zájem a pozornost v širších odborných kruzích již v době svých příprav.¹⁰⁷

Po dohodě s venkovskými jednatelemi bylo předběžně rozhodnuto, že se v prvním pololetí následujícího roku uskuteční v Chlumu, Kameničkách a v Trhové Kamenici další veřejné přednášky o chystané pražské výstavě. Podobně jako na jiných schůzích, i na této předložili někteří venkovští jednatele zpracované seznamy starožitností ve svém obvodu. Odboru se poměrně osvědčila i spolupráce s církví. Biskup Hais svolil k tomu, aby byly využity písemné prameny z archivu chrastického velkostatku, stejně tak přislíbil svou podporu kanovník Hampl.¹⁰⁸ Záhy již bylo jasno i v tom, že se výstava bude konat přímo ve školní budově. Díky dlouholeté spolupráci s ředitelem školy Rozvodou bylo dohodnuto, že budou ve prospěch výstavy poskytnuty nejen prostory samotné školy, ale také její vybavení, především stoly a lavice. Pořádání výstavy se tak výrazně ulehčilo, neboť nebylo nutné investovat do nových staveb určených pro expozici.

Z velké části právě z popudu J. Rozvody také Karel Adámek vznesl návrh na učinění potřebných kroků k tomu, aby se součástí okresní národopisné výstavy stala též výstava průmyslová. K účasti byla vyzvána jak společenstva, tak i jednotliví průmyslníci, kteří si v případě kladné odpovědi měli zvolit své delegáty do výstavního výboru. Patně největším úspěchem J. Rozvody se ale stalo otevření výstavy měšťanské a pokračovací školy paralelně s výstavou národopisnou. Protektorát nad celou výstavou přijalo okresní zastupitelstvo i okresní výbor a podnik měl nemalou podporu i v okolních obcích okresu. Tyto samosprávné spolky si byly dobře vědomy toho, jaký význam výstava pro celý okres má, zvláště pokud šlo o jeho příkladnou prezentaci.¹⁰⁹ Výstava byla především chápána jako „čestný a významný podnik pro okres,“ první „tohoto druhu na českém venkově“ a z tohoto pohledu k ní také bylo přistupováno s náležitou odpovědností.¹¹⁰

¹⁰⁷ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Viz též *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 19. 5. 1893, r. II, č. 10.

¹⁰⁸ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též *Okresní národopisná...*, s. 5. „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 4. 1. 1893, r. II, č. 1.

¹⁰⁹ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 81, Korespondence s úřady, ústavy a spolky, Národopisná výstava československá 1891–1896.

¹¹⁰ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 1. 1893, r. II, č. 2.

Kromě toho, že bylo nakonec zamítnuto vydání výstavního katalogu, se i nadále pilně pokračovalo na přípravných pracích, takže schůzi od schůze byly patrné velké pokroky. Na konci roku 1892 už byla například zhotovena topografická mapa plasticky zobrazující členitost reliéfu na Hlinecku, ale i politická, historická a botanická mapa okresu. Další mapy nakreslil kartograf Homolka v Budíně. Pánové Pitra, Racek a Franc zhotovili model chalupy a záklopní nápisy sebral J. Pilař. Dále bylo rozhodnuto, že do geologické mapy budou zasazeny i vzorky hornin. Výběr nerostů z okresu měl uspořádat ředitel Rozvoda, botanické oddělení dostal na starost pan Kalenský a další oddělení přírodnicko-zdravotnické „partie“ měl uspořádat dr. Emil Sekera.

V tomto i jiných odděleních zbývalo ještě poměrně mnoho práce. Měl být sesbírán herbář léčivých a okrasných rostlin, keřů a stromů v zahradách spolu s jejich lidovými názvy a účelem pěstování. Dále bylo třeba zhotovit ombrometrický a meteorologický diagram a připojit ukázky surovin k výrobkům z oblasti železářství, hrnčířství, cihlářství, sklářství, těžby rašeliny, rolnictví, lesnictví, lnářství a rybářství. Lékaři měli provést antropologický výzkum kostnice ve Svatém Mikuláši, změřit školní děti a finálně sestavit celý antropologický program tak, jak bude prezentován na okresní výstavě.¹¹¹

Po Velikonocích se měl také začít sbírat materiál pro *Sborník lidového podání z okresu hlineckého*. Očekávalo se tedy, že i osady, v nichž se doposud na základě literárního programu nesebralo dostatek materiálu, přispějí dalšími výstavními předměty. Předpokládalo se, že se také bude intenzivněji sbírat materiál dle programu pražského výstavního odboru pro stavby a sídla, jehož autorem byl přímo K. V. Adámek. Hned na začátku ledna nového roku se v regionálním tisku začaly objevovat výzvy pro občany, aby své předměty buď přihlásili u patřičného venkovského jednatele, či přímo v úřadovně okresního zastupitelstva.¹¹² Aktivní zapojení místní samosprávy do přípravných prací tak vskutku nelze popřít.

Je třeba vzít v potaz, že členové výkonného výboru a jednotlivých podskupin měli poměrně mnoho starostí se zařizováním vedlejších aspektů hladkého průběhu

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² V prvním čísle *Hlasů z východních Čech* ze 4. ledna 1893 se objevila tato výzva: „Občané, kteří v okresu hlineckém starodávne kroje, nářadí, nábytek aj. mají, nechť, pokud dosud tak neučinili, věci ty v úřadovně okresního zastupitelstva anebo venkovským pp. jednatelům okresního odboru k výstavě co nejdříve přihlásí.“ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 4. 1. 1893, r. II, č. 1.

výstavy, o sestavení konkrétního výstavního a instalačního programu nemluvě. Na rozdíl od ostatních dílčích obvodů ovšem nebyl pro Hlinsko ustanoven konkrétní „jednatel“, který by měl ve své kompetenci samotný sběr předmětů ve městě, jako tomu bylo v případě venkovských oblastí. Z velké míry zde tedy sběratelský úkol připadl na vlastenecky i kulturně činné manželky odborových členů. S nebyvalou ochotou se této činnosti zhostila především Terezie Adámková, manželka Karla Adámka, a paní Anna Kořešovcová, choť předsedy archeologické sekce.¹¹³

Následující porada výkonného výboru se konala 3. dubna 1893. Tou dobou byl již do čela průmyslového výboru ustanoven Karel Churain,¹¹⁴ místopředsedou byl zvolen František Fiala a zapisovateli Vilém Werich¹¹⁵ a Antonín Červenka. Z továrníků už touto dobou potvrdili svou účast na výstavě pánové Bauer, Spitzer a Haasova firma. Podporu přislíbilo též ministerstvo obchodu a dojednána byla spolupráce s technologickým muzeem ve Vídni, odkud byl na výstavu zajištěn dovoz několika strojů. Sbírky některých partií začínaly mít ucelený charakter. Takřka z celého okresu již byly výboru zaslány cenné příspěvky v podobě rozpracovaných nebo dokonce zcela

¹¹³ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*. Chrudim, 19. 5. 1893, r. II, č. 10. Podobně jako ostatní členové Adámkovy rodiny byla i Terezie Adámková veřejně činná. Nejenže sledovala společenské a kulturní dění ve městě a jeho okolí, ale byla též mecenáškou mnohých charitativních akcí. V Hlinsku podporovala *Spolek paní a dívek Vlasta*, který založila v roce 1893, ale i další charitativní spolky, zvláště nadace pro nemajetné žáčky odborných škol. Působila také jako důvěrnice zemského výboru při hlineckém sirotčinci. Byla dokonce ve stálém styku s Eliškou Krásnohorskou a v prvním desetiletí 20. století se starala o bazary pořádané pražským spolkem *Minerva* a *Ženským výrobním spolkem*. Do přípravných akcí se nezapojila pouze před NVČ, nýbrž se již před tím podílela na kompletování sbírek pro Zemskou jubilejní výstavu v roce 1891. Více informací o T. Adámkové viz HROMÁDKOVÁ, K., *c. d.*, s. 7.

Není žádným překvapením, že také Anna Kořešovcová se stala spoluzakladatelkou *Spolku paní a dívek Vlasta*, jak je patrné z jejího podpisu pod stanovami tohoto spolku ze září 1893. Podobně i Natálie Rozvodová a Antonie Sekerová byly aktivními členkami hlineckého ženského spolku. Jakási přirozená tendence spolčovat se a charitativně či kulturně se zapojit do veřejného dění byla u manželek členů hlineckého okresního odboru vskutku výrazná. T. Adámková a A. Kořešovcová se mj. podílely i na uspořádání krojového oddělení výstavy, *Spolek paní a dívek* také věnoval několik věcných darů do loterie a podílel se na prodeji výherních losů. SOKA Chrudim, fond Spolek paní a dívek Vlasta Hlinsko, inv. č. 5, Stanovy spolku 1893. Viz též KŘIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 102. „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Národní listy*, Praha, 9. 9. 1893, r. XXXIII, č. 250.

¹¹⁴ K. Churain patřil k předním postavám hlineckého průmyslu a řadu let pracoval ve výboru *Řemeslnické besedy* (od února 1891 byl jejím místopředsedou). Po několik let byl také členem hlineckého městského a dřevíkovského zastupitelstva za Národní stranu svobodomyšlnou. Se svým švagrem Josefem Tichým, obuvnickým mistrem, se velice zasloužil o rozvoj místních živnostenských společenstev. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Viz též *Chrudimské noviny*, Chrudim, 28. 2. 1891, r. XIV, č. 9. O *Řemeslnické besedě* více viz pozn. č. 119.

¹¹⁵ V. Werich, další z hlineckých živnostníků, kromě toho, že byl velmi nadaným řezbářem, dlouhá léta působil jako jednatel hlinecké *Řemeslnické besedy*. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

hotových dotazníků. Jen z Dědové, Vortové a Všeradova zatím nic nedošlo a mezery stále byly také v Srném, Stanu, v Rané a ve Chlumu. Výkonný výbor odboru se usnesl, že ve Svatce, Svatouchu, Holetíně a v Kameničkách se budou sbírat hlavně památky z období roboty a cechů a že by od nynějška měly být zprávy o organizaci a přípravách výstavy pravidelně podávány do novin.

Vedle pokračujícího sběru materiálu se dále upřesňoval program výstavy a také organizace instalačních prací. Vše bylo patřičně rozděleno mezi jednotlivé výstavní sekce, které měly předměty přijímat, pořádat, provést jejich instalaci a opět je (pokud nebylo předem rozhodnuto jinak) vydat zpět jejich původním majitelům. Vedoucí podskupin měli na starost také provedení popisků na předměty v souladu s dohodnutými parametry (uveden neměl být ani majitel předmětu, ani konkrétní místo, odkud byl předmět zapůjčen). S venkovskými jednateli byl kontakt udržován i nadále, ať už prostřednictvím dopisů, či občasnými poradami. Reklamu měl na starost přímo jednatel. Začaly se také kreslit pohledy a půdorysy vybraných staveb.¹¹⁶

Dobře promyšlená a náležitě koordinovaná práce vysloužila hlineckému odboru na jaře roku 1893 opětovnou pochvalu z Prahy. Při nástinu národopisných prací v jednotlivých částech království se ve *Druhé zprávě o činnosti výboru* dočteme: „Ve východních Čechách čilý ruch udržoval vzorně příčinliv odbor hlinský, který v působnost svou přibral i mnohé obce z okresů sousedních. Kladli-li jsem okres ten za vzor roku minulého, můžeme to dnes po roce opět učiniti vzhledem ku vykonaným již přípravám ku krajinské výstavce.“¹¹⁷

V květnu odbor opět využil možnosti publikovat své výzvy a upozornění přímo v místním tisku. Touto cestou mohl mnohem efektivněji varovat širokou veřejnost, aby předměty historické hodnoty nedávala do ruky každému. Jak se v článku dočteme, po Čechách se „potloukají prohnání šibalové,“ kteří pod záminkou, že sbírají věci na národopisnou výstavu, skupují od lidí zvláště na venkově starodávné předměty a ty pak vyvázejí za hranice do německých či vídeňských sbírek. Odbor touto cestou opětovně apeloval na případné zájemce, aby předměty odevzdávali pouze v úřadovně okresního výboru v Hlinsku nebo přímo učitelům působícím v jejich obci. Žádná jiná

¹¹⁶ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

¹¹⁷ Vše je uzavřeno kladným hodnocením pečlivého přístupu k přípravným pracím s nadějným příslibem do budoucna, který svým způsobem hlinecké pracovníky zavazoval k tomu, aby pražské vedení ani laickou veřejnost v jejich očekávání nezklamali. Jak se zde dočteme: „Vzácný materiál takto sebraný bude vynikati přesností v rozřídění a soustavností v zpracování a dojísta bude buditi velikou pozornost na výstavce, kterou odbor hlinský letos pořádá.“ KOVÁŘ, E., *Druhá zpráva...*, s. 26–27.

osoba k tomu oprávnění neměla. Menší předměty byly přijímány hned, objemnější pak měly být do Hlinska dopravovány od 1. srpna. Pokud šlo o územní vymezení okresu, byli členové výkonného výboru velmi striktní. Jako reakci na dotazy několika průmyslníků z okolních okresů otiskl odbor prostřednictvím regionálního tisku upozornění, že se na výstavu přijímají výrobky výhradně z území hlineckého okresu.¹¹⁸

Na schůzi z 23. května bylo usneseno, že by měl být požádán výbor *Sokola*, aby bylo zkušebně provedeno „nešení členů“. Jak patrně, bylo na oficiální otevření výstavy i její detailní program pomýšleno dostatečně dopředu. Členové výboru se dále usnesli na tom, která konkrétní místa, budovy a předměty se budou fotografovat a také na tom, že by školské oddělení mělo mít retrospektivní ráz. Na schůzi z 5. června pak byly vymezeny další úkoly, které zbývalo do otevření výstavy splnit. Bylo nutné důkladně prohlédnout městský archiv, připravit cechovní památky hodné vystavení a F. Sekera měl opatřit obecní kroniky.¹¹⁹

Ve výtisku *Hlasů z východních Čech* z 1. července toho roku byla opětovně vyzdvihnuta činnost obecních představenstev i učitelských sborů, „jež ve svém okolí stále s výsledkem velmi uspokojivým ve prospěch výstavy působí“. Kromě toho, že byla v tomto výtisku popsána řada předmětů chystaných na výstavu (mapy, plastiky či půdorysy), bylo též v článku doporučeno zakoupení lístků do chystané loterie. Doslova se zde dočteme: „Vzhledem k všeobecně prospěšnému a dobročinnému účelu, jemuž jest výtěžek loterie věnován, jakož i k velice mírné ceně losů, lze s nejlepším vědomím podnik tento obecenstvu doporučit.“¹²⁰ Dostatečně dopředu se tedy pořadatelé výstavy postarali o to, aby chystaný podnik vstoupil do podvědomí široké veřejnosti už před svým započítím a aby také pokud možno navnadili co nejvíce zájemců k jeho osobnímu navštívení. I v tuto dobu bylo ještě možné přihlásit některé z předmětů k instalaci na výstavě. V tisku se tedy znovu objevila výzva, že vhodné předměty, obrazy či fotografie mohou být dodatečně nahlášeny v úřadovně zastupitelstva.¹²¹

Na počátku července bylo definitivně rozhodnuto, že nedílnou součástí výstavy bude sjezd muzejních spolků a sjezd průmyslový a začalo se uvažovat o jejich konkrétním programu. O měsíc později se v regionálních novinách objevila výzva, aby správy muzeí, výbory muzejních spolků a odbory NVČ, popř. další přátelé vlastivědy nejdéle do tří dnů před konáním sjezdu [tj. sjezdu muzejních spolků, který byl

¹¹⁸ *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 19. 5. 1893, r. II, č. 10.

¹¹⁹ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

¹²⁰ *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 1. 7. 1893, r. II, č. 13.

¹²¹ Tamtéž.

naplánován na 15. srpna] zaslali jednatelem odboru své návrhy k jednotlivým otázkám, o nichž se zde mělo jednat. Tato výzva byla zdůrazněna především pro oblast východních Čech. Zcela opomenut nebyl ani sjezd průmyslový. Živnostenská společnost byla stejnou cestou vyzvána, aby na něj vyslala své delegáty. Zájemcům bylo sděleno, že objednávky losů mohou k věcné loterii adresovat výstavnímu výboru do úřadovny okresního zastupitelstva, kam také měly být nejdéle do 5. srpna odevzdány předměty slíbené do loterie.¹²² Jak se zdá, tato forma komunikace s veřejností se nakonec výkonnému výboru velmi osvědčila; nebylo navíc nutné investovat do rozesílání dopisů či vyvěšování plakátů s konkrétními výzvami.

Poslední schůze před zahájením výstavy se konala 6. srpna. Bylo nutné dořešit organizaci instalačních prací tak, aby vše proběhlo bez větších problémů a pokud možno v co nejkratším čase. Na úpravě učeben se sice začalo pracovat hned po skončení školního roku, čilý přípravný ruch započal ale teprve s příchodem srpna. Přicházející zásilky předmětů se třídily a následně instalovaly. Na instalaci se podíleli jak členové odboru, tak i žactvo školy. Vše řídili otec a syn Adámkovi spolu s předsedou národopisné skupiny. Průmyslovému výboru, jenž se za spolupůsobení *Řemeslnické besedy*¹²³ a živnostenských společenstev do této doby ustanovil, byla po přání jeho předsedy ponechána úplná autonomie. Instalaci i dozor v průmyslovém oddělení si tedy měl obstarat zcela sám. V národopisném oddělení měli mít dozor na starost studenti, ve sváteční dny byl požádán o pomoc s čestnou stráží spolek *Sokol*. Nebyla zcela opomenuta ani bezpečnostní opatření hasičského sboru a umístění stříkaček.¹²⁴

2. 2. Průběh okresní národopisné a průmyslové výstavy v Hlinsku

Hlinecká okresní výstava byla slavnostně zahájena K. Adámkem dne 13. srpna 1893, a to za přítomnosti okresního zastupitelstva, zástupců zemských úřadů, obecních

¹²² „Sjezd museí, odborů národopisné výstavy a přátel vlastivědy československé,“ „Sjezd průmyslový v Hlinsku,“ „Věcná loterie okresní národopisné a průmyslové výstavy v Hlinsku,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 4. 8. 1893, r. II, č. 15. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

¹²³ *Řemeslnická beseda* byla v Hlinsku založena roku 1884 a měla na starost „zvelebení řemesel“. Za tímto účelem byly pravidelně pořádány národohospodářské přednášky z oboru řemesel a průmyslu. Na její náklady se též opatřovaly a vystavovaly vzorky nových řemeslnických nástrojů a příkladných průmyslových výrobků. Více o řemeslnické besedě viz ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 275–276.

¹²⁴ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

starostů, pořadatelů výstavy, venkovských jednatelů, mnohých vystavovatelů a dalších hostů. Na počest jejího zahájení upořádal divadelní spolek *Pokrok* a zpěvácký spolek *Svantovít* za spolupůsobení mnohých ochotníků slavnostní akademii, která se těšila velké účasti domácího i cizího obcenstva. Od 17. do 26. srpna pořádala *Trnkova společnost* v hlineckém divadelním sále divadelní večery, které zahájila Smetanovou *Prodanou nevěstou*.

Přesně jak pražský výbor na jaře předpovídal, vyslovuje tak současně velké přání hlineckého výboru, výstava se od prvního dne těšila hojně návštěvnosti. Velký zájem nevzbudila pouze na Hlinecku, ale i v jiných městech a okresech.¹²⁵ Vedle hlavního a výkonného výboru NVČ¹²⁶ vyslalo do Hlinska své zástupce např. i Muzeum království českého. Ti zde měli prozkoumat obzvláště literární oddělení výstavy. Přijeli i zástupci Uměleckoprůmyslového muzea, muzejních spolků z Litomyšle, Pardubic, Vysokého Mýta, Čáslavi, České Třebové a mnoha jiných muzeí. Mnozí členové jiných okresních odborů do Hlinska zavítali kvůli cenným radám a pro inspiraci k dalším sběrným pracím, ale i při příležitosti konání sjezdu muzejních spolků.

Slavnostního otevření výstavy se zúčastnili také zemští a říšští poslanci (dr. E. Brzorád, dr. J. Dvořák a hrabě Kounic), univerzitní profesor dr. Eiselt, mnozí spisovatelé a členové redakcí *Národních listů*, *Politika*, *Věstníku československé výstavy národopisné*, *Hlasů z východních Čech*, *České práce*, *Koželužských listů*, *Obuvnických listů*, *České politiky*, *Chrudimských novin* a dalších periodik. Nechyběli ani členové samosprávných odborů, profesori středních škol, početní zástupci z řad učitelstva (nejen z okresu, ale i ze širokého okolí), zástupci *Řemeslnicko-živnostenské besedy* v Praze a několika dalších řemeslnických besed.¹²⁷ Kromě zástupců hlineckých spolků dorazily také spolky *Sokol* a *Neruda* z Trhové Kamenice, *Berla* z Chotěboře, hlinecká *Dělnická jednota*, společnost chrudimských *Kosů* a další.¹²⁸

¹²⁵ Kromě zástupců pražského ústředního výboru se do Hlinska přijeli podívat i zástupci odborů a další návštěvníci z Chotěboře, Vysokého Mýta, Skutče, Poličky, Trhové Kamenice, Chrasti, Pardubic, Žumberku, Německého Brodu, Chrudimi, Vojnova Městce, Krucemburku, Litomyšle, Ústí nad Orlicí, Kutné Hory, Slatiňan, Žďáru, Vsetína, Příbrami a z dalších měst a obcí.

¹²⁶ K. V. Adámek vzpomíná ve svých poznámkách o lidech a událostech z posledního desetiletí 19. století, že se při příležitosti národopisného sjezdu měl možnost sejit mj. s PhDr. Jaroslavem Haaszem a PhDr. Emanuelem Kolářem, který byl „hlavním přítelem a nejbystřejší a odborně nejžádanější hlavou pražského výboru“. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 101, Poznámky o lidech a událostech let 1890–1900.

¹²⁷ Dorazili členové řemeslnické besedy kutnohorské, poličské, skutečské, německobrodské, josefovské a dalších.

¹²⁸ *Okresní národopisná...*, s. 5–7.

V neposlední řadě bychom v tomto výčtu neměli zapomenout ani na školní mládež, neboť i ta se velkou měrou podílela na zvětšení návštěvnosti výstavy a současně tak naplňovala jedno z hlavních předsevzetí, jenž si hlinecký muzejní spolek (a potažmo i pořadatelé okresní výstavy) při svém zakládání vzal za cíl. Žactvo škol ze všech obcí okresu se dostavilo hromadně i se svými učiteli. Tím v sobě výstava spojovala hned dva aspekty najednou, vzdělávací i vlastenecký, které si pod vedením svých učitelů (mnohdy činných přímo v národopisném hnutí) mohlo žactvo naplno uvědomit.¹²⁹

Jak bylo již předem domluveno, 15. srpna 1893 se v Hlinsku konal sjezd muzejních spolků, odborů národopisné výstavy československé a přátel vlastivědy české. I v tomto případě se setkáváme s dalším hlineckým primátem, neboť se jednalo o první muzejní sjezd v zemích Koruny české. Sjezd se těšil značné účasti muzejních spolků i členů hlavního výboru a odborů NVČ tak, že byl divadelní sál *U zlatého lva* naplněn do posledního místa.¹³⁰ Blahopřání a telegramy zaslali také dr. Josef Emler v zastoupení *Společnosti muzea království českého*, předsedové některých muzejních spolků a mnozí další. Sjezd byl zahájen K. Adámkem osobně. Na jeho návrh byl za předsedu zvolen F. A. Šubert [(!) což bylo vzhledem k dlouhodobé polemice o tom, kdo byl prapůvodcem myšlenky výstavu uspořádat, poměrně velkorysé gesto], za místopředsedu JUDr. Ladislav Quis z Přelouče a za zapisovatele JUC. Jan Kakš ze Slaného.¹³¹

Program sjezdu byl rozdělen do tří ústředních bodů jednání. Nejdříve byla na programu záchrana starodávných památek, o níž v úvodu promluvil K. V. Adánek jako spoluzakladatel *Společnosti přátel starožitností českých*. Jako hlavní cíl do budoucna stanovil vyhledávání starodávných památek, jejich uložení do národních muzeí a sbírek a popřípadě i „slohové obnovení“ tak, aby byly zachovány i pro

¹²⁹ Mezi prvními návštěvníky zavítali na výstavu žáci z Českého Herálce vedení učitelem B. Pinzem (tj. venkovským jednatelem za celý herálecký obvod), farářem Jaklem a školním dozorcem A. Filippim. Do Hlinska přijeli za zpěvu vlasteneckých písní na žebřinových vozech ozdobených chvojím a národními prapory. Po nich se v jediném týdnu vystřídalo žactvo z Hlinska, Kladna, Stanu, Rváčova, Studnic, Hamrů, Chlumu, Dědové, Chlumětína, Svratky a z Blatna. Přišli i žáci z nejvzdálenějších škol okresu, ze Svratoucha a z Vortové. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 91, Rukopisy tištěných prací, sv. 21. Viz též *Okresní národopisná...*, s. 7.

¹³⁰ Přítomni byli delegáti třebeňického, chotěbořského a slanského muzea, litomyšlského a poličského muzejního spolku aj. Z okresních a místních odborů byli přítomni zástupci z Litomyšle, Přelouče, Hořic, Berouna, Slaného, Chrudimi, Poličky, Lysé nad Labem, Kutné Hory, Vysokého Mýta, Trhové Kamenice a další. „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 1. 9. 1893. r. II, č. 17.

¹³¹ *Okresní národopisná...*, s. 7; 26.

následující generace. Zdůraznil především, že ustanovení, která do té doby v zemích Koruny české platila jsou „neúplná a dosti nevhodná“. Ve většině případů byla pouze „na papíře“, ale nikdo se jimi ve skutečnosti neřídil. Navrhl tedy řadu úprav a opatření, která by měla podobným problémům pro příště zamezit.¹³² V souladu s představou, jak by správně venkovská muzea měla fungovat, kterou se již po téměř dvacet let snažil spolu se svým otcem realizovat v Hlinsku, poukázal K. V. Adámek na nutné změny také v jejich organizaci. Slovy Adámka, venkovská muzea nemají sloužit pouze badatelům, ale mají také vzdělávat. Vedle škol a knih by se měla stát hlavním zdrojem a prostředkem vzdělávání pro mládež.¹³³ Kromě jiného nabádal také k větší součinnosti muzeí se samosprávnými sbory, neboť i ta se v Hlinsku dobře osvědčila.¹³⁴ Kamenem úrazu bylo větší poučení lidu o významu a důležitosti památek. Celá tato diskuze vedla k přijetí rezoluce o několika bodech, jež měla být odevzdána na zemském sněmu za účelem vypracování komplexního zákona k záchraně starodávných předmětů.¹³⁵

Druhý bod muzejního sjezdu nesl název „O úpravě národopisné výstavy československé“. Při této příležitosti byla vyzvednuta neúnavná a obětavá činnost učitelstva, které podalo nový „důkaz, že z našich škol činorodé, opravdové vlastenectví tiché práce nevymizelo“. Dosavadní opatření ústředního výboru NVČ byla označena za nedostatečná, zvláště pokud šlo o systematické a všestranné zpracování sebraného materiálu. Znovu bylo zopakováno, že je třeba dohlédnout, aby vystavované předměty zůstaly i po skončení výstavy v našich zemích.¹³⁶

Sběru a zpracování vlastivědného materiálu se pak podrobně věnoval třetí bod programu. V tomto bodu si vzal hlavní slovo poslanec Karel Adámek, který tak měl

¹³² Měly být především zřízeny místní, okresní a zemské komise s jasně danými kompetencemi. Dále měla být reorganizována soustava muzeí v čele s *Muzeem království českého*. Muzeum v hlavním městě mělo být „obrazem země“ a „zrcadlem, v němž by každý viděl obraz své vlasti“. Muzea okresní a místní by pak měla tutéž funkci plnit pro svůj okres či dané místo. Sbírký okresních muzeí (i ty literární) se dle Adámka měly specifikovat na danou oblast, naopak ústřední muzeum mělo mít sbírky celozemského rázu. Okresní muzea měla být zřízena i pro okresy, kde dosud nebyla. Bylo též třeba vypracovat společný řád pro muzea venkovská a zakázat vývoz památek do ciziny. Tamtéž, s. 8–12.

¹³³ Jak dále rozvádí svůj názor, venkovská muzea jsou jediným místem, kde se lid, jež si nemůže opatřit různé publikace, může „poučit o dávných dobách, může a má nalézt doklady o pokročilosti předků, o jejich uměnímilovnosti, jich lásce k vlasti a rodnému jazyku. Poznání o síle a moci národa v minulosti budí jeho uvědomění, vzpružuje jeho odvahu a troufalost v přítomnosti, jeho sebevědomí a lásku k vlasti.“ Jak Adámek zdůrazňuje, tento důležitý vzdělávací úkol muzeí by neměl být ignorován. Tamtéž, s. 11–12.

¹³⁴ Právě samosprávné úřady se dle Adámka měly do budoucna zasloužit o to, aby byly starodávné movité předměty odevzdávány českým muzeím. Bylo nutné upravit i finanční stránku, především zemské příspěvky.

¹³⁵ Konkrétní body rezoluce včetně průběhu celého jednání viz Tamtéž, s. 8–17.

¹³⁶ *Okresní národopisná...*, s. 17–19.

znovu možnost zdůraznit nutnost jednotné organizace přípravných prací, jejichž přínos v malém měřítku dokázali členové hlineckého okresního odboru.¹³⁷ Dosažené výsledky v hlineckém okrese se tak mohly stát vzorovým příkladem toho, že koordinovaná práce nese kýžené ovoce. Jak předseda místního odboru poukázal, „v okrese našem se nám podařilo za horlivé podpory našich pp. jednatelů poříditi téměř úplný soupis všech zachovaných památností od obce k obci, od čísla k číslu.“ Zdůraznil též, že díky přípravám na NVČ bude snesen „ohromný materiál ke studiím lidovědným,“ jenž jako takový výstavním materiálem není, avšak „jeho cena vynikne teprve, až bude úplně zpracován“.¹³⁸

Aby bylo národopisné studium ve výsledku skutečně všestranné, bylo by nutné začít pořízením úplných soupisů, popř. i popisů a zobrazení, všech dosud zachovaných památek. Toho chtěl Adámek docílit zpracováním národopisných sborníků jednotlivých okresů, popř. velkých obcí. Při vydávání těchto monografií měly hmotně pomáhat okresy a obce a při následném vědeckém zpracování obecného národopisu celé země, akademie, muzea a jiné odborné spolky.¹³⁹

Jednotnost programu, který by byl dodržován při zpracování materiálu na výstavu, se tak stala jedním z hlavních bodů jednání hlineckého národopisného sjezdu a současně jakýmsi ústředním mottem celé hlinecké výstavy. Adámek tyto své vize koordinované vlastivědné práce ve všech zemích českého království jasně zformuloval už na konci 80. let ve zmíněném spisu *Z naší doby*, ale teprve v době příprav na NVČ měl možnost převést je do praxe. I přes své dlouholeté zkušenosti ovšem poněkud opomíjel fakt, že ne ve všech oblastech českých zemí byly podmínky pro rozvoj národopisu natolik ideální, jako tomu bylo v případě Hlinecka. Nejen, že Adámek sám stál v čele hlineckého okresu, ale podílel se také na založení místního muzejního spolku. I někteří další členové hlineckého výkonného výboru zasedali v okresním zastupitelstvu, takže hladká spolupráce radnice, muzea a okresního odboru NVČ

¹³⁷ Jak už bylo projednáváno i v předchozím bodě sjezdu, bylo nutné zřídit veřejné fondy k zakupování starožitných předmětů muzejní hodnoty pro veřejné ústavy. Hlavním úkolem výstavního výboru by v souladu s tím mělo být především přijetí opatření k zachování památek sesbíraných na výstavu. Střediskem organizace se logicky mělo stát Národopisné muzeum zemské v Praze. Adámek byl rovněž toho názoru, že při soustavném vyhledávání, sbírání a zachovávání národopisných a jiných památek by muzea měla být ve spojení i s jinými odbornými a učenými společnostmi. Nejpracovitějšími místními jednateli muzeí a spolků by se pak měli stát učitelé. Podpora by též měla směřovat od zeměpanských úřadů, obecních představenstev, okresní a místní školní rady apod. Detailně jsou všechny tyto návrhy rozvedeny v Adámkových upomínkách na NVČ. ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 134–137; 141–146.

¹³⁸ *Okresní národopisná...*, s. 21–24.

¹³⁹ Tamtéž, s. 24. ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 20, 29; 135.

v Hlinsku byla vskutku nasnadě. Ne ve všech obcích bylo ovšem možné podobný model aplikovat, a tak mohla hmotná i morální spolupráce samosprávných úřadů s výstavními odbory poněkud váznout a veškeré diskutované Adámkovy vize se nakonec mohly stát spíše nedosažitelnou utopií.

Na sjezdu se jednalo také o založení *Národopisné společnosti československé* a Národopisného muzea v Praze. Dále bylo přijato usnesení, aby byl na sv. Václava příštího roku (tj. 28. 9. 1884) svolán sjezd veškerých odborů NVČ, který by jednal o zachování a uspořádání snesené národopisné látky. Adámek si tedy svým způsobem byl vědom toho, že hlinecké jednání pravděpodobně nebude mít příliš velký okamžitý dopad na organizaci českého národopisu, když na sjezdu nebyli přítomni zástupci odborů z celé země.

V závěru sjezdu vyzdvihl hlinecký okresní starosta význam celé akce pro město i okres.¹⁴⁰ Předseda sjezdu Šubert neopomněl zareagovat podobně uspokojivě, když poděkoval za přátelské přijetí a ocenil zásluhy, kterých poslanec Adámek „jak o okres, tak i o vlast si získal a stále si získává“. Poukázal také na to, že „nejnovějším toho svědectvím je ve všech směrech zdařilá a vzorná výstava, kterou odbor v Hlinsku pořádá“.¹⁴¹ Mnozí hosté z daleka zůstali v Hlinsku i do následujícího dne, kdy byl naplánován výlet do Svratky, na Zkamenělý zámek a na Perničky. Otec a syn Adámkové tak měli příležitost představit všem zájemcům lokalitu jejich dlouhodobého archeologického výzkumu, jehož výsledky byly prezentovány na hlinecké okresní výstavě.¹⁴²

V sále *U zlatého lva* se o čtyři dny později, 20. srpna 1893, konal druhý, tentokrát průmyslový sjezd.¹⁴³ Zahájen byl opět poslancem Adámkem¹⁴⁴ a na jeho pořádání se velkou měrou podílela hlinecká *Řemeslnická beseda*. Na rozdíl od předchozího sjezdu měla tato akce poměrně jasný politický aspekt s patrnými stranickými rysy. Karel Adámek se důsledně držel politického programu mladočechů,

¹⁴⁰ Doslova prohlásil: „Že bylo lze dnešní sjezd do našeho pohorského města položit i s takovým úspěchem konati, jest zajisté potěšným zjevem a důkazem pokroku, avšak také dokladem, kde bychom již mohli býti, kdyby naše národní organizace nebyla dosud kusou a neúplnou. Dnešní den jest skutečným svátkem našeho města i celého okresu a zůstane nám nezapomenutelným. Tot' vaší, panové, zásluhou a za to přijměte upřímný náš dík.“ *Okresní národopisná...*, s. 26.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 26. Více o průběhu celého sjezdu viz Tamtéž, s. 7–26. Muzejnímu sjezdu v Hlinsku se též poměrně podrobně ve své práci věnovala K. Hromádková. HROMÁDKOVÁ, K., *c. d.*, s. 59–64.

¹⁴² NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

¹⁴³ Předsedou sjezdu byl navržen A. Kalina z Německého Brodu, náměstký se stali Fr. Průša z Prahy, V. Rychlík z Chrudimi a zapisovatelé O. Vrána z Prahy a Fr. Hansvencl ze Svratky.

¹⁴⁴ O. Vrána navrhl, aby byl poslanec Adámek za své zásluhy o živnostenstvo zvolen čestným předsedou sjezdu. Adámek byl i vzhledem ke svému členství v Národní straně svobodomyšlné dlouhodobým obhájcem práv českého řemeslnictva a živnostenstva na zemském i říšském sněmu.

a tak bylo v průběhu celého jednání myšleno v první řadě na blaho středních vrstev, tedy řemeslnictva, selského stavu a drobných průmyslníků; to vše v souladu s představou, že základ národního hospodářství a jeho zdárného vývoje je třeba spatřovat v malovýrobě.¹⁴⁵

Diskuze se točila kolem dvou základních bodů, o nichž se předem diskutovalo již na schůzi výkonného výboru na počátku července. První rozprava se týkala „naléhavých oprav živnostenského řádu se zřetelem ku letošní živnostenské anketě“. Výsledkem bylo přijetí rezoluce, na základě níž se měly zákonodárné sbory zasadit o rozdělení obchodní a živnostenské komory.¹⁴⁶ Diskuze o druhém bodu sjezdu byla poněkud živější, neboť se zabývala „svépomocnými prostředky ku zvelebení řemesel“. V úvodu hovořil Karel Adámek o tom, jak bylo neomezenou svobodou živností usnadněno vítězství velkého peněžního kapitálu, který „přirozeně tíhne k centralizování a monopolizování veškeré výroby a hospodářství“. V rukách kapitalistů se tak dle Adámka soustřeďoval movitý majetek a lidové masy chudly. Hlinecký starosta v souladu s tím zdůraznil potřebu zachovat a povznést malý průmysl a řemeslnictvo. Zvláště řemeslnictvo totiž považoval za „jádro obyvatelstva našich měst“ a (vedle rolnictva) za „hlavní pluk ve voji naší národní obrany“. Zákonodárné úpravy živnostenského řádu podle Adámka nemohly stačit. Naopak bylo zapotřebí, aby řemeslnictvo také vlastní silou „vytrvale a odhodlaně upevňovalo své ohrožené pozice“.¹⁴⁷

Na sjezdu byl navržen i způsob, jak velkopřůmyslové výrobě čelit. Zdůrazněna byla především nutnost odborného vzdělání, stálého zdokonalování výroby i poměrné zámožnosti řemeslnictva. Adámek také vyzval k tomu, aby řemeslnictvo i společenstva přispívaly do svého zápasu o existenci pořádáním odborných výstav, zakládáním vzdělávacích spolků, knihoven, pořádáním přednášek apod. Stát by měl v tomto ohledu přispívat zřizováním pokračovacích a odborných škol. Pomoc státu se ovšem neměla stát jedinou zárukou zlepšení podmínek, právě naopak svépomoc měla stát na prvním místě.¹⁴⁸ Příkladem toho, jakými prostředky se může české živnostenstvo rozvíjet, bylo ostatně přímo průmyslové oddělení hlinecké výstavy. Právě takové podniky se dle Adámka měly stát pravidelnou aktivitou českého řemeslnictva.

¹⁴⁵ Více o programovém spojování národopisného hnutí s politickým programem mladočechů a podporou malovýroby viz BROUČEK, S., *c. d.*, s. 146–147.

¹⁴⁶ *Okresní národopisná...*, s. 28–29.

¹⁴⁷ *Okresní národopisná...*, s. 29–34.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 34–36. ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 34–38.

Výsledkem celého průmyslového sjezdu bylo přijetí deseti rezolucí, které vycházely z předchozích diskuzí.¹⁴⁹ Výboru hlinecké *Řemeslnické besedy* bylo po skončení sjezdu uloženo, aby tato usnesení společně s předsednictvem sjezdu provedla. K. Churain, předseda hlinecké besedy, v závěru poděkoval za hojnou účast na sjezdu.¹⁵⁰ Ze soudobého pohledu měl sjezd pro živnostníky a malovýrobce takový význam, že se dokonce zařadil mezi „nejčelnější projevy českého průmyslnictva“.¹⁵¹ Výjimečnost celého sjezdu ještě podtrhla *Trnkova divadelní společnost*, která v divadelním sále hostince J. Adámka uspořádala slavnostní představení.¹⁵²

Hlinecká okresní výstava měla původně trvat pouhých čtrnáct dní, od 13. do 27. srpna, ale vzhledem k velkému zájmu veřejnosti byla nakonec prodloužena o čtyři dny, až do 31. srpna 1893.¹⁵³ Déle to bohužel z technických důvodů nebylo možné, neboť výstavní prostory musely být znovu vyklizeny před započítím nového školního roku, který musel být i tak zahájen o několik dnů později. Vzhledem k velkému zájmu ze strany veřejnosti se pořadatelům výstavy osvědčil prodej permanentních vstupenek za pětinasobek její běžné ceny, což umožnilo zaníceným návštěvníkům neomezený počet vstupů. Oficiální ukončení výstavy bylo ponecháno na 27. srpna, kdy byl také vykonán tah věcné loterie.¹⁵⁴ V podvečer se sešli účastníci přípravných prací a četní hosté v síni okresu, kde předseda výboru Karel Adámek proslovil závěrečnou řeč, v níž stručně naznačil význam výstavy pro celý

¹⁴⁹ Z nejdůležitějších bodů bychom mohli jmenovat nutnost zřízení pokračovacích, všeobecně řemeslnických a odborných průmyslových škol a také kočujících učitelů, kteří by školu zastupovali v daném místě. Dále zvelebování řemeslné výroby po stránce technické, zdokonalování nástrojů, založení spolků k opatrování levného a solidního úvěru maloživnostníkům či zakládání společných tržnic k nakupování surovin a prodávání výrobků. Odsouhlasena byla také nutnost přijetí kroků ke zřízení zemského pojištění samostatných živnostníků, pořádání pravidelných výstav, rozšíření odbytu a vývozu apod. *Okresní národopisná...*, s. 37–38.

¹⁵⁰ Účastnil se jej mj. poslanec dr. Ed. Brzorád a mnozí zástupci řemeslnických besed a společenstev z jiných měst. Dorazili například členové Řemeslnicko-živnostenské besedy z Prahy, josefovské živnostenské jednoty, řemeslnických besed z Německého Brodu, Skutče, Kutné Hory, Chotěboře apod. Zastoupena zde byla též živnostenská společenstva z Ústí nad Orlicí, Kutné Hory, Světlé nad Sázavou, Nēm. Brodu, Chotěboře, Svratky, Hlinska, Poličky, Chrudimi, Holic, Skutče, Humpolce, Trhové Kamenice či Vysokého Mýta. Nechyběly ani redakce *Obuvnických listů* a *Živnostníka*. „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 6. 10. 1893, r. II, č. 19. Více k průběhu průmyslového sjezdu v Hlinsku viz *Okresní národopisná...*, s. 27–38.

¹⁵¹ ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 277.

¹⁵² *Chrudimské noviny*, Chrudim, 19. 8. 1893, r. XVI, č. 16.

¹⁵³ Aby výbor vyhověl četným přáním přicházejícím ze všech stran, bylo nutné telegraficky si vymoci povolení prodloužit výstavu alespoň do konce letních prázdnin. „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Národní listy*, Praha, 9. 9. 1893, r. XXXIII, č. 250.

¹⁵⁴ Natištěno bylo celkem 1200 losů, z nichž sto bylo výherních. Vyhrát bylo možné buď předměty od dárců nebo vybrané výrobky přímo z expozic průmyslového oddělení. Ceny pak bylo možné vyzvednout do 30. září v úřadu okresního zastupitelstva. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

okres *Řemeslnická beseda* uspořádala na školním nádvoří na počest ukončení výstavy promenádní koncert a přátelský večer v besedních místnostech hostince J. Adámka spojený s tanečním věnečkem.¹⁵⁵

Velká část konečných zisků ze vstupného byla vyčerpána za veškeré výdaje spojené s výstavou. Bylo nutné zaplatit pomocníkům, kteří na nádraží skládali stroje přivezené z Vídně, fotografovi, který byl objedнан z Prahy, dále členům noční hlídky a také školníkovi, který pomáhal s nejrůznějšími občůzkami a přípravnými pracemi v budově školy. Téměř polovinu výher z loterie si nakonec nikdo nevyzvedl a byly tudíž darovány *Spolku paní a dívek Vlasta*. Nejen, že se jeho přední členky podílely na sběru materiálu v Hlinsku, ale do loterie též poskytly několik věcných darů a následně pomáhaly i s prodejem losů. Hlinecký výbor tedy usoudil, že spolku za symbolickou cenu prodá i 125 metrů plátna, které hlinecké paní a dívky mohly využít na dobročinné účely, např. k ošacení místních chudých dětí.¹⁵⁶

Zbylých 120 zlatých bylo uloženo v hlinecké záložně k budoucímu využití okresním muzeem. Část z nich byla použita okamžitě k zakoupení nejvýznamnějších předmětů z národopisného oddělení výstavy, ať už za účelem obohacení sbírek muzea nebo prezentace okresu v některém z pražských muzeí po ukončení NVČ. Vzhledem k pořádání okresní výstavy nebyla v hlineckém muzeu roku 1893 pořádána výroční výstava a po několika následujících letech se činnost muzejního spolku omezila na pořádání a doplňování sbírek. Na schůzi z února 1894 se hlinecký odbor usnesl pokračovat i nadále ve sběru materiálu dle stanoveného programu, zvláště stavebního, a zaměřit se také na vyšívání a formy.¹⁵⁷ Ve sběrné činnosti se tedy neustávalo ani po výstavě a stejně tak nebyly opomíjeny ani jiné krajské výstavy uspořádané v okolí.¹⁵⁸ O Vánocích roku 1894 byla učiněna potřebná dopravní a instalační opatření tak, aby se počátkem roku 1895 mohly výstavní věci, zvláště pro statek z Hlinecka, začít dopravovat do Prahy.¹⁵⁹

¹⁵⁵ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Tamtéž, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též *Okresní národopisná...*, s. 51; 60. *Chrudimské noviny*, Chrudim, 19. 8. 1893, r. XVI, č. 16.

¹⁵⁶ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

¹⁵⁷ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Národopisná výstava 1894.

¹⁵⁸ K. V. Adámek například spolu s otcem a matkou zavítal na zahájení výstavy do Litomyšle a do Skutče. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 101, Poznámky o lidech a událostech z let 1890–1900. ADÁMEK, K. V., *Zprávy muzea...*, s. 32.

¹⁵⁹ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Národopisná výstava 1894. Viz též *Okresní národopisná...*, s. 51. ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 310. V rozmezí od 12. února do 15. května 1895 bylo do Prahy zasláno celkem 825 předmětů. Spolu s blížící se výstavou se všechny ještě nedoručené věci shromažďovaly přímo v domě rodiny Adámků v Hlinsku, díky čemuž byla celá organizace odvozu

3. Zhodnocení úspěšnosti výstavy a období bezprostředně po ní

3. 1. Popis expozic s ohledem na jejich pestrost a regionální záběr

Jak již bylo zmíněno, výstava našla útočiště přímo v budově hlinecké měšťanské a obecné školy. Národopisnému oddělení bylo kromě tělocvičny jako reprezentační síně přiděleno pět síní v přízemí a chodba ve druhém poschodí. Ve třetím poschodí byly v několika síních trvale umístěny sbírky muzea okresu hlineckého, které zůstaly i v době výstavy otevřené pro veřejnost.¹⁶⁰ V zadní síni přízemí byla výstava pomocných průmyslových strojů, z nichž velkou část zapůjčilo ministerstvo obchodu a technologické muzeum ve Vídni. Oddělení průmyslové bylo také instalováno ve dvou místnostech v přízemí, ve třech v prvním poschodí a částečně na chodbách i na nádvořích. Ve sborovně byla umístěna výstavní kancelář a uvítací síň pro hosty.¹⁶¹

Národopisné oddělení samo o sobě obsahovalo několik tisíc předmětů; pro omezenost místa byl nicméně vystaven pouze výběr materiálu sebraného v hlineckém okrese. V pozadí sálu v přízemí byla instalována selská světnice.¹⁶² Zbylé dvě třetiny síně venkova byly věnovány výstavě malovaného a vykládaného nábytku.¹⁶³ Ostatní skupiny národopisné výstavy sousedily ve druhém patře se sbírkami muzea okresu

podstatně zjednodušená. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 101, Poznámky o lidech a událostech z let 1890–1900. Srov. též VAŠKOVÁ, J., *c. d.*, s. 3.

¹⁶⁰ O důstojnějším umístění sbírek muzea v samostatné budově se ještě několik let po výstavě pouze diskutovalo. Teprve v roce 1925 se objevila nabídka *Spolku pro pěstování izraelické bohoslužby* v Hlinsku, aby muzejní spolek odkoupil jeho modlitebnu. Nakonec byl kromě synagogy přikoupen i přilehlý dům s pozemky a v červnu roku 1929 mohly být sbírky po mnohých úpravách a stěhování poprvé zpřístupněny veřejnosti v samostatné muzejní budově. KRIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 104.

¹⁶¹ *Okresní národopisná...*, s. 38. ADÁMEK, K. V., *Zprávy muzea...*, s. 31–32.

¹⁶² Ve světnici byla dubová vykládaná truhla s částmi kroje, kolovrat s motovidlem a vozík, v němž se malé děti na venkově učily chodit. V pravém koutě stál trnožový vykládaný stůl, za ním u stěn byly přistaveny rudě natřené lavice, na nich starodávná koutnice. Na římsách nad lavicemi bylo vystaveno několik malovaných mís a talířů, pod nimi byly v přihrádkách umístěny různé misky, hrnce a několik knih se svěťáckými a náboženskými písněmi. Na hřebec visel starý kožich, různé ženské kabátce, dýmky, džbány a sklenice. Vlevo byla starobylá malovaná skříň. Vnitřní zařízení síně venkova doplňovaly vyřezávané židle, malovaný lžičník, starodávné hodiny s kukačkou a zrcadlové obrazy. *Okresní národopisná...*, s. 38–39.

¹⁶³ Nábytek byl v síni venkova reprezentován především sbírkou skříní a truhel. Výběr kusů byl natolik pečlivý, že *Národní listy* napsaly: „Expozice tato činila výstavě velikou čest a předstihla mnohé jiné výstavy, jinak taktéž velice pěkné, jako např. výstavu prostějovskou.“ „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Národní listy*, Praha, 9. 9. 1893, r. XXXIII, č. 250.

hlineckého. Z toho jeden sál zaujímaly přírodovědecké sbírky; zvláště bohatá byla sbírka geologická, mineralogická, zoologická a nechyběly ani ukázky botanických sbírek. Muzejní sbírky, jmenovitě numismatická a technologická, byly zastoupeny i v dalším sále, v němž bylo ponecháno několik skříní se školními pomůckami. V této síni sídlilo také technologické oddělení výstavy, v němž bylo znázorněno pěstování a zpracování lnu. Na instalaci se podíleli venkovští jednatele F. Franc z Chlumu a J. Linhart z Chlumětína.¹⁶⁴

V archeologické síni byly shromážděny starožitnosti z hlineckého okresu. Nacházela se zde plastická mapa okolí hradiště Zkamenělého zámku a Perniček s obětními kameny, dále půdorys a fotografie Zkamenělého zámku, pečeti a pečetidla rychet, měst a cechů. Středem oddělení byla velká sbírka starožitností nalezených na Zkamenělém zámku při výzkumech podniknutých K. Adámkem a K. V. Adámkem. Vystaveny byly také sekery objevené u Babáků a v základech hlinecké školy, různé podkovy, ostruhy a kopí vykopané u Českého Herálce a Křižánek i některé staré církevní památky. Součástí byla také výstava starodávných barvířských, hrnčířských a perníkářských forem, dřevěných a železných zámků, hmoždírů, nejrůznějších zbraní (bambitek, pušek, pík, kordů), rychetních pout a rychtářských holí.¹⁶⁵

V hlavní národopisné síni věnované okresu bylo možné nalézt širokou škálu předmětů a podkladů vztahujících se k jeho historii i současnosti, od map,¹⁶⁶ obrazů a diagramů, až po historické a právní listiny a rukopisy. Vystaveny zde byly také půdorysy rázovitých selských statků z Holetína, Českého Herálce a Chlumu. Velkou chloubou pak byly zejména mapy uherského kartografa Josefa Homolky.¹⁶⁷ Před

¹⁶⁴ *Okresní národopisná...*, s. 40. ADÁMEK, K. V., *Zprávy muzea...*, s. 31–32.

¹⁶⁵ *Okresní národopisná...*, s. 40–45.

¹⁶⁶ Návštěvníci si mohli prohlédnout mapu východních Čech, mapu královehradecké diecéze a velkou katastrální mapu Hlinska; k porovnání byly k dispozici i poměry z dob josefinských a katastr z roku 1890. Kolem byly rozmístěny katastrální mapy jednotlivých osad a samot zhotovené podle poměrů z roku 1839, nechyběla též tištěná mapa školního okresu. Plastickou mapu okresu znázorňující poměry půdy, rozlohu lesů, výšky apod. zhotovil Stanislav Šotek. Připravena byla také geologická a geognostická mapa od K. Šafránka. ADÁMEK, K. V., *Zprávy muzea...*, s. 31. KOVÁŘ, E., *Druhá zpráva...*, s. 26.

¹⁶⁷ Josef Homolka, hlinecký rodák a současně bratranec Karla Adámka, patřil k nejvýznamnějším evropským kartografům druhé poloviny 19. století. Od roku 1870 pracoval jako člen státní vědecké zeměpisné společnosti v kartografickém oddělení státní tiskárny v Budapešti (tehdejším Budíně) a roku 1881 se stal jejím vedoucím. Jeho rozsáhlé a na svou dobu moderní dílo zahrnuje cca dvě stě tištěných map a jiných kartografických prací. Dalších nejméně osmdesát map zůstalo pouze v rukopise. Na své rodiště nikdy nezanevřel a pravidelně zasílal exempláře svých i jiných prací na hlinecké školy. Městské muzeum má dodnes ve svých sbírkách některé jeho práce. KŘIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 138.

Ústřední mapou výstavy od J. Homolky byla velká historická mapa, na níž bylo zobrazeno bývalé Vratislavsko a pozdější Mýtsko a postup kolonizace tohoto území, jejich rozdělení na děkanáty i staroslovanská hradiště. Menší mapy pak znázorňovaly rozvoj od husitských dob až do r. 1848.

mapami byly sestaveny repliky dřevěných staveb z okresu, které vytvořili Fr. Franc, Jindřich Pitra a Aug. Racek.¹⁶⁸ Modely byly vesměs zhotoveny přesně dle skutečnosti. Šlo o hlinecký unikát; na jiných krajinských výstavách nebylo možné se s něčím podobným setkat. Nepřekvapí tedy, že i dle hodnocení mnohých návštěvníků šlo o jednu z nejhezčích částí celé výstavy. V síni okresu bylo dále možné nalézt sbírku obrazů a půdorysů všech škol okresu, ať už z dřívější doby či současných, a četné statistické diagramy, zhotovené K. V. Adámkem a Ferdinandem Boháčem za pomoci dr. Mokrého, Františka Tuláčka, J. Zemana a dalších.¹⁶⁹

Čtvrtá stěna síně okresu byla vyhrazena fotografiím a obrazům samotného města včetně nejvýznamnějších staveb (radnice, školy, kostel, nádraží), ale i míst z celého okresu. Na čtyřech stolech byla vystavena díla spisovatelů, kteří se v okrese buď narodili anebo zde delší dobu působili.¹⁷⁰ Na ostatních stolech byly rozestaveny památné listy, robotní patenty, guberniální cirkuláře, artikule cechovní a další staré listiny týkající se historie města. Četná byla také sbírka privilegií a jiných památných písemností měst a cechů okresu hlineckého. Síň okresu tedy vskutku detailně reprezentovala minulost i současnost hlineckého regionu. Zastoupeno bylo dokonce i divadlo pamětními dny divadelního spolku *Pokrok*, které dále zpestřily celý kulturní program výstavy.¹⁷¹

V literární síni byla uložena část josefínského katastru, staré učebnice, dějepavy, čítanky, početnice z 18. a z poloviny 19. století, rukopisy bývalých hlineckých učitelů a žákovské poznámky či vysvědčení. Jádrem oddělení pak byla sbírka starých tisků sahajících až do poloviny 15. století.¹⁷² Skutečnou pýchou celé místnosti byla bohatá sbírka psaných a malovaných modliteb,¹⁷³ církevních písní, kniha

KOVÁŘ, E., *Zpráva...*, s. 12.

¹⁶⁸ Konkrétně zde byla vystavena dřevěná zvonice a model kládového plotu z Chlumu, selský statek z Jeníkova, městské stavení z Hlinska, napodobenina statku z Dolního Holetína a rozkládací model studnické školy. *Okresní národopisná...*, s. 41.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 41.

¹⁷⁰ Za všechny můžeme jmenovat tři všestranně zaměřené členy rodiny Adámkových (tj. Karla Adámka, B. Adámka a K. V. Adámka), dále Václava Hřiba, Kristiána Petrlíka, F. Pantůčka nebo Č. Růžičku.

¹⁷¹ *Okresní národopisná...*, s. 43. Viz též NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Pro detailní popis síně okresu viz „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*. Chrudim, 3. 11. 1893, r. II, č. 21.

¹⁷² Z lidové četby byly sesbírány mnohé spisy; mj. vzácné žalmy, kroniky, bible, postily z 15. a 16. století, Komenského *Janua Liguarum* z Lešna z r. 1633 nebo ukázky jezuitské literatury. KOVÁŘ, E., *Druhá zpráva...*, s. 26. *Okresní národopisná...*, s. 44.

¹⁷³ Karel Adánek se soustavným studiem lidových knižních maleb a ornamentů dlouhodobě zabýval a mohl tak při pořádání výstavy využít své dosavadní zkušenosti. V hlineckém okrese bylo nalezeno několik set malovaných modliteb a do pořádání NVČ v Praze se Adámkovi podařilo pořídit

ceremonií, sbírky světských a duchovních písní, pověstí, obyčejů, koled, zvyků, pověr, přísloví a dialektologického materiálu, ale i starých herbářů a prostonárodního léčitelství. Takovouto sbírkou lidového podání hlinecký odbor jednoznačně předčil všechny ostatní výstavní odbory.¹⁷⁴ U vchodu do literární síně pak byla umístěna domácí lékárna. Další místností výstavy byla obrazárna s více jak sto padesáti obrazy; součástí expozice bylo též několik set kusů nádobí (nádoby, džbány, talíře) a náčiní. Poslední velkou síní v druhém poschodí pak byla „krojovna“.¹⁷⁵

Druhé, průmyslové oddělení výstavy bylo unikátní hned v několika směrech. Jednalo se především o první výstavu tohoto druhu v hlineckém okrese. Ačkoliv šlo o nedílnou součást hlinecké výstavy, mělo toto oddělení svůj samostatný výstavní výbor, který si vzal na starost veškeré instalační i organizační práce. Na tu dobu a na poměrně malou rozlohu okresu je pak překvapivé i celkové číslo sedmdesáti osmi vystavovatelů.¹⁷⁶ I přesto se nejednalo o úplný výčet zástupců malého a velkého průmyslu v okrese; pak by toto oddělení muselo být svou rozlohou ještě obsáhlejší a výrazně by přesáhlo plánovaný rozsah národopisné výstavy.

V první síni vystavovali své výrobky především kováři, klempíři a zámečníci.

Střediskem síně byla velká výstava zámečnických výrobků proslulého závodu Karla

sbírkou 450 tabulek s několika tisíci maleb překreslených z psaných modliteb či ze školních knížek datovaných od 17. do 19. století. ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 23. ZÍBRT, Čeněk, „Národopisná výstava československá,“ in: *Světlozor*, Praha, 17. 5. 1895, r. XXIX, č. 27. Viz též KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 271.

¹⁷⁴ *Okresní národopisná...*, s. 44–45.

¹⁷⁵ V „krojovně“ byly při levé straně místnosti rozestavěny figuríny oděné ženským krojem, dále různé čepce, dětské karkule, kabátce, sukně a zástěry; na druhé straně pak byly vyšívané kožichy, klobouky, vydrovíce, malované truhly a kolovrat. Pro detailní popis expozic národopisného oddělení výstavy viz *Okresní národopisná...*, s. 38–46. Srov. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20. Tamtéž, r. II, č. 21. „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku“. In: *Národní listy*. Praha, 9. 9. 1893. r. XXXIII, č. 250. KLUSÁČEK, K., *c. d.*, s. 269–271.

¹⁷⁶ K takto rozsáhlému průmyslovému oddělení výstavy přispěl především fakt, že bylo živnostenstvo v okrese poměrně dobře organizováno. Vedle *Řemeslnické besedy* se místní živnostníci sdružovali do jednotlivých živnostenských společenstev. Hned po vzniku hlineckého okresu roku 1865 se ustanovila tři taková společenstva a k roku 1895 jich existovalo již pět; z toho čtyři pro samotné Hlinsko:

- I. obchodní grémium pro všechny obchodní živnosti;
- II. živnostenské společenstvo pro cukráře, pekaře, mlynáře, hostinské, výčepníky, řezníky, uzenáře, krupaře a permikáře;
- III. živnostenské společenstvo pro barvíře, kožešníky, appreteury, jircháře, modistky, řemenáře, krejčí, tkalce a koželuhy;
- a IV. živnostenské společenstvo pro kartáčníky, knihaře, soustružníky, sklenáře, pasíře, dýmkaře, zámečníky, truhláře, koláře, zedníky, kominíky, holiče, tesaře, zlatníky, hrnčíře, sedláře, lakýrníky, nožíře, kotláře, pokrývače, hotovitele hudebních nástrojů, rukavičkáře, kloboučníky, obuvníky, mydláře, řezbáře a natěrače.

Ve Svratce se ustanovilo I. společenstvo pro všechny živnosti. ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 132. Srov. též KŘIVANOVÁ, M., *c. d.*, s. 77.

Churaina z Hlinska, jehož hasičské nářadí, želízka na hoblování sirek a další výrobky si vysloužily na mnohých domácích i cizích výstavách velké uznání.¹⁷⁷ Z kovářů a podkovářů zastoupených na výstavě můžeme jmenovat Václava Dopitu z Hlinska, Jana Kunce ze Svatky, Jana Halamu z Herálce reprezentovaného obracecím pluhem, či Antonína Bořka ze Svatouchu vystavujícího pilníky, přístroj na zubení pil či nůžky na stříhání suken. Antonín Sádovský ze Svatky pak na výstavě prezentoval své hospodářské stroje (součástí expozic byly konkrétně jeho fukary, mlátičky, decimálky, řezačky apod.).

Klempíře a výrobce plechového nádobí ze Svatky zastupovali František Šiller a Karel Moravec, kteří vystavili domácí a kuchyňské potřeby a nářadí, větráky, svítilny, umyvadla apod. Hlinecký klempíř Josef Kurz zhotovil společně s truhlářem F. Pivoňkou domácí ledničku, která na výstavě budila nemalou pozornost a dokonce byla přímo u zhotovitelů několikrát objednána.¹⁷⁸ Ve druhé síni byly k vidění především práce truhlářů reprezentované nejen nábytkem, ale také tkalcovskými stroji.¹⁷⁹ V tomto oddělení byl hojně zastoupen také lidový průmysl.¹⁸⁰ Dřevěné hospodářské nářadí vystavil Gregor z Herálce a Antonín Filippi. Hrnčíře reprezentoval na výstavě pouze Josef Novotný ze Svatky polévaným dekorovaným nádobím; nechyběly ani výrobky kartáčníků Františka Prče ze Svatky a Karla Štulíka z Hlinska.¹⁸¹

V první síni prvního poschodí byly vystaveny řezbářské a knihařské práce. Mezi nimi vynikal již zmíněný Vilém Werich z Hlinska prezentující své ozdobné rámy a hodiny. Hladké a vyřezávané dýmky vystavili Fr. Prokop, Josef Švec a Josef Popelář

¹⁷⁷ Již bylo zmíněno, že byl K. Churain vzhledem ke svému vůdčímu postavení v rámci *Řemeslnické besedy* také předsedou celého průmyslového výboru. Zámečnický závod si v Hlinsku otevřel již roku 1867 a jeho výrobky měly v době konání výstavy dlouhou tradici a dobrou pověst i mimo okres. Vyráběl nože z oceli, závěsy a jiné stavební předměty, vzorky plotů a mříží a různé potřeby pro domácnost, ale také hasičskou výzbroj a hákové žebříky prvotřídní kvality. FOŘT, J., *c. d.*, s. 354. Z dalších hlineckých zámečnicků zde vystavovali kování ke stavbám Jan Sedláček a Bohumil Mach.

¹⁷⁸ *Okresní národopisná...*, s. 46–47.

¹⁷⁹ Josef Rybáček z Hlinska vystavil vkusný nábytek a dokonce i lékařský operační stůl. František Sokol prezentoval svou knihovnu a Josef Zvolánek soukací stroj a pětičlunkový bidlen. A. Kyncl ze Svatky vystavoval zdobné domovní dveře a Josef Čermák z Holetína vykládaný rozkládací stůl do jídelny. Tamtéž, s. 47. „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20.

¹⁸⁰ Za zmínku stojí především výrobky Václava Hubáčka z Dědové, jehož závod byl založen již roku 1843. Vystavil zde na dvě stě dřevěných výrobků; a to nejen dřevěné hospodářské a kuchyňské nádobí, ale také malované hračky dekorované podle starých vzorů. *Okresní národopisná...*, s. 47.

¹⁸¹ „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Národní listy*, Praha, 9. 9. 1893, r. XXXIII, č. 250.

z Hlinska.¹⁸² Antonín Červenka z Hlinska vystavil celou knihovnu vkusně vázaných monumentálních děl a mnohé další ukázky knihařských prací. M. Nauš z Cikánky prezentoval svůj ručně vyráběný papír i s postupem jeho výroby. Za zmínku stojí také důmyslné výrobky hlineckého řemeslníka Englberta Přiklopila, který vystavil dvoje elektrické hodiny.¹⁸³

Na nádvoří školy vystavil p. Sádovský ze Svratky hospodářské stroje; cihly vystavovali Josef Hanuš, Jindřich Procházka a Alois Sokolovský z Hlinska. Hlinečtí stavitelé František Fiala mladší a František Manych představili plány postavených i projektovaných staveb.¹⁸⁴ Ukázky nejrůznějších nátěrů předvedl hlinecký lakýrník Antonín Jehlička. Zastoupeni byli také hlinečtí maloživnostníci z oboru potravinářství, jmenovitě cukráři Josef Šmahel a Fr. Biško. Ti se postarali o zpestření expozic na nádvoří školy v podobě „ochutnaváren“ u svých výkladů.¹⁸⁵

Na výstavě nebyla opomenuta ani práce dam a dívek z hlineckého okresu. Všeobecnou pozornost budila zvláště expozice vyšívaní slečny Boženy Ročárkové a jejích žaček.¹⁸⁶ Sousední místnost byla věnována oděvnictví. Vystavovaly zde závody Františka Malínského a Josefa Tichého z Hlinska;¹⁸⁷ kožešnické výrobky vystavil Antonín Medek. Jeho manželka Marie Medková vystavila dámské klobouky, zatímco kloboučník Alois Voldán z Hlinska expozici vhodně doplnil o klobouky panské. Nechybělo ani znázornění jejich výroby. Výběr krejčích a obuvníků rozhodně nebyl vyčerpávající, šlo spíše o reprezentativní vzorek živnostníků z celého okresu.

V zadní síni prvního poschodí pak bylo uspořádáno oddělení tkalcovské. Firma Filip Haas a synové vystavila vzory sametů a dalších látek, které v Hlinsku vyráběla prakticky od poloviny 19. století. Z hlineckých velkopřemyslníků výstavu svými výrobky dále obeslali Daniel Spitzer, J. Šimek a V. Lašek a Fr. Just.¹⁸⁸ Výstava

¹⁸² Vystavena zde mj. byla i hlavička praporu *Svantovíta*, vzácná památka po hlineckém řezbáři K. Homolkovi. KŘIVANOVÁ, c. d., s. 99.

¹⁸³ *Okresní národopisná...*, s. 48–49. Srov. „Národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Chrudimské noviny*, Chrudim, 16. 9. 1893, r. XVI, č. 18.

¹⁸⁴ Fiala vystavil projektovaný plán na pivovar a Sokolovnu v Hlinsku, Manych pak některé plány průmyslových závodů, které vynikaly promyšleným rozdělením prostor.

¹⁸⁵ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20.

¹⁸⁶ Další ukázky vyšívaní vystavily K. Halamová z Herálce, M. Hansvenclová, A. Sádovská a M. Musilová ze Svratky.

¹⁸⁷ Firma F. Malínského dodávala obuv pro císařské, bulharské i srbské vojsko. V době výstavy odebírala její výrobky především zeměbrana a loďstvo monarchie. Poněkud raritou byla v rámci expozic obuv J. Tichého určená pro obyvatele horských oblastí. Kromě alpských zemí a Chorvatska zásoboval svými výrobky také císařské vojsko. KŘIVANOVÁ, M., c. d., s. 88.

¹⁸⁸ Spitzerova firma se zaměřovala na výrobu plyše několika druhů, ať už jedno- či vícebarevného, potištěného nebo vyšívaného, který vynikal nejen kvalitou, ale také vkusem a elegancí. F. Just

perských koberců od Šimka a Laška byla doslova okrasou celé výstavy. Jejich firma vystavila koberce různých kvalit a vzorů nejen v textilním, ale i v jiných odděleních průmyslové výstavy a dokonce i na chodbách prvního a druhého poschodí. Výstava strojového vyšívání J. Lonnera byla unikátní v tom, že autor po celý průběh výstavy vyšival nejrůznější upomínky pro její návštěvníky. Hlinecký tiskař a barvíř F. Sládek pak textilní oddělení expozic doplnil o modrotisk a jiné tištěné látky.¹⁸⁹

Několik velkých vývozních firem z okresu na výstavě (i vzhledem k omezeným prostorám) zastoupeno nebylo. Přesto oddělení textilního průmyslu podalo pravděpodobně nejlepší důkaz toho, jak začal hlinecký průmysl obzvláště v posledních letech před výstavou nabývat na významu. V málokterém okrese mělo v té době tkalcovství (vyjma soukenictví) takové zastoupení jako na Hlinecku.¹⁹⁰

V neposlední řadě bylo průmyslové oddělení unikátní také díky svému doprovodnému programu. Po úspěšném jednání s technologickým muzeem ve Vídni byla v Hlinsku po celou dobu výstavy otevřena expozice pomocných řemeslnických strojů a nástrojů včetně ukázek dřevařských a hračkářských výrobků. O nesporném významu exponátů pro zjednodušení výroby se maloživnostníci z Hlinska i širokého okolí měli možnost přesvědčit poprvé na české výstavě.¹⁹¹ Největší zásluhu na takovém zpestření expozic měl opět Karel Adámek. Poměrně obsáhlou sbírku strojů pro obuvníky, krejčí, kováře, klempíře, truhláře a zámečníky vypravilo Ministerstvo obchodu z vídeňského muzea na své vlastní náklady. V zaslané kolekci nechyběly ani Singerovy šicí stroje. Pouze vystavení motorů museli pořadatelé již na začátku vyloučit pro nedostatek místa.¹⁹²

vystavil bohatou sbírku plédů a jiných bavlněných a vlněných šátků. *Okresní národopisná...*, s. 50.

¹⁸⁹ Nedílnou součástí textilního oddělení byla také výstava menších tkalcovských závodů Č. Suchého z Holetína, J. Kováře a J. Prokopa z Hlinska. Jejich plátna, ručníky, ubrusy, kanafasy a jiné tkaniny pro domácí potřebu měly takovou kvalitu, že se udržely i v konkurenci s velkopřůmyslovou výrobou. Tamtéž, s. 50–51.

¹⁹⁰ Seznam všech vystavovatelů průmyslového oddělení je uveden v příloze č. 2. Pro detailní popis expozic včetně všech vystavovatelů viz též *Okresní národopisná...*, s. 46–51. Srov. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Viz též „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20. „Národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Chrudimské noviny*, Chrudim, 16. 9. 1893, r. XVI, č. 18. „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Národní listy*, Praha, 9. 9. 1893, r. XXXIII, č. 250.

¹⁹¹ *Okresní národopisná...*, s. 48. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20.

¹⁹² Vystaveno bylo celkem jedenáct strojů na zpracování kovu, jeden na zpracování dřeva, patnáct pro oděvní řemesla a pět kusů nástrojů a nářadí. ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 307. Viz též „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dra Karla V. Adámka k závěreční schůzi

O úspěšnosti oddělení pravděpodobně nejlépe vypovídá jeho stoupající návštěvnost; během patnácti dnů jej navštívilo jedenáct tisíc osob nepočítaje majitele vystavovatelských a stálých lístků.¹⁹³ Jde o jedinou část výstavy, kde nebyla striktně dodržena zásada, že veškeré vystavované předměty musí pocházet z území okresu. Nejednalo se však o snahu „chlubiti se cizím peřím“. Tato součást průmyslového oddělení byla určena především účastníkům průmyslového sjezdu a měla tedy mít v prvé řadě vzdělávací ráz. Ten byl dále posílen tím, že od 19. do 21. srpna byla práce vystavených strojů demonstrována na živo.¹⁹⁴ Hlineckým obuvníkům a krejčím byly hned po ukončení výstavy pomocné stroje dokonce zapůjčeny k vyzkoušení.¹⁹⁵

Jak vidno z předchozího popisu národopisného oddělení, stejně jako z nástinu expozic v oddělení průmyslovém, byla výstava uspořádána přehledně s přihlédnutím k minulému i současnému stavu kultury, průmyslu i řemesel v celém okrese. Vedle situace v samotném městě byla patřičná pozornost věnována i okolním obcím a zohledněn byl též spolkový život. Vše bylo promyšleno do nejmenších detailů tak, aby si návštěvníci odnášeli ucelený dojem o tom, jak se v předchozích letech i v době konání výstavy žilo a pracovalo na Hlinecku. O tom, že se pořadatelům tento záměr podařilo zrealizovat úspěšně, pravděpodobně nejlépe svědčí hojná návštěvnost výstavy,¹⁹⁶ stejně jako ohlas, který si u veřejnosti vysloužila.

3. 2. Zhodnocení úspěchu výstavy na základě jejího ohlasu u návštěvníků

Hlinecká výstava oslovila nejen odborníky (ať už se jednalo o členy pražského výkonného výboru či o účastníky dvou konaných sjezdů), ale i početné návštěvníky z řad široké veřejnosti. Kromě toho, že pražský výkonný výbor opakovaně vyzdvihoval činnost odboru ještě v průběhu přípravných prací, měla uspořádaná výstava velký ohlas také v regionálním tisku. Jak se můžeme dočíst v *Hlasech*

výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

¹⁹³ ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 307.

¹⁹⁴ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Většina strojů byla po skončení hlinecké výstavy díky velkému ohlasu převezena na výstavu do Železného Brodu a později do Ústí nad Labem. ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 277; 307.

¹⁹⁵ *Okresní národopisná...*, s. 48.

¹⁹⁶ Například jen v den průmyslového sjezdu zaznamenali pořadatelé výstavy přes tisíc návštěvníků. Tamtéž, s. 5. V průběhu konání výstavy navštívilo průmyslové oddělení celkem jedenáct tisíc osob (nepočítaje majitele vystavovatelských a stálých lístků). ADÁMEK, K. V., *Sborník...*, s. 307.

z *východních Čech* vydaných den po jejím skončení, „[...] jest jednomyslný úsudek znalců ten, že tato výstava vyniká nejen překvapující bohatostí předmětů, nýbrž i promyšleným vkusným uspořádáním.“ Dále následuje její porovnání s jinými již konanými výstavami. „Ze všech dosud v království českém pořádaných výstav a výstavek národopisných jest největší a nejlepší a prospěšně liší se v nejednom směru i od výstavy prostějovské a jiných výstav moravských, [...]“¹⁹⁷ V článku je současně podotknuto, že takový úsudek nemají pouze znalci, ale i laické obecnstvo, o čemž svědčí velký zájem o všechny části výstavy i početná návštěvnost, obzvláště pak ve sváteční dny. Redaktor zde neopomněl vyzdvihnout ani velké množství a pestrost vystavovaných předmětů v obou odděleních výstavy a jak zdůraznil, bylo tomu tak i navzdory tomu, že její průmyslová část zahrnovala pouze výrobky živnostníků z území okresu.¹⁹⁸

Podobné hodnocení se objevilo i v dalších krajských novinách: „Sneseno tu bylo tolik materiálu, že bylo úplně možno učiniti sobě aspoň přibližný obraz kulturního vývoje okresu hlineckého [...]“¹⁹⁹ Pozitivně byly samozřejmě hodnoceny i dílčí části výstavy. Obzvláště vyzdvižena byla všestrannost národopisného i průmyslového oddělení, jež dohromady podaly obraz „o dávných i novějších poměrech okresu“ i o „rozmanitosti a o značném vývoji různých odvětví“ místní průmyslové výroby. Okomentování si vysloužilo také „zdařilé uspořádání“ selské světnice instalované přesně dle skutečnosti, zvláště pak zde umístěný starodávný nábytek: „Dvě třetiny sálu zaujala výstava nábytku, jíž předstihla výstava hlinecká daleko mnohé jiné výstavy, jež pořádané byly v krajinách, kde ještě veliké množství malovaného nábytku jest zachováno. Tím větší zásluhu má pořadatelstvo, že i z těchto posledních zbytků podařilo se mu ladný celek seskupiti.“²⁰⁰ Zcela opomenuta nezůstala ani kartografická část expozic, především byly vyzdviženy mistrně provedené mapy královského kartografa J. Homolky: „Těmito mapami získala místopisná skupina

¹⁹⁷ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 1. 9. 1893, r. II, č. 17.

¹⁹⁸ Tamtéž. O tom, že se výstava řadila mezi naše nejlepší odborné krajské výstavy, psal deník ještě například i v lednu roku 1894. Toto hodnocení tudíž nijak neovlivnily ani další výstavy uspořádané po té hlinecké. Viz *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 5. 1. 1894, r. III, č. 1.

¹⁹⁹ „Výstava v Hlinsku,“ in: *Chrudimské noviny*, Chrudim, 2. 9. 1893, r. XVI, č. 17. Dále v článku se dočteme, že se výstava vydařila „nad očekávání skvěle“.

²⁰⁰ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20.

odboru velmi zajímavé příspěvky, jež budou vůbec náležitě mezi nejlepší čísla kartografická celé výstavy pražské.²⁰¹

Prolistujeme-li další regionální periodika, například *Chrudimské noviny*, ani zde se chválou expozic nešetřilo. Vše vyznívá o to autentičtěji díky tomu, že je výstava popsána dynamicky formou reportáže, jako by její expozice čtenář v danou chvíli přímo procházel. „V síni krojů zůstali jsme bezděky udiveni státi nad ohromnou tou sbírkou nejrozmanitějších starých, pestrobarevných krojů národních [...]“. „Krojovna“ si ve zprávě vysloužila vskutku vysoké ohodnocení: „Sbírkou krojů, zvláště kožichů a bílých čepců vyšivaných lze nazvati právem perlou výstavy hlinecké.“²⁰² Že by výstava nikdy nebyla tak kompletně a pečlivě zpracována bez velké přičinlivosti členů odboru, se pak můžeme dočíst v jednom z následujících čísel *Hlasů z východních Čech*. Zde je mj. podotknuto, že hlinecká výstava byla „skvělým svědectvím o opravdovosti,“ s jakou se odbor ujal veškerých přípravných prací, a „poučným dokladem, jakých výsledků může docílit vytrvalá, svého cíle náležitě si vědomá činnost.“²⁰³

Všechna výše zmíněná uznání přijal odbor s velkým potěšením, pravděpodobně nejvíce si však vážil obsáhlého článku, který o výstavě vyšel v *Národních listech*. I v nich byla výstava zařazena mezi „největší a nejlepší krajinské výstavy naše“.²⁰⁴ Článek vyzdvihl především odlišný přístup přípravného odboru k přípravným pracím, než s jakým bylo možné se setkat v jiných okresech. Zatímco jinde byl kladen důraz pouze na sběratelskou činnost, v Hlinsku vystoupila do popředí činnost pořadatelská. Zdejší odbor samotný materiál potřebný k hlubšímu poznání regionu a jeho poměrů pouze nesbíral. On jej také náležitě zpracoval a uspořádal, o což se samozřejmě nejvíce zasloužil jeho výkonný výbor; zvláště pak předseda, který spolu se svým synem přistupoval k celému podniku jako odborník na slovo vzatý.²⁰⁵

²⁰¹ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 1. 1893, r. II, č. 2.

²⁰² „Výstava v Hlinsku,“ in: *Chrudimské noviny*, Chrudim, 2. 9. 1893, r. XVI, č. 17.

²⁰³ „Okresní národopisná a průmyslová výstava,“ in: *Hlasy z východních Čech*, Chrudim, 20. 10. 1893, r. II, č. 20.

²⁰⁴ V článku se doslovně píše: “[...] celá výstava překvapila všeobecně svým uspořádáním i obsahem. Vynikla v mnohém směru nad jiné výstavy a dovedla si zajistiti jedno z předních míst mezi československými krajinskými výstavami.“ „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Národní listy*, Praha, 9. 9. 1893, r. XXXIII, č. 250.

²⁰⁵ V článku je vysloveno přání, „[...] aby i jinde nebylo se pouze obmezováno na sběratelskou činnost, [...], ale aby byla vyvinuta též činnost pořadatelská, v jejíž výsledcích se právě zračí a jeví zdatnost a úspěch odborů.“ Autor článku přímo přisuzuje hlavní zásluhu o zdar výstavy okresnímu starostovi a předsedovi odboru, K. Adámkovi. „Okresní národopisná a průmyslová výstava v Hlinsku,“ in: *Národní listy*, Praha, 9. 9. 1893, r. XXXIII, č. 250.

Ucelenost celé expozice byla v *Národních listech* zhodnocena následovně: „Výstava byla výstavou okresu v pravém slova smyslu,“ byla „obrazem, v němž sezнали jsme všeliké poměry tamního lidu zdařile znázorněny.“ Článek ocenil důslednost odboru, s jakou odmítal veškeré předměty územně nespádající do hlineckého okresu, a pochvalu si vysloužilo též přehledné a zřetelné zpracování statistické části síně venkova. Statistický program pražského ústředního výboru byl zpracován zcela nedostatečně a krajinské odbory si všeobecně stěžovaly, že nemají potřebné instrukce, ačkoliv právě zde by byl na místě jednotný postup. Teprve po návštěvě hlinecké výstavy zástupci krajinských odborů usoudily, že již dále nebudou čekat na reakci z Prahy a že diagramy upraví dle těch vystavených v Hlinsku.²⁰⁶

Aby byl obraz ohlasu výstavy u návštěvníků úplný, neměli bychom opomenout ani názor Dr. E. Kováře, jednatele ústředního výboru NVČ a současně autora dvou výše zmíněných pochvalných oznámení o tom, jak zdárně pokračují práce v hlineckém okrese. Ten do Hlinska zavítal jako účastník sjezdu muzejních spolků a vrátil se do Prahy přímo nadšen. Jak plyne ze vzpomínek MUDr. F. Hamzy, Kovář měl o výstavě prohlásit: „Výstava hlinecká je zvláště poctivá, nelže, nezatajuje, nechlubí se cizím peřím. [...] Navrhovatel *Československé výstavy národopisné* už v roce 1888 a 1890 nás překvapil. A z toho, že hned prakticky vybírá, hned prakticky zapouští zdravé kořeny, poznáte Adámka. Jeďte do Hlinska a pracujte jako oni.“²⁰⁷ Jen stěží bychom mohli shrnout přednosti hlinecké výstavy jasněji a výstižněji.

3. 3. Význam výstavy pro okres z pohledu jejích pořadatelů

Spokojenost návštěvníků, laických i odborných, byla samozřejmě pro pořadatele výstavy na prvním místě. Nemění to ovšem nic na faktu, že si výstavní výbor hned od započetí příprav kladl i další (neméně důležité) cíle a že tudíž pouze v případě jejich naplnění mohl být výbor skutečně spokojen s vykonanou prací. Karel Adámek toto neopomněl zmínit ani v rámci své závěrečné řeči při příležitosti slavnostního zakončení výstavy dne 27. srpna 1893. Předseda výboru poukázal v první řadě na to, čím hlinecký odbor vynikal nad ostatními krajinskými odbory a díky čemu byla také výstava následně tolik vyzdvihována v regionálním i zemském tisku. Zdůraznil také, že bylo zapotřebí i jisté dávky odvahy na to, aby vůbec samostatná

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ VAŠKOVÁ, J., c. d., s. 3.

národopisná a průmyslová výstava v poměrně nehostinném a řídko obydleném hlineckém okrese mohla být uspořádána.²⁰⁸

Odbor se při přípravách neřídil dosud zaběhnutými zásadami a nerozšířil výstavní program i na cizí vystavovatele, neboť pak by samo průmyslové oddělení mohlo zaujímat veškeré prostory školy. Hlavní předsevzatý úkol byl nastíněn zcela jasně: „Naším úkolem [...] nebylo podniknouti výstavu zevním leskem a za pomoci vystavovatelů cizích rozsáhlostí vynikající, nýbrž podati touto výstavou věrný a pravdivý obraz kulturního i hmotného vývoje, hospodářských, kulturních i národopisných poměrů našeho okresu.“²⁰⁹ Zvláště v tomto ohledu se hlinecká výstava nestala další řadovou expozicí. Právě naopak, vynikla nad jiné v tom, na co byl v Hlinsku v první řadě kladen největší důraz. Řečeno slovy hlineckého starosty, výstava se neměla stát „oslňujícím divadlem“ či „velkou tržnicí“, ale v první řadě „školou sebepoznání“.²¹⁰ Bylo od ní očekáváno, že bude „razit cestu kulturnímu i hospodářskému pokroku,“ a musela být tedy uspořádána tak, aby jí nejen odborníci, ale také laická veřejnost snadno a správně rozuměla.²¹¹ Právě z tohoto pohledu hodnotili výstavu kladně jak mnozí její návštěvníci, tak i pozdější recenze v dobovém tisku.

Karel Adámek měl neustále na paměti, že ačkoliv by práce bez řádné organizace výkonným výborem byla marná, velký podíl na finálním úspěchu výstavy měli též všichni zapojení venkovští jednatele a dobrovolní sběratelé, kteří se s nebývalým nadšením a ochotou pustili do spolupráce s hlineckým výborem, a to bez nároku na jakýkoliv honorář. Členství ve výkonném výboru bylo bezesporu také otázkou prestiže, proto všichni zapojení pracovali obětavě a nezištně, vždyť celý výstavní podnik bylo třeba uspořádat s velmi omezenými finančními zdroji. Pořadatelé zvláště vyzdvihovali obětavost učitelstva, ale i horlivou podporu samosprávných a zeměpanských obecních úřadů, hlineckého okresního zastupitelstva, c. k. okresní školní rady i místních kulturních spolků včetně spolku hlineckých paní a dívek.²¹² Téměř v každé obci se našel někdo, v kom se probudil nový zájem o národopis a kdo se ve svém volném čase snažil pomoci chystanému podniku. Právě v zapojení početné

²⁰⁸ *Okresní národopisná...*, s. 51.

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 51.

²¹⁰ *Tamtéž*, s. 52.

²¹¹ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 8.

²¹² *Okresní národopisná...*, s. 59.

laické veřejnosti bychom mohli spatřovat velké pozitivum pořádání okresní výstavy a potažmo i celé NVČ.²¹³

Neměli bychom zcela přehlížet ani fakt, že výstava nebyla pouze soukromým podnikem města pro zvýšení jeho lesku, ale byla také přestupní stanicí na cestě k plnohodnotnému reprezentování okresu na NVČ v Praze. Sám K. V. Adámek označil ve svých poznámkách celý podnik za „generální zkoušku,“ jež se dle jeho mínění „zdařila“.²¹⁴ Tento úspěch nicméně odbor neukolébal k nečinnosti, spíše naopak, vybízel jej k další pilné práci.²¹⁵ Z početných kladných ohlasů bylo nutné vyvodit určitý závazek, a to nejen vůči pražskému ústřednímu výboru, ale také vůči náročnějším požadavkům ze strany laické veřejnosti.

Dva ústřední motivy toho, proč svědomitě pokračovat v započaté práci, zůstávaly po celé čtyři roky neměnné. Vše bylo konáno jak v zájmu celého okresu, aby „v soutěži veškerých okresů českých byl důstojně zastoupen,“ tak i v zájmu vědy, „aby kraj a lid náš byl věrně a správně na výstavě naší i na Národopisné výstavě československé a pak ve sbírkách a spisech znázorněn a vylíčen.“²¹⁶ Nebylo tedy myšleno pouze na zachování lidových památek, ale také na jejich náležité zhodnocení a popis.²¹⁷ V tomto smyslu bylo také neustále bráno na zřetel rozšiřování sbírek hlineckého okresního muzea i několika muzeí pražských, kde mělo mít Hlinecko své důstojné a trvalé zastoupení.

Vzdělávací přínos samotné výstavy byl nepopiratelný, ale její snad ještě větší důležitost tkvěla v jí předcházejících sběrných pracích, během kterých byla v lidech

²¹³ Karel Adámek si k tomu ve svých upomínkách na NVČ poznamenal: „Národopisná výstava byla výsledkem svépomocné součinnosti nejširších vrstev, státníkův našeho lidu, nám i odpůrcům našim ukázala, jaká díla můžeme podnikati a vykonati při dokonale zorganizované svépomoci.“ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 163.

²¹⁴ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

²¹⁵ Nejinak tomu ostatně bylo i po ukončení NVČ v Praze. Jak Adámek ve svém spisu připomínal, „nejlopotnější a nejtěžší práce“ v oblasti národopisu stále vlastivědné a muzejní pracovníky čekala. Právě na výstavě v Praze byly dobře poznány mezery, které bylo nutno postupně vyplňovat podle společného jasně daného programu. Jednalo se o úkoly převyšující možnosti jednotlivců, jež měly být dle Adámka „účelně rozděleny a racionálně řízeny“. ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 134; 137.

²¹⁶ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Hlinsko mělo v Praze skutečně důstojné zastoupení. Vystavovalo ve všech výstavních oddílech a představilo se i samostatnou expozicí, která návštěvníkům přiblížila hlinecký okres jako kraj s bohatou lidovou kulturou. V národopisném paláci byly vystaveny i modely staveb z Hlinecka a velkého úspěchu dosáhl také východočeský statek. Viz VOJANCOVÁ, I., *c. d.*, s. 2.

²¹⁷ Jak v této práci již několikrát zaznělo, Karel Adámek kladl hlavní důraz na soustavnost průběžných studií. Ve svém spisu vzpomínek na NVČ upozorňoval, že stejně jako byly přípravné práce provedeny v hlineckém okrese, měly by postupně být provedeny i ve všech ostatních částech království. Jak píše, jedině soustavně doplňovaný výzkum „od obce k obci, od statku k statku, od chalupy k chalupě“ měl náležitý význam a hodnotu. ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 19–20.

upevňována úcta a vážnost ke všem starodávným předmětům zděděným po předcích.²¹⁸ Předměty, kterým lidé na venkově doposud nevěnovali sebemenší pozornost nebo je dokonce levně prodávali překupníkům, byly nyní na výstavě prezentovány jako velká vzácnost. Stejně hodnoty a úcta k starožitnostem i k bohaté minulosti jejich národa měly být vštěpovány také školní mládeži, jež výstavu navštívila ve vysokém počtu.²¹⁹

V souladu s takto vytýčenými cíly byl výtěžek z věcné loterie ponechán na koupi dalších cenných předmětů, část byla též použita na výdaje spojené s instalací krajinského oddělení na NVČ v Praze. Vhodné předměty byly zajišťovány především pro tři pražská muzea, ať už je odbor získal od majitelů darem či koupí. Do doby uspořádání pražské výstavy se tak podařilo zachovat téměř celé zařízení výstavního statku, výrobky lidového průmyslu, kolekce keramiky, malované knížky a části krojů, zejména oblek na dvě výstavní figuríny. Všechny tyto předměty byly poté uloženy v Československém národopisném muzeu, řada národopisných předmětů byla také získána pro Muzeum Království českého. Předměty týkající se dějin školství byly předány Československému pedagogickému muzeu v Praze. Český zemský sněm se dokonce po ukončení NVČ usnesl, aby byla zachována také výstavní dědina; dle slov K. V. Adámka, „trvalá památka na čestný úspěch“ hlineckého okresu.²²⁰

S koncem srpna 1893 tedy skončila pouze jedna etapa dlouholeté práce a započala nová. Před pořadatelem dosud leželo několik nedokončených úkolů. Bohatá sbírka lidového podání zachycující duševní život i názory prostého lidu byla stále neúplná. Karel Adámek měl neustále na paměti, že význam tohoto sebraného materiálu vynikne teprve až po jeho náležitém zpracování. Proto pořadatelé hodlali v nejbližší době vydat sborník lidového podání z okresu hlineckého. Velkým přáním okresního starosty zůstávalo také založení okresního národopisného muzea jako ryze vědeckého ústavu. Základem jeho sbírek se měly stát doposud nashromážděné památky lidového

²¹⁸ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

²¹⁹ Jak Karel Adámek ve svých vzpomínkách na NVČ píše: „Národopisná výstava se stala školou našeho lidu, její požehnání proniklo do všech vrstev a šířilo sebezpoznaní, jež jest základem národního obrození.“ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 100.

²²⁰ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavy československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

umění a lidové práce.²²¹ V plánu bylo též dále doplňovat statistické přehledy, modely a půdorysy staveb i mapy.²²²

Kromě toho, že byla hned roku 1893 vydána zpráva o krajině výstavě, popisující její průběh i expozice,²²³ byla po ukončení pražské výstavy postupně publikována dvě obsáhlá díla pojednávající o hlineckém okrese a ve velkém měřítku čerpající z již sebraného materiálu a informací. Roku 1897 byl vydán *Sborník okresu hlineckého*, o rok později jeho druhá část a roku 1900 potom rozsáhlý spis *Lid na Hlinecku*. Tyto tři publikace byly vlastně realizací části rezoluce přijaté na hlineckém národopisném sjezdu, na základě níž měl být veškerý sebraný materiál zpracován do podoby okresních monografií, které se později měly stát základem obecného československého národopisu.²²⁴

Vydání *Sborníku okresu hlineckého* bylo plánováno už během okresní výstavy.²²⁵ Veškerý materiál byl totiž díky dlouhodobému národopisnému a vlastivědnému výzkumu K. V. Adámka sebrán už před rokem 1891.²²⁶ Jak Adámek od počátku plánoval, měla se kniha stát nejen vědecky důležitým spisem,²²⁷ ale i příruční knihou a pomůckou pro praktickou potřebu samosprávných sborů, úřadů, škol apod. Publikace byla v rámci kraje prodávána za sníženou cenu, několik desítek

²²¹ *Okresní národopisná...*, s. 58. Tento plán se sice nakonec nepodařilo realizovat, velká část vystavených předmětů nicméně dala základ obsáhlé národopisné sbírce hlineckého muzea. Na náležitý vědecký přístup k národopisu kladl Adámek velký důraz i ve svých upomínkách na NVČ. Veškeré práce spojené se sběrem a zpracováním materiálu chápal jako určitou povinnost vůči budoucím generacím, a tak k nim také přistupoval. Pro úplnost odcitujme jednu z jeho myšlenek: „Naše NV byla nejvlastnějším dílem našeho národa, památky našeho lidového průmyslu a umění jsou drahocenné odkazy a posvátnosti našich otců a matek, my pak máme svatou povinnost veškerému potomstvu je zachovati a před zničením nebo zcizením je zachrániti.“ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 135–136.

²²² *Okresní národopisná...*, s. 59.

²²³ Spis *Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893* se těšil takové poptávce, že byly v jediném dni rozebrány tři čtvrtiny jeho výtisků. Viz *Hlasy z Východních Čech*, Chrudim, 19. 1. 1894, r. III, č. 2.

²²⁴ ADÁMEK, K., *Upomínky...*, s. 141.

²²⁵ V žádosti hlineckého okresního odboru adresované pražskému výstavnímu odboru, aby dílo podpořil morálně i hmotnou subvencí, se dočteme, že v něm bude podán obraz okresu od nejstarších dob až do přítomnosti. Bylo naplánováno, že spis bude obsahovat zejména zeměpisný a místopisný popis okresu, stať o jeho obyvatelstvu a měně, o vývoji veřejné zprávy (zvláště o samosprávě, soudnictví a správě finanční), oddíl o všech osadách a památkostech okresu, o poměrech hospodářství, průmyslu, obchodních a dopravních poměrech, o písemnictví, školství, církevním zřízení a o národní a společenské činnosti (o spolcích, slavnostech, sbírkách a výstavách). NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893.

²²⁶ Díky opakovanému odkládání mohl být nicméně materiál ve sborníku pokrývající roky 1890–1896 doplněn o nejnovější statistické údaje. Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavy československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

²²⁷ *Sborník okresu hlineckého* obsahoval i přehled všech známých archivních a knižních zpráv o celé oblasti i o jednotlivých osadách okresu. Ke zvláštnímu vydání byla přidána také historická a politická mapa. Tamtéž.

výtisků odebral přímo okresní odbor, Občanská záložna a okresní školní rada. Adámek sám se nároků na jakýkoliv honorář vzdal. Zisk spolu s částí rostoucího vkladu v záložně tak mohl být použit k úhradě posledních výdajů souvisejících s pražskou výstavou.²²⁸

Druhý zmiňovaný spis *Lid na Hlinecku* pak obsahuje národopisný obraz Hlinecka a předkládá výsledky Adámkova studia lidu tak, jak jej započal roku 1884. Spisek byl součástí soupisu lidových památek v českém království, který začala vydávat Archeologická komise při české Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Respektive, K. V. Adámek tuto příkladně sestavenou monografii odevzdal k vydání jako první z regionálních pracovníků a tudíž tím vydávání celé řady zahájil.²²⁹ Dílo bylo chápáno jako definitivní splnění úkolu poprvé vytyčeného v roce 1890 při přípravách *Sborníku okresu hlineckého*. Ačkoliv se závěrečná schůze výkonného výboru hlineckého odboru konala v dubnu 1898, teprve vydáním *Lidu na Hlinecku* se podařilo veškeré plánované úkoly odboru splnit a jeho pilná několikaletá práce tak byla definitivně završena.²³⁰

²²⁸ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Tamtéž, Okresní odbor národopisné výstavě v Hlinsku r. 1893.

²²⁹ ADÁMEK, K. V., *Lid...*, s. VII.

²³⁰ V tomto směru byly též do posledního bodu splněny cíle, které Karel Adámek vytyčil již roku 1888 ve III. díle svého spisu *Z naší doby*. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Tamtéž, Okresní odbor národopisné výstavě v Hlinsku r. 1893.

Závěr

Nebývalá kulturní a spolková aktivita se v řadě měst východních Čech projevovala již od druhé poloviny 19. století vznikem nejstarších regionálních muzeí a muzejních spolků; v posledním desetiletí 19. století pak čilým ruchem v rámci příprav na NVČ v Praze. První východočeské okresy²³¹ se začaly zapojovat do národopisného hnutí záhy po prvotní Šubertově výzvě ze září 1891. Bezkonkurenčně nejdříve z dané oblasti byly práce zahájeny v okrese hlineckém. Zde se po celou dobu pracovalo natolik usilovně, že bylo Hlinecko nejen v rámci východních Čech, ale i v rámci ostatních zemí českého království jednou z nejdokonaleji prezentovaných oblastí. Nespornou výhodou východočeského kraje byl fakt, že zde byly národopisná studia a vlastivědný výzkum prováděny již dávno před oficiálním započatím příprav na NVČ. Nechyběly zde tudíž několikaleté zkušenosti, odborný přístup ani dobrý sběrný základ, na kterém bylo možné dále stavět.²³² Dokonce i o uspořádání samotné výstavy se v díle Karla Adámka hovořilo již o tři roky dříve, než byla tato myšlenka definitivně přiručena F. A. Šubertovi.

Za velkým úspěchem hlinecké výstavy stál mimo jiné i fakt, že jejími pořadateli byli na tu dobu velmi činní (ať už kulturně či politicky) členové rodiny Adámkovy. Kromě člena několika hlineckých spolků, literárně činného Bohumila Adámka, se o zdárný průběh výstavních prací nejvíce zasloužil spoluzakladatel *Společnosti přátel starožitností českých* Karel Václav Adámek a také předseda hlineckého výkonného výboru Karel Adámek. Jeho význam pro rozvoj českého muzejnictví již před výstavou přesahoval rámec samotného okresu. Právě jeho osoba v sobě navíc propojovala hned několik významných funkcí, jež sehrály svou nezastupitelnou roli v úspěšnosti hlineckého odboru. Jako říšský a zemský poslanec, hlinecký okresní starosta a současně předseda místního muzejního spolku měl Karel Adámek pod kontrolou nejen důležité hlinecké instituce, ale také velmi dobré kontakty v Praze i ve Vídni.

²³¹ Ve většině případů se jednalo o okresy s již existujícím muzeem.

²³² Národopisným výzkumem se ve východních Čechách kromě otce a syna Adámkových zabývali například Alois Jirásek, Terezie Nováková, A. Šolta či V. Paulus. Více viz KONEČNÝ, B. V., „Český východ na národopisné výstavě československé,“ in: *Světozor*, Praha, 16. 8 1895, r. XXIX, č. 40.

Spolu se svým synem tak mohl výrazně zasáhnout i do samotného průběhu příprav na NVČ v Praze. Jeho zásluhy o zdárné uskutečnění NVČ, zejména pak o zabezpečení subvencí českého zemského sněmu, jsou nepopiratelné. Na sněmu se horlivě ujal připravované výstavy, o jejímž uskutečnění uvažoval již před lety, a poukázal přesvědčivými argumenty na její dalekosáhlý význam pro celý národ. Svou nadšenou řečí pro tento podnik získal podporu téměř celého sněmu. Jmenování čestným předsedou výstavy v roce 1895 si ovšem zasloužil i díky své spisovatelské činnosti (zejména jako autor kulturně-historických studií) a díky pořádání jedné z nejzdařilejších okresních výstav. Právě při její příležitosti byl v Hlinsku uspořádán národopisný sjezd, který prostřednictvím zde přijatých rezolucí významně přispěl ke zrychlení chystaného díla a měl též vliv na organizaci muzejnictví a muzeologické činnosti jako takové.²³³

Celá hlinecká výstava, průmyslové oddělení nevyjímaje, se stala otázkou velké prestiže, možností dobré reklamy a také prostředkem k prezentaci okresu v tom nejlepší (ale současně nijak nepřikrášlujícím) světle. Podobně jako o mnohých dalších okresech se i o tom hlineckém dá bez větších výhrad říci, že zde zájmy poslanců, starostů, drobných podnikatelů a ostatních příslušníků měšťanstva začaly postupně převládat nad prvotním záměrem, který mířil k obrodě národní společnosti.²³⁴ Upozornění široké veřejnosti na průmyslníky a jejich typické výrobky z hlineckého okresu bylo ostatně jedním z předem vytýčených účelů výstavy.

Podnik bezesporu vedl k dalšímu rozvoji průmyslu, řemesel, obchodu i služeb ve městě a povzbudil též místní řemeslnictvo a drobné podnikatele v zápase s velkými průmyslovými závody. Zohledníme-li dobové národnostní problémy, pak průmyslové oddělení výstavy návštěvníkům dokázalo, že je české řemeslnictvo plně schopno konkurovat cizím, zvláště pak německým, vlivům. Povzbuzení svérázného českého řemesla a průmyslu měl dopomoci nejen konaný průmyslový sjezd, ale také výstava pomocných řemeslnických strojů. Ani původní vlastenecké cíle národopisného hnutí samozřejmě nebyly zcela opomenuty. S postupujícími přípravnými pracemi se mezi lidem šířila úcta a šetrnost k památkám lidového umění, ale také k výrobkům českého průmyslu a řemesla. Pomineme-li předem daný vzdělávací ráz průmyslového oddělení, pak byl i prostřednictvím národopisných expozic vštěpován kladný vztah k celé zemi a k regionu, v němž žili, také školní mládeži a všem dospělým.

²³³ K Adámkovým zásluhám o NVČ více viz *Světlozor*, Praha, 17. 5. 1895, r. XXIX, č. 27.

²³⁴ BROUČEK, S., c. d., s. 99–100.

Výstavní ruch s sebou do Hlinska přivedl návštěvníky z blízka i z daleka, díky čemuž podvědomí o tomto malém městě na pomezí Čech a Moravy, jeho kultuře a průmyslu výrazně stoupl. Město zaznamenalo po dobu konání výstavy nebývalé kulturní povznesení; takřka všechny městské spolky se více či méně podílely na zpestření výstavního programu v podobě divadelních a tanečních večerů. I pro ně samotné byla tedy výstava dobrým podnětem k větší aktivitě. Necelý měsíc po ukončení výstavy byl v Hlinsku oficiálně založen *Spolek paní a dívek Vlasta*. Většina jeho členek se aktivně zapojila do sběru materiálu na krajinskou výstavu; mnohdy byly dokonce úzce spřízněné s členy hlineckého výstavního výboru. Jistá souvislost mezi vznikem tohoto spolku a uspořádáním krajinské výstavy se tedy zdá být nasnadě.

Nešlo však jen o členy hlineckých spolků. I sebemenší počín sedláka či řemeslníka z té nejzapadlejší obce uprostřed lesů byl dalším krokem k jasně vytyčenému cíli. Všichni bez rozdílu povolání, vzdělání, věku či majetku se nakonec mohli radovat ze společně vykonané práce a po více jak čtrnáct dní slavit tento „svátek“ všech přátel vlastivědy. Městská inteligence si díky přípravám na NVČ získala konečně důvěru lidu na venkově, který byl ochoten s ní spolupracovat na společném díle. Ke zlepšení vazeb došlo ale i v opačném směru. I venkovskému lidu byla nyní ze strany městského obyvatelstva věnována mnohem větší pozornost, než jak tomu bylo doposud.²³⁵

Při hodnocení celkového přínosu hlinecké krajinské výstavy bychom neměli opomenout ani fakt, že byl po celou dobu příprav kladen patřičný důraz také na vědecké zpracování sebraného materiálu; pokud možno v souladu s tím, co rozvíjející se národopisná studia v té době vyžadovala. Darované předměty byly evidovány, další odkoupeny, vyfotografovány či zakresleny a uloženy, ať už ve sbírkách hlineckého muzea či v několika pražských muzeích. Díky tomuto nebývalému výstavnímu ruchu bylo zajištěno trvalé zastoupení hlineckého okresu v ústředním národopisném muzeu a současně byly výrazně obohaceny sbírky hlinecké. Odkaz výstavy v tomto směru zůstává patrný dodnes, vždyť některé tehdy vystavované předměty jsou doposud součástí expozic hlineckého muzea.²³⁶ Podobně je tomu, i pokud jde o monografické zpracování hlineckého národopisu. Regionální studie vydané na základě dlouholetého vlastivědného a národopisného výzkumu byly natolik detailně zpracovány, že zůstávají

²³⁵ BROUČEK, S., c. d., s. 147.

²³⁶ NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. VAŠKOVÁ, J., c. d., s. 3.

dodnes cenným pramenem poznání o dřívějších poměrech na Hlinecku, a to nejen pro etnografy.²³⁷

Tato práce si vzala za svůj hlavní cíl podat co nejvěrnější obraz hlinecké okresní a průmyslové výstavy, tj. analyzovat její průběh, období, jež jí předcházelo a také její bezprostřední i dlouhodobý přínos pro okres a Hlinsko jako takové. Ukázalo se, že jakkoliv šlo v celkovém kontextu rozvoje města na konci 19. století o pouhou dílčí etapu, její odkaz je patrný dodnes. Výstava na jednu stranu plně zapadala do pětiletých přípravných prací na národopisnou výstavu v Praze, na stranu druhou se ale ubírala svým vlastním směrem a v mnoha ohledech byla pojmána jako takřka soukromý podnik města. Nermalou měrou se o její celkovou jedinečnost zasloužilo několik členů rodiny Adámkovy. Bez soustavné práce a zodpovědného přístupu venkovských jednatelů i nadšení všech zapojených by ale celý podnik byl odsouzen k rychlému zániku.

Právě v promyšlené organizaci a dokonalé koordinaci celého odboru tkvěl hlavní úspěch připravované výstavy, nemluvě o jejím propracovaném programu. To vše nakonec vedlo k tomu, že byla výstava samotným pražským výstavním odborem vyzdvížena jako určitý vzor toho, jak by se i v ostatních okresech mělo pracovat. I prvotní výzva k pořádání krajinských výstavek ostatně zazněla na prvním národopisném sjezdu přímo z úst předsedy hlineckého odboru. Adámkové se svým odborným (a dodnes v mnoha směrech platným) přístupem ke sběru muzejního materiálu nermalou měrou přispěli k tomu, že v sobě hlinecká výstava ve výsledku spojovala nejen kulturní a společenské aspekty, ale i prvky na tu dobu vysoce vědeckého podniku. V tomto směru výstava do posledního bodu splnila vše, co od ní její pořadatelé očekávali.²³⁸

Specifikum krajinské výstavy nespočívalo pouze v tom, že byla vedle tradičního národopisného oddělení obohacena i o oddělení průmyslové spojené s výstavou řemeslnických strojů. Při její příležitosti se v Hlinsku uskutečnily také dva

²³⁷ VOJANCOVÁ, I., *c. d.*, s. 2.

²³⁸ Jak si K. V. Adámek k závěrečné schůzi okresního odboru poznamenal: „Netoužili jsme po žádných skandálnostech bezvýznamných ani po vyznamenáních, berouce za vděk vědomím, že dílo naše se nám daří, že v soutěži odborů a okresů ostatních klesl si odbor náš cestu vpřed a že mezi jinými okresy zaujímá náš okres v národopisné a vůbec vědecké činnosti přední místo. Mnozí ochotní pracovníci spojili se za tímto cílem v odboru, někteří odešli na nová svá působiště, několik ochablo a oddalo se zcela svému pohodlí, ale velká většina zůstala při práci v zájmu čestného jména okresu podnikané a s uspokojením s námi může přehlížet vykonanou práci a splněné všechny cíle, jež jsme si vytkli. NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané.

sjezdy a teprve díky rezolucím na nich přijatých mohly být nakonec alespoň částečně zhmotněny dlouhodobé ideje Karla Adámka o organizaci muzejnictví a muzeologické činnosti z předcházejících let. Jak se ukázalo, autorství myšlenky uspořádat Národopisnou výstavu československou nelze F. A. Šubertovi připsat zcela bez výhrad. V této práci na to sice již nezbylo dostatek prostoru, ale polemika mezi K. Adámkem a F. A. Šubertem by si zajisté zasloužila detailnější rozbor. V platnosti tedy zůstává, že pokud jde o osobnost a aktivity Karla Adámka, výběr témat ještě zdaleka nebyl vyčerpán.

Prameny a literatura

I. Prameny

a) Archivní prameny:

Národní archiv Praha (NA Praha); fond Rodinný archiv Adámků z Hlinska (fond RAAH):

- kart. 21, Okresní národopisná výstava v Hlinsku r. 1893;
- kart. 65, Okresní odbor národopisné výstavy;
- kart. 65, Národopisná výstava 1894;
- kart. 65, Poznámky Dra Karla V. Adámka k závěreční schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavě československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané;
- kart. 81, Národopisná výstava 1891-92;
- kart. 81, Národopisná výstava 1894;
- kart. 81, Národopisná výstava 1895-96;
- kart. 81, Národopisná výstava 1895-96;
- kart. 91, Rukopisy tištěných prací (Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893);
- kart. 101, Rukopisné poznámky Dr. K. V. Adámka o lidech a událostech z let 1890–1900;
- kart. 101, Poznámky Dr. K. V. Adámka o lidech z Hlinska.

Státní okresní archiv Chrudim (SOkA Chrudim), fond Spolek paní a dívek Vlasta Hlinsko:

- inv. č. 5, Stanovy spolku 1893.

Městské muzeum a galerie Hlinsko, fond Rodinný archiv Adámků:

- Seznam vystavovatelů Okresní průmyslové a národopisné výstavy v Hlinsku ve dnech 13.–31. 8. 1893.

b) Tištěné prameny:

ADÁMEK, Karel: *Upomínky na Národopisnou výstavu československou roku 1895*. Praha 1896.

FOŘT, Josef (ed.): *Hlavní katalog*. Praha 1891.

KLUSÁČEK, Karel (ed.), a kol.: *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. Praha 1895.

KOVÁŘ, Emil (ed.): *Zpráva o dosavadní činnosti výboru Národopisné výstavy československé v Praze*. Praha 1892.

KOVÁŘ, Emil (ed.): *Národopisná výstava československá v Praze: Druhá zpráva o činnosti výboru*. Praha 1893.

Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893. Chotěboř 1893.

c) Dobový tisk a periodika:

Hlasy z východních Čech, r. II. Chrudim, 1893.

Hlasy z východních Čech, r. III. Chrudim, 1894.

Chrudimské noviny, r. XIV. Chrudim, 1891.

Chrudimské noviny, r. XVI. Chrudim, 1893.

Literární listy, r. XVI. Brno, 1895.

Literární listy, r. XVII. Brno, 1896.

Národní listy, r. XXXIII. Praha, 1893.

Světozor, r. XXIX. Praha 1895.

II. Literatura

ADÁMEK, Karel: *Z naší doby*. III. díl. Velké Meziříčí 1888.

ADÁMEK, Karel: *Z naší doby*. IV. díl. Velké Meziříčí 1890.

ADÁMEK, Karel Václav: *Karel Adámek původcem, hlavním spoluvůdcem a čestným předsedou Národopisné výstavy československé*. Chrudim 1934.

ADÁMEK, Karel Václav: *Lid na Hlinecku*. Praha 1900.

ADÁMEK, Karel Václav: *Sborník okresu hlineckého*. Praha 1897

- ADÁMEK, Karel Václav (ed.): *Zprávy muzea okresu hlineckého II*. Hlinsko 1908.
- BROUČEK, Stanislav: *České národopisné hnutí na konci 19. století*. Praha, 1979.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005.
- HROMÁDKOVÁ, Kateřina: *Karel Václav Adámek a jeho činnost muzejní a muzeologická*. Diplomová práce. Pardubice: Univerzita Pardubice. Filozofická fakulta, Katedra historických věd, 2008.
- KŘIVANOVÁ, Magda a kol.: *Hlinsko, Srdce Českomoravské vrchoviny*. Hlinsko 2009.
- PARGAČ, Jan (ed.) a kol.: *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*. Praha 1996.
- ŠPÉT, Jiří: *Přehled vývoje českého muzejnictví I*. 2. vyd. Brno 2003.
- VAŠKOVÁ, Jana: *Hlinecko a Národopisná výstava v Praze*. In: Chrudimské vlastivědné listy, Chrudim 1995, r. 4, č. 3. s.3
- VOJANCOVÁ, Ilona: *Ohlasy národopisné výstavy československé*. In: Chrudimské vlastivědné listy, Chrudim 1995, r. 4, č. 3, s.1–2.
- 100 let muzea v Hlinsku v Čechách, 1874–1974*. Hlinsko 1974.

III. Elektronické zdroje

- „Vývoj počtu obyvatel“. Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Pardubický kraj za rok 2001. Krajská správa ČSÚ v Pardubicích [online]. Pardubice, posl. úpravy 9. 3. 2006 [cit. 2012-04-11]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/xs/edicniplan.nsf/kapitola/13-5316-03-za_rok_2001-06>.

Resumé

This bachelor thesis deals with the Regional Ethnographic and Industrial Exhibition held in Hlinsko (a small town in Eastern Bohemia) in the year 1893 with an accent to its importance for cultural and economic development of the region at the end of the 19th century. The exhibition is placed into a context of preparations for the Czechoslovak Ethnographic Exhibition in Prague in 1895. The role of concrete persons, namely of a district mayor and a member of the Austrian Parliament Karel Adámek and of his son, a secretary of the Commission of Hlinecko Karel Václav Adámek, for successful organisation of preparatory works for the exhibition is taken into consideration, as well.

Throughout the thesis, the emphasis is put on exemplary work of the Commission of Hlinecko as well as on perfect presentation of the region both on the local and the Prague exhibition. The main reasons why this was possible are discussed in detail and a highly scientific approach to ethnographic research in the region is compared to work of other commissions. Because of rapid industrial development and existence of the Museum of Hlinecko that had already supervised historical and ethnographic studies in the region for more than ten years, conditions for organising the exhibition in Hlinsko were very favourable. An enthusiast approach of the head of the commission Karel Adámek and of his son K. V. Adámek, a member of the Society of Friends of the Czech Antiquities, played its important role while arranging cooperation with so called county secretaries in surrounding villages.

The activities of both the father and the son exceeded borders of the region and influenced significantly the course of the preparations for the Prague exhibition. As a member of the Czech Provincial Congress, Karel Adámek persuaded its members about the benefits of the ethnographic movement as well as of the prepared exhibition and thus gained for it necessary financial subventions. Furthermore, resolutions adopted during the ethnographic congress held in Hlinsko influenced whole organisation of the Czech museology and some fundamentals of the museological studies as such.

Having discussed a rich diversity of the display, a course of the exhibition and periods both preceding and following it, I have come to the conclusion that the whole

enterprise was beneficial to the Hlinecko region in several aspects. To begin with, the industrial exhibition was not only a matter of great prestige, but it also drew attention to products of local craftsmen and small entrepreneurs thus encouraging them in their fight with large manufacturing plants. Greater competitive advantage of the Czech small traders should have been gained not only by implementing resolutions passed on the occasion of the industrial congress held in Hlinsko during the exhibition, but also due to innovations in the production; that is why the exhibition of auxiliary agricultural equipment became an inherent part of the display.

Secondly, the ethnographic part of the exhibition incorporated both educational and patriotic aspects in accordance with official aims of the whole ethnographic movement. Most importantly, respect for historical monuments and objects of museological value had already extended among people of the region during the preparatory works. Another important benefit of the regional exhibition was its associated cultural programme in the form of concerts and theatrical performances that led to further revival of the social and cultural life in the town. Remarkable number of people from near or faraway places visited the exhibition, some of whom real experts in the field of ethnographic or museological studies. The event also stimulated more rapid development of local cultural associations.

Last but not least, the scientific approach and throughout research supervised by Karel Adámek and his son resulted in punctual processing of gathered ethnographic material as well as in subsequent publication of ethnographic monographs about the region and people living there. All the collected material could be used not only during the preparations for the Prague exhibition, but it also greatly enriched current collections of museums both in Hlinsko and in Prague.

The aim of this thesis was to discuss the regional exhibition of Hlinecko in full detail, to place it into a general context and to analyse why the work of the local commission was repeatedly emphasized as a kind of example for other commissions. Because no scientific paper or study about such an important event in the history of the town has been published, the thesis finally summarizes its main benefits for Hlinsko and the whole region. Some of the topics relating to the activities of the head of the Hlinecko Commission Karel Adámek (e.g. the problem of authorship of the original idea to organise the Czechoslovak Ethnographic Exhibition in Prague) exceed the extent of this bachelor thesis and still require more detailed research.

Přílohy

Příloha č. 1: Rozdělení hlineckého okresu na pracovní obvody a jejich jednatele

Příloha č. 2: Seznam vystavovatelů okresní průmyslové a národopisné výstavy
v Hlinsku

Příloha č. 3: Fotografie z expozic a rodina Adámkova

Příloha č. 1: Rozdělení hlineckého okresu na pracovní obvody a jejich jednatele*

	Jméno obvodu	Obce spadající do daného obvodu	Jednatel/-é†	
			hlavní	dílčí
I.	Hlinecký	Hlinsko, Veselka, Čertovina		
II.	Blatenský	Blatno, Rataje, Pláňany (dnešní Pláňavy), Hamry, Hamřík, Stupník, Lázně, Ovčín	J. Pilař	T. Kons, T. Konopík (Hamry)
III.	Dědovský	Dědová, Humerky, Paseky	Fr. Čikan	
IV.	Herálecký	Herálec, Huť, Kuchyň, Lhoty, Vortová	B. Pinz, Ant. Starý	Ant. Filippi
V.	Holetínský	Holetín, Babáky	K. Prostředník	Fr. Tamchyna, J. Poupá, V. Suchý
VI.	Chlumský	Chlum, Košinov	Fr. Vondráček	Fr. Franc, p. Kinský
VII.	Chlumětínský	Chlumětín, Paseky, Krejcar	J. Linhart	
VIII.	Kameničkovský	Kameničky, Filipov, Lány, Ovčín, Jeníkov	A. Racek	
			Kameničky	J. Tichý, O. Svoboda, p. Ondráček
			Lány	J. Rybička
IX.	Kladenský	Kladno	K. Krob	
X.	Ranský	Raná, Vojtěchov	J. Wittoch	
			Raná	K. Šádek, učitelský sbor
			Vojtěchov	p. Jelínek
XI.	Rváčovský	Rváčov, Svatý Mikuláš, Všeradov, Milesimov, Králova Pila	V. Kubát, Fr. Krejčí	
XII.	Srnský	Smý, Petrkov	dr. Würst	
			p. Dalecký	
XIII.	Stanský	Stan, Malinův Mlýn, Kouty, Vítanov, Jasně Pole	J. Tesař	
XIV.	Studnický	Studnice, Zalíbené, Čupry	V. Hostaš	

* NA Praha, fond RAAH, kart. č. 65, Okresní odbor národopisné výstavy v Hlinsku r. 1893. Srov. Tamtéž, Poznámky Dr. K. V. Adámka k závěrečné schůzi výboru okresního odboru národopisné výstavy československé v Hlinsku, 11. dubna 1898 v Hlinsku konané. Srov. též NA Praha, fond RAAH, kart. č. 101, Poznámky o lidech a událostech z let 1890–1900.

† Pokud není uvedeno jinak, místem pobytu jednatele je obec, podle níž je pojmenován celý obvod jeho působnosti.

			Ot. Svoboda	
XV.	Svratecký	Svratka, Česká Cikánka, Karlštejn, Moravské Křižánky, Milovy	Svratka	H. Mrázek
				J. Hájek
			Cikánka	I. Suchý
			Křižánky a Milovy	B. Zástěra, S. Suchý
XVI.	Svratoušský	Svratouch, Čachnov, Ruda	A. Reimiš, Fr. Balcar	

Příloha č. 2: Seznam vystavovatelů okresní průmyslové a národopisné výstavy v Hlinsku*

I. Grémium obchodní v Hlinsku	F. B. Adámek	výroba sodové vody a limonád
II. společenstvo živnostenské v Hlinsku	Josef Bíško	cukrář a perníkář
	Josef Šmahel	cukrář a perníkář
III. společenstvo živnostenské v Hlinsku	Josef Tichý	obuvník
	Jan Kovář	výrobce bavlněných látek
	Antonín Šustr	obuvník
	Josef Prokop	výroba bavlněných látek
	Karel Vít	obuvník
	František Sládek	barvíř
	Jan Mann	mistr krejčí
	Alois Voldán	kloboučník
	Jan Sokol	obuvník
	Václav Jaroš,	mistr krejčí
	Antonín Medek	kožešník
	Josef Dopita	obuvník
	Božena Ročárková	umělé vyšívání
	Marie Medková	modystka
	J. Šimek a L. Lašek	továrna koberců
	Filip Haas a synové	továrna koberců
	D. Spitzer	továrna koberců
	Vincenz Suchý	výroba pláten, Holetín
	František Tůma	mistr krejčí
	Jan Švanda	mistr krejčí
	František Malinský	továrna potřeb pro vojsko
	František Justa	továrna šátků
	IV. společenstvo živnostenské v Hlinsku	Karel Churain
Antonín Červenka		knihař
Antonín Jehlička		lakýrník
Josef Švec ml.		dýmkař
František Prokop		řezbář
Josef Popelář		dýmkař
Antonín Prokop		štukatér
Jan Sedláček		zámečník
Bohumil Mach		zámečník
Josef Hanus		výroba cihel
Jindřich Procházka		výroba cihel
Josef Zvolánek		truhlář
František Fiala ml.		stavitel
Josef Manych		stavitel
Karel Štulík		kartáčník

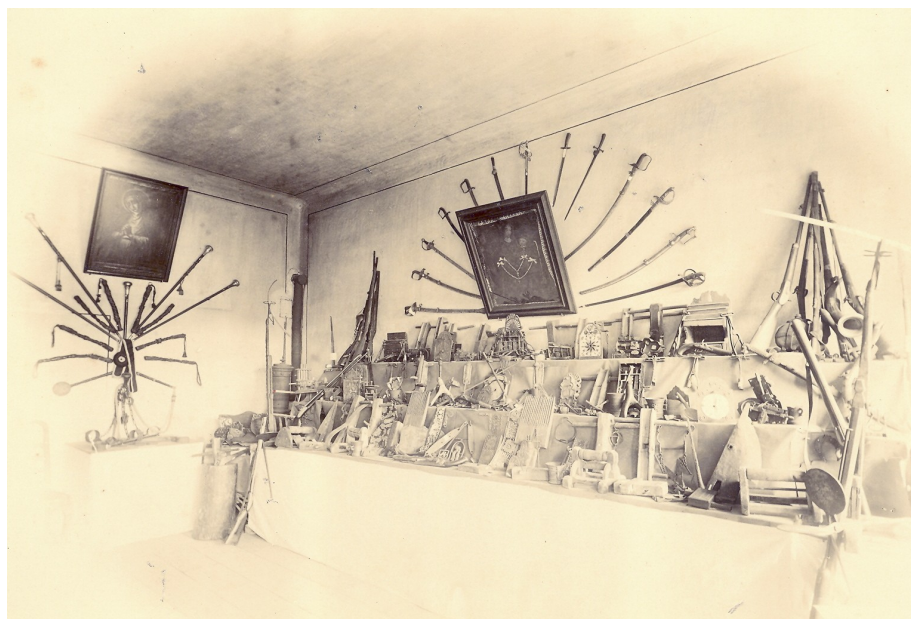
Městské muzeum a galerie Hlinsko, fond Rodinný archiv Adámků, Seznam vystavovatelů Okresní průmyslové a národopisné výstavy v Hlinsku ve dnech 13.–31. 8. 1893.

	Josef Pivoňka	truhlář
	Josef Rybáček	truhlář
	Ferdinand Sokol	truhlář
	Karel Čermák	truhlář, Holetín
	Josef Kurz	klempíř
	Josef Šimek	umělecký zahradník
	Englbert Přiklopil	hodinář
	Václav Dopita	kovář a podkovář
	Vilém M. Werich	řezbář
	Antonín Hříb	samouk
	Oldřich Wagner	samouk
Živnostenské společenstvo č. I. ve Svatce	Jan Halama	kovář, Český Herálec
	František Šiller	klempíř ve Svatce
	Karel Moravec	klempíř ve Svatce
	Josef Novotný	hrnčíř
	Martin Nauš	papírník, Cikánka u Svatky
	František Hansvencel	krejčí, Svatka
	Josef Kostelecký	krejčí, Svatka
	Antonín Bořek,	pilníkář, Svatouch
	Antonín Sádovský	strojník, Svatka
	Marie Musilová	umělé vyšívání, Svatka
	Marie Hansvenclová	umělé vyšívání, Svatka
	Karla Halamová	ruční práce, Český Herálec
	Antonín Kyncl	truhlář
	Jan Gregor	dřevěné zboží, Český Herálec
	Václav Hubáček	dřevěné zboží, Dědová
	Leopold Hauser	dřevěné zboží, Český Herálec
	J. Kunc	kovář, Svatka
	Václav Petr	škatulkář, Hamry
	František Paré	kartáčník, Svatka
	Antonína Sádovská	umělé vyšívání
Alois Sokolovský	výroba cihel, Hlinsko	

Příloha č. 3: Fotografie z expozic a rodina Adámkova

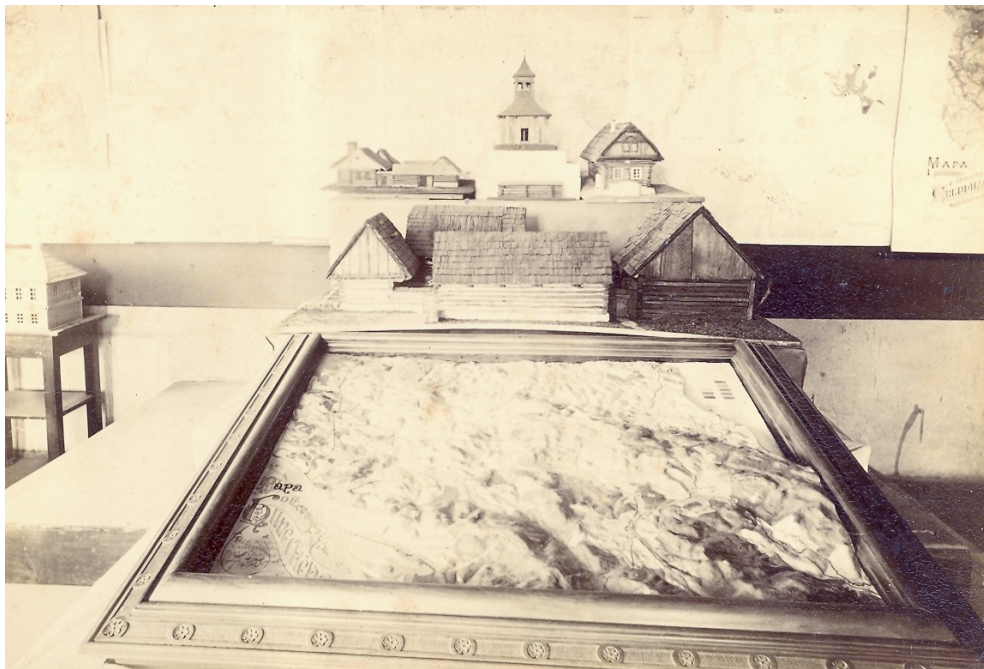
(1) Sbírký muzea okresu hlineckého v budově školy, 1908

(2) Archeologická (starožitnická) síň, 1893

(3) Rychtářské hole v archeologické síni, 1893

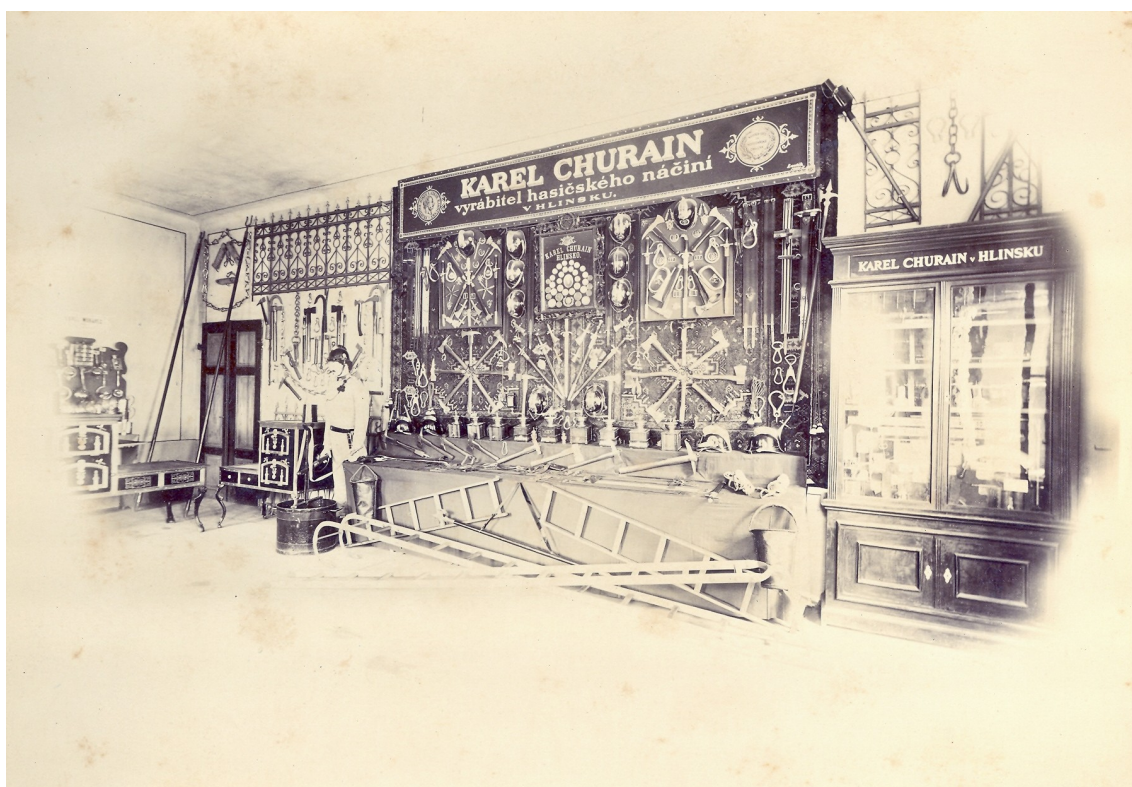
(4) Plastická mapa a modely staveb v síni okresu, 1893

5) Podmalby na skle a nádobí v obrazárně, 1893

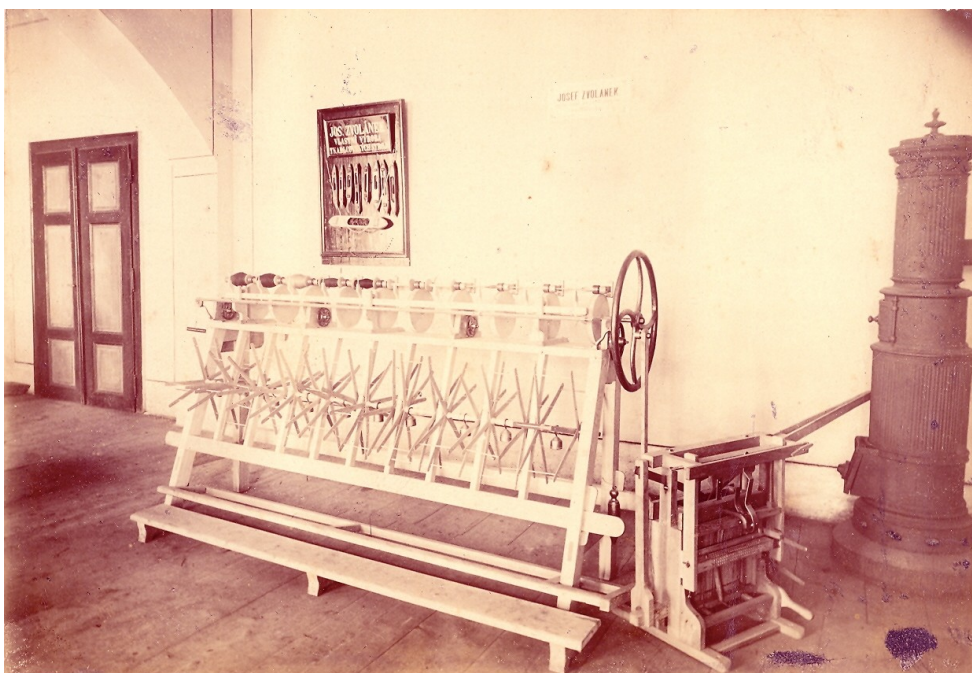
(6) „Krojovna“, 1893

(7) Hasičské náčiní a zámečnické výrobky Karla Churaina, 1893

(8) Výstava koberců a tkalcovských výrobků v textilním oddělení, 1893

(9) Truhlářské výrobky Josefa Zvolánka, 1893[†]

(10) Rodina Adámkova, 1913

Zleva: Jaroslav Adámek, Terezie Adámková, Bohumil Adámek, Karel Adámek, Karel Václav Adámek a Miloš Adámek[†]

[†] Fotografie č. 1–9: Městské muzeum a galerie Hlinsko, fond Rodinný archiv Adámků.

[†] Fotografie č. 10: Regionální muzeum v Chrudimi.